

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Hana Čížová

Právní jazyk

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právní jazyk“ vypracovala samostatně po konzultacích s vedoucí práce a s použitím odborné literatury a pramenů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu bibliografie na konci práce.

V Olomouci 25.3.2013

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí své diplomové práce mgr. Janě Janišové, PhD. za odborné vedení, příjemnou spolupráci a za cenné připomínky a podněty při zpracovávání tématu.

Dovoluji si touto cestou poděkovat i své rodině za pochopení, trpělivost a podporu, kterou mi prokazovali během celého mého studia, zejména děkuji svému manželovi a svým dvěma malým synům. Děkuji svým rodičům za laskavou pomoc, bez které bych svá studia jen stěží zvládla.

OBSAH

Úvod	6
1 Právní jazyk – pojem	10
1.1 Jazyk a možnost porozumění	10
1.2 Jazyk a komunikace	12
1.3 Právní jazyk	16
1.4 Funkce právního jazyka	18
2 Sociologický pohled na právní jazyk	22
3 Lingvistická charakteristika právního jazyka	28
3.1 Právní jazyk z pohledu stylistického	28
3.1.1 Klasifikace funkčních stylů	29
3.1.2 Zařazení právního jazyka v oblasti funkčních stylů	30
3.1.3 Slohotvorní činitele funkčního stylu administrativního	32
3.2 Lexikální charakteristika právního jazyka	34
3.2.1 Slovní zásoba právního jazyka z pohledu způsobů obohacování	46
3.2.2 Požadavky na lexikální stránku právního jazyka	48
3.3 Syntaktická charakteristika právního jazyka	51
3.3.1 Jazykové šablony	51
3.3.2 Slovosled, aktuální členění větné – sémantika vět právního jazyka	63
3.3.3 Interpunkce, spojky – forma vět právního jazyka	69
3.3.4 Nominalizační tendence a pasivní vazby	74
4 Závěr	78

Seznam zkratek

ABGB - Císařský patent č. 946/1811 Sb.zák.soud., obecný zákoník občanský

NOZ - Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník

OZ - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

TZ - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

TŘ - Zákon č. 141/1961, o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

ObZ - Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník ve znění pozdějších zákonů

o.s.ř. - Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů

SaS – časopis Slovo a slovesnost

Motto

„Nechť všechny zákony jsou jasné, stejné, přesné, vykládati je znamená téměř vždy překrucovati je.“

Voltaire: Filozofický slovník čili rozum podle abecedy

Úvod

Jazyk právních textů se vyznačuje oproti běžnému jazyku významným podílem odborných pojmů a ustáleným (často syntakticky složitým) vyjadřováním. Lingvisté i právníci se shodují na existenci svébytného typu jazykového vyjadřování – právním jazyce.¹

Studiu českého právního jazyka se věnují lingvisté i právníci. Z jazykovědců se právnímu jazyku věnuje důkladněji především Kořenský, který uvažuje o právním jazyce v dimenzích konceptu funkční řeči². Právní jazyk je podle něho specifický funkční odborný jazyk v rámci českého národního jazyka, stylisticky ho zařazuje jako zvláštní složku administrativního stylu. V posledních deseti letech rozšiřuje téma spolu s Cvrčkem a Novákem o právněinformatický pohled,³ prostřednictvím kterého se autoři snaží lépe porozumět právní komunikaci s případnými výstupy pro tvorbu legislativy a interpretaci práva. Hladiš staví do centra pozornosti komunikační stránku právního jazyka⁴ a o právním jazyce jako svébytném konceptu pochybuje. Domnívá se, že většina prvků právního jazyka je společná obecně všem promluvám, speciální složka právního jazyka je jen menšinou, i když důležitou částí, a proto pojem právní jazyk považuje za pracovní název, který primárně vychází z funkčního výběru jednotlivých složek. Teorii jazykových šablon aplikovatelnou na právní jazyk přináší Man⁵. Jazykové šablony jsou několikaslovné ustálené konstrukce polovětného i větného charakteru, jejichž základním znakem je ustálenost a konvenčnost,

¹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck. 1995. s. 121 – 122., KOŘENSKÝ, Jan. Jazyk právní komunikace. In: DANEŠ, František (ed). *Jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. s. 84. CVRČEK, František. Právní jazyk a jeho styly z hlediska kvantitativního. *Právník*, 2009, roč. 88, č. 5, s. 449. Viz dále podkapitola Právní jazyk

² KOŘENSKÝ: *Jazyk právní ...* s. 84.

³ KOŘENSKÝ, Jan.CVRČEK, František, NOVÁK, František. *Juristická a lingvistická analýza právních textů*. Academia: Praha. 1999. NOVÁK, František. Právně informativní přístup v právní vědě. *Právník*, 1997, č. 10 – 11, s. 936 – 943.

⁴HLADIŠ, František. „Právní jazyk“ z hlediska současných diskusí o spisovné češtině. In: *Acta universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas iuridica* 1, 1999, s. 52. HLADIŠ, František. Problematika českého jazyka v právu. In: ŽEMLIČKA, Milan (ed) *Termina 94*. Liberec: Katedra českého jazyka a literatury PF TU v Liberci, Ústav pro jazyk český AV ČR, 1995, s. 104 - 107.

⁵MAN, Oldřich. Jazykové šablony v odborném stylu. In *Acta Universitatis Carolinae, Philologica* 4 – 5, Slavica Pragensia XI. Praha: Carolinum.1969, s. 103 – 111.

vznikají složením odborných pojmů a ustálených slovních spojení se slovní zásobou běžného jazyka, v právním jazyce jsou velmi rozšířené. Rozboru stylistické stránky právního jazyka, zařazení právních textů na základě jejich funkce do systému národního jazyka se vedle Čechové a Krčmové⁶ věnovali i Jelínek⁷ nebo Filipec⁸, o tom, zda právní diskurz má blíže jazyku odbornému nebo administrativnímu viz dále. Z autorů drobnějších studií uvedme Hlavsu⁹, Dokulila¹⁰ nebo například Mareše¹¹.

Nejen v souvislosti s mezijazykovým překladem právních textů přemítá o právním jazyce Tomášek¹², uvádí i pojem 'vnitrojazykový překlad', který z pohledu právního lze chápat jako právní interpretaci, z pohledu lingvistického jej lze pak vnímat ve smyslu intrasémiotického výkladu.

Z právních teoretiků se právnímu jazyku věnovali Knapp¹³ nebo například Gerloch¹⁴, téma je však u nich zpracováno jen obecně z pohledu právního a logického. Ani podrobněji zpracované příspěvky, které najdeme u Hloucha¹⁵, Škopa¹⁶ nebo například u Melzera¹⁷ se dostatečně nevěnují stránce jazykové. Autoři se důkladně věnují teorii práva a logice, z pohledu jazyka se většinou odvolávají jen obecně na nejznámější lingvisty (Mathesius, Jacobson,...). Melzer si ve čtyřicetistránkové podkapitole nazvané 'jazykový výklad' vystačí kromě Slovníku spisovné češtiny s jedinou jazykovědnou studií – Stručnou mluvnicí českou Havránka a Jedličky určenou pro základní školní poučení. Hlouch věnuje kapitole nazvané Právní jazyk třicet stran své třisetstránkové monografie o právní interpretaci, přesto vedle právnických a logických publikací užívá jen čtyři jazykovědné prameny. Pak se může stát, že slovní zásobu označuje jako 'lexika právního jazyka'.¹⁸

⁶ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie, MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008.

⁷ JELÍNEK, Milan. Styl administrativně-právní. In: *Jazyk a jeho užívání: sborník k životnímu jubileu Oldřicha Uličného*. Praha: UK, 1996.

⁸ FILIPEC, Josef. Rozbor odborného stylu a jeho vnitřní diferenciací. *SaS*, 1955, roč. 16, č. 1, s. 37 – 52.

⁹ HLAVSA, Zdeněk. Právní texty a jazyková poradna. *Naše řeč*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 115-118.

¹⁰ DOKULIL, Miloš. Nová skutečnost v zrcadle slovní zásoby. *Naše řeč*, 1951 - 1952, roč. 54, s. 121 - 131

¹¹ MAREŠ, Petr. K slangu studentů právnické fakulty. *Naše řeč*, 1982, roč. 65, č. 3, s. 164.

¹² TOMÁŠEK, Michal. *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde, 2003, s.23 – 94.

¹³ KNAPP, Viktor. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 228 – 232. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck. 1995.

¹⁴ GERLOCH, Aleš. a kol. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI, 2008, s.234. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

¹⁵ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 45 – 73.

¹⁶ ŠKOP, Martin. Jazyková metoda interpretace práva – důvod k nejistotě? In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 285 – 300.

¹⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 87 - 126.

¹⁸ HLOUCH: *Teorie a realita...* s.59.

Cílem této práce je popis fenoménu právního jazyka a jeho zhodnocení ve vztahu k ostatním vrstvám národního jazyka. Práci jsme pojali jako syntetizující pohled na právní jazyk, který vychází z dílčích analytických studií a empirických příspěvků lingvistů i právníků. Protože se jedná o obor hraniční, který spadá do oblasti teorie práva, právní informatiky, lingvistiky, ale i například psychologie, sociologie či filozofie, zvolili jsme cestu syntetizující dedukce. Práce si vytyčila za svůj cíl podat základní obecné informace o dosavadním poznání právního jazyka. Pro účely práce nebyl proto vytvořen ani užít žádný jazykový korpus, který by sledoval cestu kvantitativní analýzy. Veškerá tvrzení se budeme snažit dokládat na konkrétních příkladech kvalitativního, nikoli kvantitativního rázu, tento postup jsme zvolili s ohledem na široký rozsah tématu.

Prameny, které byly využity v práci, lze rozdělit na dvě základní skupiny – normativní právní akty a judikaturu. Při práci jsme užívali zejména zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (OZ), zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník (NOZ), císařský patent č. 946/1811 Sb.zák.soud., obecný zákoník občanský (ABGB)¹⁹, návrh občanského zákoníku z roku 1937²⁰, zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ve znění ke dni 1.1.1951²¹; zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (TZ), zákon č. 519/1991 Sb., obchodní zákoník ve znění pozdějších zákonů (ObZ), zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů (o.s.ř.) a ojediněle další zákony. Občanské právo a jeho novelizace je aktuální a široce diskutované právně-lingvistické téma, proto užíváme současně účinný, nový občanský zákoník i texty starších občanskoprávních kodifikací a snažíme se o jejich komparaci v oblasti jazyka a zejména terminologie.

¹⁹ Císařský patent č. 946/1811 Sb.zák.soud., obecný zákoník občanský (ABGB) je citován dle SCHELLE, Karel,TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. s. 201 – 334. Autoři vycházejí z překladů VESELÝ, Vilém. KAVALÍR, Jiří. Pivoňková, Marie. *Obecný zákoník občanský a souvislé zákony (podle stavu ke dni 1. února 1947)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1947; původní znění ABGB je doplněno dle překladu ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právoplatné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935 – 1937.

²⁰ Návrh občanského zákoníku z roku 1937 citován dle SCHELLE, Karel,TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. s. 335 – 442.

²¹ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník citován dle SCHELLE, Karel,TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. s. 335 – 489.

Pro příklady právního psaného jazyka užíváme judikaturu zejména Nejvyššího soudu a dostupnou judikaturu vrchních a krajských soudů; využití judikáty jsou vybírány bez zřetele k jejich obsahové náplni. Pokusíme se o jazykový pohled úzce synchronní. Vedle těchto zdrojů využíváme též na některých místech masmédiá, neboť právní jazyk je fenomén zasahující nejen odbornou, ale i laickou veřejnost.

Členění práce: vymezení tématu, metodu a cíl práce uvádíme v úvodu. První kapitola se bude věnovat obecné problematice jazyka a možnostem porozumění, dále téma zúžíme na verbální vyjadřování a to konkrétně právní vyjadřování, lingvistický koncept právního jazyka pro účely této práce vymezíme značně široce.

Kapitolu druhou tvoří exkurz do sociologie a sociolingvistiky a přibližuje teorii komunikace. V kapitole třetí se soustředíme na lingvistický rozbor právního jazyka a jeho stylové zařazení, které řadíme do první podkapitoly, zde si všimneme jednak jednotlivých funkčních stylů a stýlotvorných faktorů, ale také se pokusíme shrnout argumenty pro zařazení právního jazyka do funkčního slohu administrativního. Pro samotný jazykový rozbor jsme zvolili kritérium slovní zásoby a úrovně věty, tedy lexikologie a syntaxe. Přestože i v oblasti morfologie se v právním jazyce vyskytují zajímavá témata²², stejně jako ortografii, ortoepii, fonetiku a fonologii ji z důvodu rozsahu práce pomíjíme.

Z hlediska slovní zásoby se věnujeme především terminologii a jejímu vývoji na konkrétním příkladu nového občanského zákoníku. Z hlediska syntaktického nás budou zajímat jazykové šablony jako účinný nástroj právních textů, dále slovosled a aktuální členění větné, které spolu s interpunkcí tvoří slabý článek právního vyjádření, neboť nepřehledné nebo dokonce nesprávně vytvořené věty ztěžují porozumění právnímu textu. V této kapitole se budeme věnovat i dalším výrazným znakům právních textů - nominalizačním tendencím a pasivu.

²² Pro příklad uveďme problematiku přechodníků, které autoři právnických textů užívají pro zhuštění děje (Např. Spoléháje na tyto důkazy dovozujeme...) nebo kondicionálu, ten bývá využit pro vyjádření nejistoty děje, kdy děj je možný, ale je položena nějaká podmínka. Kondicionál je tvořen příčestím činným a podmiňovacích tvarů slovesa být, které se v případě potřeby spojují se spojky aby, kdy, někdy jsou však tato spojení utvořena nesprávně. Ve větě „*Pro rozhodnutí v projednávané věci je třeba vyřešit otázku, zda je podle ustanovení § 115 odst. 3 obchodního zákoníku nutné výslovné prohlášení nabyvatele ... odvolací soud zastává stejný právní názor jako soud prvního stupně, protože ve společnosti s ručením omezeným nelze vyloučit další převody obchodního podílu, popřípadě jeho rozdělení a převedení na více osob, kdyby prohlášení podle § 115 odst. 3 obch. zák. již bylo třeba.*“ se objevuje chybné spojení kondicionálu a spojky, neboť zájmeno 'kdy' zde nevyjadřuje podmíněný děj, který by mohl nastat, nýbrž se vztahuje k obsahovému záměru obsaženém v předchozí větě, je zde vyjádřením časového údaje. Správně by tedy výraz 'kdyby' měl být rozdělen na dvě samostatná slova. Aktuální jsou také vazebná spojení, například 'žalovat o náhradu škody x žalovat na náhradu škody', 'demise na funkci x demise z funkce', 'aplikace ustanovení o tom'... atd.

1 Právní jazyk – pojem

1.1 Jazyk a možnost porozumění

Člověk přemýšlí prostřednictvím jazyka, prostřednictvím jazyka komunikuje, sděluje své myšlenky. Racionální poznání je vázáno na jazyk²³, jehož možnosti jsou však omezené. O možnostech vyjádření a přenesení informace, o schopnosti komunikace a porozumění, o jazyce uvažovali již antičtí filozofové.

Sofisté, kteří linii uvažování o jazyce otevřeli, tvrdili ústy Gorgiase, vycházejíce z pochybností o možnostech poznání, že „...*první: nic není, druhou: je-li i něco, nemůže to člověk poznat, třetí: lze-li to i poznat, nelze to přece bližnímu sdělit a jemu to vyložit.*“²⁴ Skeptický názor na schopnost sdělit prostřednictvím jazyka a na recepci sděleného se pak v průběhu vývoje filozofického myšlení objevuje například u Platona a jeho požadavku pravého poznání,²⁵ Aristotela, který téma rozšiřuje o problém analytiky, jak sám pojmenoval obor, který dnes nazýváme logikou, též teorii pojmů, kategorií, soudů a úsudků, prostřednictvím kterých ukazuje JAK bychom měli při myšlení postupovat,²⁶ až po Kanta a jeho transcendentální reflexi.²⁷ V souhrnu však všichni jazyk chápou jako systém znaků, který je více či méně korelující prostřednictvím libovolně zvolených, ale absolutně závazných znaků, pojmů s okolním světem.

Současné filozofické uvažování o jazyce vychází jak z lingvistiky, kde se tímto směrem ubíraly myšlenky Ferdinanda de Saussure, tak z filozofie, kde na Saussurův strukturalismus navázal zejména Wittgenstein.

Ferdinanda de Saussure v Kurzu obecné lingvistiky rozlišil jazyk a řeč, jazyk (*langue*) jako systém, zjednodušeně řečeno omezené paradigma hlásek a slov a systém jejich spojování, řeč (*parole*) pak jako individuální realizace v praxi, mluva. Jazyk, *langue*, je podle této teorie ucelený útvar systémové povahy, je zdrojem modelů pro vznik řeči, řeč, *parole*, je

²³ Jazyk je pro právo *conditio sine qua non*. Je třeba si však uvědomit vázanost právního systému na konkrétní jazyk a jeho možnosti. Blíže HLOUCH: *Teorie...*, s. 52.

²⁴ SVOBODA, Karel. *Zlomky předsokratovských myslitelů*. Praha: ČAV, 1962, s. 159

²⁵ Platon tvrdí že existuje poznání nižší, smyslové a poznání vyšší, rozumové, které se týká podstat, idejí. STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství. 1993, s. 119.

²⁶ STÖRIG: *Malé dějiny...*, s.130. WEISCHEDEL, Wilhelm. *Zadní schodiště filozofie*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 45

²⁷ Výchází je transcendentální estetika ve smyslu schopnosti smyslového vnímání a na ně navazuje transcendentální logika (analytika a vyšší dialektika). ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filozofie*. Praha. SPN, 1990, s 145.

pak vytvářena kombinacemi jednotek langue, je individuální a korelativně má schopnost zpětně přetvářet systém jazyka.²⁸

Jeho myšlenky pak rozvedl Noam Chomský, který tvrdil, že osvojování a užití jazyka je geneticky podmíněné, neboť jedině za předpokladu speciální vrozené jazykové schopnosti je dítě schopno naučit se za velmi krátkou dobu mateřský jazyk. Další jazykovědné úvahy se orientují na sémantické a syntaktické úvahy analytického rázu.²⁹

Současné filozofické uvažování o jazyce jako systému znaků umožňujících komunikaci vychází z učení Ludwiga Wittgensteina. „*To, co musí mít každý obraz (ať jakékoli formy) společně se skutečností, aby ji mohl zobrazovat – ať správně nebo nesprávně – je logická forma, tj. forma skutečnosti. Logickým obrazem faktů (Tatsache) je myšlenka. Souhrn pravdivých myšlenek je obrazem světa. Ve světě se myšlenka vyjadřuje smyslově vnímatelným způsobem. Věta je obraz skutečnosti.*“³⁰ Od své teorie rozlišení logické formy jako formy skutečnosti a znaků jako zástupců, které zobrazují předměty v myšlenkách však později odstoupil a ve svém posmrtně vydaném díle *Filozofická zkoumání* se již přiklání k jazyku jako objektu lingvistiky, která ukazuje normy správného používání jazyka, v jazyce se vše vynáší, jazyk je „*médiem myšlení*“. Tyto myšlenky pak vedly Wittgensteina i celý Vídeňský kruh ke zkoumání jazyka, jeho systému, možnosti přenesení informace, chtějí jazyk a jeho systém popsat a odklánějí se od prvotní potřeby vytvořit zcela nový analytický idealizovaný formalistický systém.³¹ „*O čem nemůžeme mluvit, o tom musíme mlčet.*“³² Teorii později doplňuje Rudolf Carnap připojením hlediska empirického (smysl slov) a logického (způsob syntaktického spojení slov).³³

Problematiku komunikace řeší hermeneutika, její představitel Hans-Georg Gadamer a na něj později navazující Martin Heidegger tvrdí, že „*porozumění je možné jen tak, že ten, kdo se snaží porozumět, vnáší do hry své vlastní předpoklady.*“³⁴ Tyto předpoklady označuje jako „*předporozumění*“, se kterým přistupuje komunikant i komunikátor (viz teorie komunikace) k informaci. Předporozumění je podmíněno jazykem a vychází buď ze „*spolubytí*“, tedy z pragmatického významu podmíněného společností, tedy nadsubjektivního momentu a jednak z „*individuální dějinnosti*“, který vychází ze subjektivního prožívání a je podmíněn

²⁸ SAUSSURE, F de. *Kurz obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 1996.

²⁹ STÖRIG: *Malé dějiny*... s. 472.

³⁰ WITTGENSTEIN, Ludwig. *Tractatus logico-filozoficus*, Praha: Oikoyomenh, 2007, s. 25.

³¹ ANZENBACHER: *Úvod do filozofie*... s. 146 an.

³² WITTGENSTEIN: *Tractatus logico*..., s.83.

³³ STÖRIG: *Malé dějiny*... s. 485

³⁴ STÖRIG: *Malé dějiny*... s. 440.

individuem. Zde připomínáme velký význam tohoto subjektivního momentu porozumění pro právní jazyk.³⁵

Z výše uvedeného dochází hermeneutika k nevyhnutelnosti kruhu, neboť podmíněnost, o které předem víme, nám nedovoluje předporozumění abstrahovat. Svět je v tomto pojetí zprostředkován komunikací, jazykem. „*Všechno poznání, které má člověk o světě, je zprostředkováno jazykem. První orientaci ve světě získáváme, když se učíme mluvit. Ale nejen to. Jazykový charakter našeho bytí na světě artikuluje celou oblast zkušenosti.*“³⁶ Jazyk je tedy hermeneuticky relativně podmíněn, odvozen od subjektu ve smyslu ontogenetickém i fylogenetickém.

Podobně chápal jazyk Benjamin Lee Whorfov i Wilhelm von Humboldt, kteří tvrdili, že každý jazyk ztělesňuje pohled na svět, konkrétním jazykem je tedy naše vnímání světa determinováno. V evropském prostoru indoevropských jazyků (možná s výjimkou jazyků ugrofinských, tj. maďarštiny, finštiny a estonštiny a jazyka baskického) vychází pohled ze společných kořenů. Whorfov tuto myšlenku prokazoval srovnáním angličtiny a indiánského jazyka navaho.³⁷

Myšlení o jazyce dále rozvíjí John Langshaw Austin poukazem na pragmatické užití pojmů v běžném jazyce, zajímá ho formulace slov, otázek v průběhu komunikačního aktu. Svou teorii jazykových aktů tak sleduje konkrétní řečovou situaci, která vychází z komplexu mimojazykových souvislostí konkrétního jazykové situace.³⁸

1.2 Jazyk a komunikace

Jazyk je abstraktní systém ustálených a závazných znaků a pravidel sloužící k dorozumívání a myšlení, který je stejnorodý, vnitřně organizovaný a provázaný. Přijmeme-li tuto tezi, pak by konkrétní realizace promluvy prostřednictvím parol, tedy řeči, měla být za předpokladu systému, langue, srozumitelná pro všechny uživatele příslušného jazykového kódu.³⁹

³⁵ „*Řeč vůbec není výraz vytvoření dodatečně pro to, co se jeví, všechno jevení a projevování naopak spočívá v ukazující řeči.*“ Heidegger upozorňuje na nadznakový charakter jazyka. ANZENBACHER: *Úvod do filozofie*....s.148.;WEISCHEDEL, Wilhelm. *Zadní schodiště filozofie*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 236.

³⁶ GADAMER, *Člověk a řeč, výběr z textů*. Praha: Oikoymenh. 1999, s. 125.

³⁷ STÖRIG: *Malé dějiny*.... s. 472

³⁸ STÖRIG: *Malé dějiny*.... s. 474

³⁹ MATHESIUŠ, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt. Soubor statí*. Praha: Melantrich, 1947, s. 142. Protiklad langue-parol je však některými moderními lingvisty zpochybňován. Procesuální gramatika modelování jazyka a řeči vidí languové předpoklady řečové činnosti jako „*integrální součást procesu řečové činnosti, jako vytvářivý a vytvářený předpoklad řečové činnosti modelovaný systémově jednotným způsobem spolu s řečovou činností.*“ Cílovým objektem je pak „*globální, systémově homogenně nezformovaný objekt zahrnující proces přirozeně*

Jazyk je systém znaků,⁴⁰ které musejí vykazovat určité vlastnosti, mezi něž patří především jejich přístupnost, závaznost, odlišitelnost, konvenčnost. Právě tyto vlastnosti majíce dopomoci recipientům k plnému porozumění sdělovaného jsou však 'slabým článkem řetězu', neboť nejsou v oblasti právního jazyka zejména prostřednictvím vzdělání dostatečně zajištěny.

Jazyk je systém znaků, které jsou uloženy v lidské paměti a každý znak je tvořen dialektickou jednotou protikladu:

obsah	x	forma
označované	x	označující
význam	x	zvuková podstata

Vztah mezi označovaným a označujícím může mít různou podobu. První významnou souvislostí je arbitrárnost⁴¹, tedy že forma nezávisí na obsahu. Neplatí však, že označující „závisí na svobodné volbě mluvčího (uvidíme dále, že není v moci jednotlivce změnit znak, který je jednou určitou jazykovou skupinou stanovený), chceme jen vyjádřit to, že je nemotivovaný, to jest abitrární ve vztahu k označujícímu, s nímž nemá v realitě žádnou přirozenou vazbu.“⁴²

Dalším významným principem vztahu označované a označující je lineární povaha označujícího. Označující je obsah pouze auditivní, tím je zaručena jeho lineárnost a s tím související jednodimenzalita, ze které vychází vysoká míra potenciální jednoznačné srozumitelnosti. Označující, znak, jednotka jazykového systému je relativně stabilní. Saussure to definuje jako neproměnlivost i proměnlivost zároveň, čímž má na mysli, že jazyk se mění, aniž ho sami jeho uživatelé mohou změnit, a to z pohledu diachronního.⁴³

Tuto teorie pak doplňuje Hlavsa, když vymezuje vztah mezi obecnou entitou a 'slovem', jednotkou formální a významovou, která je elementem „jazykovým polem relace mezi prvkem jazyka a prvkem reality mimojazykové (resp. obrazu v našem vědomí),“⁴⁴ dvojím

řečového semiotického reagování..“ Tyto objekty pak lze členit na proces řečové činnosti, text jako výstup procesu a předpoklady řečové činnosti (potencialitu). „Proces řečové činnosti vytváří text a je vytvářen potenciálem řečové kreativity a perceptibility, která je řečovou činností dotvářena a rozvíjena“. Blíže viz KOŘENSKÝ, Jan. Procesuální gramatika v kontextu současných tendencí lingvistického myšlení. *SaS*, 2003, roč. LXIV, č.1, s. 1-2.

⁴⁰ Přesněji bychom podle Gadamera měli hovořit místo znaků o obrazech, neboť obraz odkazuje, ale zároveň se podílí na tom, co zobrazuje, znak naopak odkazuje, ale jen proto, aby ukázal na jiné entity.

⁴¹ Použijme Saussurem odmítaný pojem konvenční, autor jej nepoužíval, neboť pojem implikuje i jiné, odlišné konotace.

⁴² SAUSSURE: *Kurz obecné...*, s. 98.

⁴³ SAUSSURE: *Kurz obecné...*, s. 99.

⁴⁴ HLAVSA, Zdeněk. *Denotace objektu a její prostředky v současné češtině*. Praha: Academia, 1975, s. 9

druhem pojmenovacího vztahu k objektu, jednak designaci a jednak denotaci.⁴⁵ Designace je stav, kdy je „lexikálně systémová jednotka vztahována (skrže svůj každý význam) k celým universům objektů vyhovujících jejím významům“, denotace je stav, kdy „zminěná jednotka je vztahována k objektu, o kterém mluvčí vypovídá.“⁴⁶

Protože však výchozí premisa této podkapitoly, všeobecně srozumitelný systém langue není teoreticky ani prakticky možná (viz předchozí kapitoly o filozofickém pojetí této problematiky), docházíme nutně k problematice kódování a dekódování,⁴⁷ z níž vychází nejen běžná (ne)dorozumění, ale obecně i problematika právního jazyka a jeho všeobecné (ne)srozumitelnosti. Obecně lze uplatnit Bílkovo tvrzení, že porozumění obsahu promluvy⁴⁸ je závislé na složitém procesu sémantického rázu, který začleňuje promluvu do bohaté skutečnosti.⁴⁹

Komunikace slouží k předávání poznatků o jevech materiálního světa. Současná teorie komunikace uvažuje o jazykovém přenosu informace jako o procesu, na kterém se podílejí jednak komunikátor, produktor, jednak komunikant, recipient. Současný model procesu komunikace navazuje na základní triádu geneze – přenos – recepce a interpretace, jak ji vymezuje akademická mluvnice.⁵⁰ Geneze, vytvoření komunikačního aktu,⁵¹ zahrnuje

⁴⁵ Hlouch upozorňuje na svébytnost práva, které si vytváří velké množství pojmů, kategorií, které jsou neexistujícími konstrukcemi a které existují jen ve vědomí interpretů. Právní jazyk pak obsahuje velké množství designátorů pouze v rovině de dicto (tzv. v rovině názvu.) HLOUCH: *Teorie a realita...*s. 45

⁴⁶ HLAVSA: *Denotace objektu...*, s. 11. K designaci a denotaci dále viz lexikální rozbor právního jazyka, kap. 3.2.1

⁴⁷ Blíže viz např. ARKHIPOV, Vladislav. Otázky interpretace práva v kontextu postklasické vědecké racionality. In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 281 -284, HLOUCH: *Teorie a realita...* s.24. VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 86. ŠKOP, Martin. Jazyková metoda interpretace práva – důvod k nejistotě? In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 285 – 300. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 77 an., PINZ, Jan. K otázce legality právního výkladu v moderním právním státě. In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 321 – 336.

⁴⁸ Komunikát je jednotka textové lingvistiky, který vymezuje základní sémiologickou formaci, je základní jednotou sdělování. Vedle tohoto pojmu pak jazykovědci užívají ještě termín promluva, který zavedl Hausenblas a který bývá většinou chápán jako označení jazykového projevu monologického a strukturně jednoduchého, složitější systémy zahrnující i neverbální složku pak bývají označeny jako promluvové soubory či komplexy, analogicky pak komunikát – komplexy komunikátů. Dále viz HRBÁČEK, Josef. Promluva a promluvové komplexy a soubory. *SaS* 1986, roč. XLVII, č. 4, s. 284-289.

⁴⁹ ...“jádnem fungování reprezentace v literatuře je, zdá se mi, složitě dění, jež probíhá v samotném sémantickém procesu. Výraz v literárním textu je z hlediska našeho vnímání a rozumění, jež se odehrává aktem čtení, začleněn do dynamické, bohaté a problematicky rozčlenitelné oscilace mezi označováním a odkazováním.“ BÍLEK, Petr.A. Reprezentace: Metafora, pojem či koncept? In: VEBEROVÁ, Veronika (ed). *Jazyky reprezentace*. Praha: Akropolis,2012. s. 22.

⁵⁰ „Komunikační jednání produktora je vždy zaměřeno na dosažení předpokládaného cíle komunikace, pod zorným úhlem tohoto cíle a vzhledem ke konkrétním podmínkám komunikačního aktu, situace, přetváří produktor komunikační úlohu ve vlastní komunikační záměr. Zároveň si nezbytně vytváří aspoň rámcovou koncepci optimální realizace komunikačního záměru, tj. komunikační plán. Ten zahrnuje výběr látky a předběžnou představu jejího rozvržení, tj. i výběr jednotlivých komunikačních postupů, a kromě toho i zřetel k objektivním i

„zakódování informace a materiální (zvukovou nebo gramatickou) manifestaci struktury textu (preverbiální a verbalizační fáze se zvláště ve spontánním projevu prolínají)“⁵², druhá fáze, přenos, je závislá na formě komunikace, kdy písemná fixace komunikace dovoluje i zpětnou recepci, nelze však tvrdit, že vždy nutně kvalitnější, neboť příjem je ovlivněn klasickými objektivními slohotvornými činiteli, tedy v případě ústní komunikace i neverbálními projevy jako jsou mimika, gestika, haptika, posturika⁵³ apod. Třetí fáze, recepcce, zahrnuje i interpretaci, tedy dekodování informace.

Novější učební text pak proces komunikace obvykle dělí podrobněji na 5 fází, tj. pojetí myšlenky komunikátorem, kódování myšlenky, přenos informace prostřednictvím komunikačního kanálu, recepcce a dekodování sdělení. V průběhu tohoto procesu zcela pochopitelně dochází ke zkreslení původní myšlenky,⁵⁴ ať již vlivem zvoleného kanálu, kontextu komunikace, vlivem nesprávného či nepřesného kódování nebo vlivem dekodování a samotné interpretace, na které se podílí obecně kulturní prostředí komunikujících, například jejich vzdělání, věk, předchozí subjektivní poznání.⁵⁵

Významný lingvista Roman Jakobson, jeden ze zakladatelů Saussurovým strukturalismem inspirovaným Pražského lingvistického kroužku, tuto teorii poněkud rozšiřuje⁵⁶ a vymezuje šest složek komunikace: kontext, text, mluvčí, adresát, kód, kanál a

subjektivním podmínkám komunikace (...) Při interpretaci textu se příjemce snaží pochopit nejen věcně obsahovou stránku komunikátu, ale odhalit i autorům komunikační záměr a jeho postoj k obsahu, což napomáhá k dosažení cíle komunikace, jestliže se autorovi dostatečně nezdaří realizovat v textu vlastní záměr, dochází u příjemce k dezinterpretaci, k poruchám v komunikaci apod. Při výkladu obsahové i výrazové struktury textu je třeba usilovat o komplexnost, tj. zjišťovat, jak byl záměr podavatele realizován a jaké interpretace tato realizace připouští, eventuálně preferuje.“ DANĚŠ, František. HLAVSA, Zdeněk. *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia, 1987, s. 624 - 627.

⁵¹ Při genezi komunikačního aktu produktor nevyjadřuje explicitně to, o čem předpokládá, že si příjemce ze souvislosti vyvodí sám, lingvistika tento postup označuje jako inference, doplňování mezer. NEBESKÁ, I. Konotace a inferece. In: *Čeština – univerzálie a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11. 2000*. Brno: 2001, s. 259.

⁵² DANĚŠ, HLAVSA: *Mluvnice 3...*, s. 625.

⁵³ Gestika – pohyby rukou, posturika – poloha a konfigurace těl účastníků komunikací, proxemika – vzdálenost mezi komunikanty, haptika – fyzický kontakt mezi komunikanty (podání ruky, objetí), mimika – výraz obličeje a jeho změny

⁵⁴ Shoda záměru a výsledku komunikace, tedy účinnost použitého jazykového kódu se někdy také označuje termínem entropie, který si lingvistika vypůjčila z oblasti fyziky. „Stoprocentní entropii má ideální kód... Odečtením procenta aktuální entropie určitého kódu od sta procent ideální entropie maximální dostáváme procentovou hodnotu, která nám označuje nadbytečnost, redundaci. Čím je větší, tím menší je informační obsah. Týká se té části struktury sdělení, která není dána svobodnou volbou původce projevu, nýbrž je určena kódem a jeho strukturou. Kdybychom nadbytečnost odstranili, bylo by sice sdělení v podstatě stále ještě úplně, bylo by ovšem narušeno po stránce formální (gramatické). Právě nadbytečnost je onou kvalitou kódu, která oslabuje účinnost šumu při sdělovacím procesu.“ CHLOUPEK, Jan. *Knížka o češtině*. Praha: Odeon, 1974, s. 80 – 81.

⁵⁵ Hlouch si klade otázku, zda je možné „porozumět svým myšlením informačnímu poselství zakódovanému v interpretovaném textu“, když sémantické struktury, prostřednictvím kterých jedinec interpretuje, jsou individuální a objevují se pak jejich vlivem v percepci stopy 'překlada'. HLOUCH: *Teorie a realita...* s. 47.

⁵⁶ „Když mluvíme s lidmi, jejichž kód se poněkud liší od našeho, přizpůsobujeme se vědomě nebo nevědomě jejich kódu, přetváříme svůj vlastní kód, zkrátka snažíme se usnadnit dorozumění. Chceme-li vyjít vstříc mluvčímu jiného kódu, jiného dialektu – ať už je to dialekt prostorový, nebo ať jsou to různé účelové nebo

na ně navazujícím vymezením šesti funkcí jazyka, systému langue, na funkci emotivní (produktor), konativní (recipient), referenční (obsah sdělení a kontext), poetická (účinek), metajazyková (kód) a fatická (kontakt).

Hlavsa však toto schéma hodnotí jako nepoužitelné pro složitější komunikační situace, neboť recipient dle něho informaci jen nepřijímá, ale sdělení zároveň interpretuje, přičemž tato interpretace je závislá na vědomostním kontextu. „*Cílem sdělení tedy není informaci předat, ale spíš doplnit, potvrdit, popř. vyvrátit to, co příjemce ví a je ochoten považovat za relevantní. Z těchto důvodů volí autor jistou komunikační strategii, která má přenos smyslu a záměru sdělení usnadnit.*“⁵⁷

Jazyk a právo jsou dva úzce spojené fenomény, právo nelze vyjádřit jinak, než prostřednictvím jazyka. Jazyk je nástrojem práva a proto je jazyk práva nutné přizpůsobit této funkci.⁵⁸

1.3 Právní jazyk

Pojmem právní jazyk máme na mysli jazyk právní komunikace, jazyk tvořící zcela svébytnou stylovou paradigmatickou ovlivněnou primárně funkčností textu. Přijměme definici, kterou uvádí lingvista Kořenský: Právní jazyk „...*je svébytný jazyk, jsoucí jakousi projekcí logických pravidel operování s právními pojmy jakožto dlouhodobě a kontinuálně se vytvořivší nomenklaturou definovanou na východiscích římského práva ve smyslu kontinentální tradice a právní tradice ostrovní, anglosaské (...) třetí a velmi podstatnou složkou je příslušný národní jazyk – v našem případě čeština.*“⁵⁹ Podle autora jde tedy o selektivní projekci dvou složek – logických pravidel operování s koncepty a právního názvosloví orientovanou především na psanou podobu národního jazyka. Právní jazyk jako takový lze podle něj dělit vertikálně na různé roviny od jazyka práva jako vědního oboru až

sociální varianty řeči – vždycky se pokoušíme o kompromisní útvary. Takové kompromisy jsou rozmanité a je nám důležité studovat tento jazykový konformismus, do jaké míry se můžeme dorozumívat, kolik informace si navzájem dáváme a kolik ztrácíme, co ve svém kódu měníme, a co zůstává neměnné. Vystačujeme totiž s částečnou, přibližnou adaptací.“ JAKOBSON, Roman. Synchronní a diachronní studium jazyka. In: *Slavia. Časopis pro slovanskou filologii*, 1992, ročník 61, s. 20 – 21.

⁵⁷ HLAVSA, Zdeněk. Právní texty a jazyková poradna. *Naše řeč*, 1996, roč. 79, číslo 3, s. 126.

⁵⁸ Blíže o vztahu práva a jazyka viz PEŠKA, Zdeněk. Jazyk zákonodárcův. *SaS*, 1939, roč. 5, č.1, s. 32 – 40. GERLOCH, Aleš. Závaznost právních textů při interpretaci a aplikaci práva soudy a argumentace lege artis. In: GERLOCH, Aleš. TOMÁŠEK, Michal. *Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, s. 42.

⁵⁹ KOŘENSKÝ, Jan. Jazyk právní komunikace. In: DANEŠ, František (ed). *Jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 84

po jazyk právní metakomunikace, horizontálně pak podle odvětví práva na jazyk práva trestního, jazyk práva občanského apod.

Poněkud jinak vidí pojem Hladiš, když tvrdí, že „Z hlediska pojmové přesnosti je třeba chápat označení 'právní jazyk' jako termín pracovní...“⁶⁰ neboť se podle něho jedná o útvar profesního charakteru, který zahrnuje jednak sice funkční výběr jednotlivých složek, který je zcela specifický, ale také soubor prostředků umožňujících komunikaci, který je společný s ostatními složkami národního jazyka. „Jde o český jazyk v jisté funkci, v našem případě o český jazyk jako nástroj vyjadřování v oblasti práva, neboť základními prostředky v rovině zvukové, pravopisné, mluvnické i syntaktické jsou prvky spisovného jazyka, společné pro všechny funkční styly. Specifičnost je jen ve výběru a uspořádání lexikálních jednotek, pořádku slov a v uspořádání větné a souvětne stavby, v členění textu do kapitol, odstavců, článků, písmen atd.“⁶¹

Právníci pojem právní jazyk nemají potřebu přesně definovat a strukturovat, spíše intuitivně hledají odlišnosti od stylisticky neutrální podoby spisovného jazyka: „Komunikace mezi právotvorným subjektem a adresáty, resp. recipienty práva se uskutečňuje výlučně jazykem. Tento jazyk má některé zvláštnosti, kterými se odlišuje od tzv. obecného základu spisovného jazyka, a nazývá se zpravidla jazykem právním. Hlavní zvláštností právního jazyka se týkají jeho slovníku (jsou to především zvláštnosti lexikální) a jeho stylu (...) není jazykem ušlechtilým, ale jazykem účelovým (...) je to jazyk, který je prost slohových ozdob, emocionálnosti atd., a dbá především na přesnost designace.“⁶²

Filozofickým pohledem se na právní jazyk dívá právník Hlouch, když uvádí myšlenku, že právní jazyk je jazykem odborným, jazykem, bez něhož by nebylo právní komunikace, jazykem bez něhož by nebylo práva. „Právní jazyk je platformou, na níž je právo komunikováno, tedy vytvářeno i aplikováno“⁶³

Gerloch pak lapidárně tvrdí, že právní jazyk je druh obecného jazyka, který se uplatňuje v oboru práva, jazyk pojímá jako na prostředek komunikace, na které se v té souvislosti kladou určité požadavky.⁶⁴

Tomášek uvádí definici právního jazyka hned z několika pohledů: z funkčního (prostředek komunikace v rámci normativního systému práva), systémového (součást

⁶⁰ HLADIŠ, František. „Právní jazyk“ z hlediska současných diskusí o spisovné češtině. In: *Acta universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas iuridica* 1, 1999, s. 52.

⁶¹ HLADIŠ, František. Problematika českého jazyka v právu. In: ŽEMLIČKA, Milan (ed) *Termina 94*. Liberec: Katedra českého jazyka a literatury PF TU v Liberci, Ústav pro jazyk český AV ČR, 1995, s. 104 - 105.

⁶² KNAPP: *Teorie práva...*, s.121 – 122.

⁶³ HLOUCH: *Teorie a realita ...* s. 72

⁶⁴ GERLOCH: *Teorie práva ...*, s.99.

spisovného jazyka) a z obsahového (znakový systém složený z jednotlivých právních termínů a jazykových šablon).⁶⁵

Někteří autoři navazují na polského právního teoretika Wróblewského a rozlišují právní a právnícký jazyk jako protiklad jazyka právních norem, jazyka primárního (právní jazyka) a jazyka praxe, jazyka judikátů (právnícký jazyk)⁶⁶, přičemž právnícký jazyk se vyznačuje negativními degeneračními vlivy, mezi něž patří například nesprávné užívání terminologie nebo její komolení, složité větné stavby, které vedou až k nesrozumitelnosti apod.⁶⁷

Znalosti základních pravidel právního a právníckého diskurzu by měli získávat posluchači během studií na právníckých fakultách, výuka českého jazyka je zde však zanedbávána a trůfáme si tvrdit, že obecný pokles úrovně lingvistického vzdělání je významnou překážkou tvorbě kvalitních právních textů, ať již normativních právních aktů nebo judikátů, a také jeden z důvodů velkého množství novelizací právních textů.⁶⁸

1.4 Funkce právního jazyka

Právní jazyk se od přirozeného spisovného jazyka, ze kterého vychází, liší svou funkcí. Základní funkcí právního jazyka je předávání informací⁶⁹ a regulace společenských vztahů, ať již existujících nebo potenciálních.⁷⁰

⁶⁵ TOMÁŠEK: *Překlad...* s.25

⁶⁶Právní a právnícký jazyk, jako metajazyk, jazyk právníků hovořících o právu rozlišuje například HLADIŠ: *Problematika českého ...*s. 104.

⁶⁷ Tato práce uvádí pojem právní jazyk jako pojem souhrnný, pojem právnícký jazyk se objevuje v případech, kdy chceme zdůraznit dualitu právního a právníckého jazyka. K dělení blíže např. PINZ, Jan. Obrana právního, resp. právníckého jazyka v právní teorii a v právní praxi. In: BUBELOVÁ, Kamila. FRÝDEK, Miroslav. (ed.). *Polemiky a spory v právní vědě. Sborník příspěvků ze sekce teorie práva a právních dějin na konferenci Olomouci právnícké dny 2010*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, 125 – 131

⁶⁸ Richter uvádí, že v současné situaci praktické tvorby práva je vlastně náhoda, když vznikne kvalitní předloha právního předpisu, v této souvislosti se zamýšlí nad otázkou vzdělávání legislativců jednotlivých ministerstev, přibližuje myšlenku Legislativní akademie na způsob angloamerických kurzů legal writing. RICHTER, Tomáš. Jak (ne)pomoci legislativnímu procesu. *Právní rozhledy*, 2007, č. 3, s. 105 – 109. Kritický pohled na jazyk soudních rozhodnutí argumentuje Bobek, když tvrdí, že soudce nikdo neučil, jak psát rozhodnutí; adresátem odůvodnění rozhodnutí nejsou účastníci ani právní zástupce, ale vyšší soudní instance; soudní rozhodnutí se píšou podle pochybné struktury, kterou přirovnává k cibuli, kterou je třeba pomalu a důkladně loupat, aby se čtenář dostal k podstatě sdělení. SOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 204 – 211.

⁶⁹ Kvalitní a racionální definování jednotlivých právních pojmů a pravidel obecně je předpokladem materiálních následků spojených s realizací práva. Blíže viz. BUZEK, Lukáš. Organické vlastnosti práva. *Právník*, 2009, roč. 98, č. 6, s. 553 – 591. Některé autoři upozorňují na nemožnost přesného sdělení. MELZER: *Metodologie...* s. 90.

⁷⁰ Hladiš rozlišuje u právního jazyka dvě složky: regulativní a informační, regulativní podle něho ovlivňuje výběr a uspořádání lexikální jednotek ve větě a vyjadřuje tak státní a mocenskou vůli, informativní složka pak zajišťuje samotné sdělení. Blíže viz HLADIŠ: *Problematika českého jazyka...* s. 105.

Srovnajme juristický pohled s pohledem lingvistickým, pohled právníka Hloucha⁷¹ s názorem lingvistky Čechové:

Hlouch		Čechová	
Funkce	obsah pojmu	funkce	obsah pojmu
Označovací	Označování předmětů, myšlenek pomocí znaků, užívání právních pojmů	Sdělovací	Jazyk jako prostředek, možnost sdělení myšlenek
Kreativní	Právní jazyk jako možnost vyjevení práva, spojení světa právního myšlení a právní reality	Direktivní	Právní jazyk jako prostředek sdělení veřejné moci vůči obyvatelům
Referenční (terminologická)	Zajištění stability právního jazyka, právních terminologie		
Performativní	Působení jazyka jako prostředku tvorby společenské reality ve vazbě na teorii řečových aktů	Regulativní	Působení jazyka jako prostředku vytvoření podoby veřejného prostoru podle představ veřejné moci
		Operativní	Právní jazyk jako prostředek veřejné správy
Diskursivní	Právní jazyk jako nositel právní argumentační řeči		

Jejich vymezení se mírně odlišují, zatímco Hlouch klade větší důraz na vyjádření funkce právního jazyka jako nástroje právní komunikace, kdy zohledňuje i jeho složku stabilizační, interpretační a argumentační: „*Zkoumání právního jazyka je tedy bránou ke zkoumání jevů právním jazykem determinovaných: právní interpretace a právní argumentace*“⁷²; Čechová více rozvíjí jeho funkci významného nástroje regulujícího společenské vztahy, tedy koncept právního jazyka jako funkční řeči

Oba se shodnou na funkci, která je vlastní téměř všem textům, na funkci sdělovací (označovací) a na funkci kreativní (direktivní), která vyjadřuje vlastnost právního jazyka

⁷¹ Pro srovnání lingvistického a právního pohledu jsme vybrali Hlouchovu práci, neboť obdobný text, Tomáškův, nedovoluje smysluplné srovnání, neboť vymezených osm funkcí, označených jako požadavky na právní jazyk nejsou jednak dále vysvětleny a jednak se nejedná o množinu osmi samostatných neprolínajících se požadavků (požadavky: významová přesnost, jednoznačnost, stručnost, srozumitelnost, ustálenost, ústrojnost, úkonnost, neexpresivnost). TOMÁŠEK: *Překlad ...* s.28.

⁷² HLOUCH: *Teorie a realita ...*, s. 73.

vyjadřovat pravidla společenské reality, která jsou regulována veřejnou mocí, významná je zde složka potenciality. Podobně se dívají i na regulativní (performativní) funkci právního jazyka, která vyjadřuje možnost jazyka ovlivňovat konkrétní podobu veřejného prostoru prostřednictvím řečových aktů. Čechová v této souvislosti vymezuje zvlášť funkci operativní, která je víceméně poddruhem funkce regulativní. Pro odlišení těchto dvou variant definuje Čechová regulativní funkci jako „řídící, dávající směr, usměrňující“, tedy skutečnost, že zákonodárce prostřednictvím tvorby normativních právních aktů, výběru jejich jazykových prostředků reguluje chod společnosti, operativní funkce je zde myšlena ve smyslu „správní, týkající se správy, tedy věcí veřejných (...) vztahující se k operaci, k provádění nějaké činnosti, úkolu, úkonu, výkonu“⁷³, pojem regulativní je tedy chápán jako pojem nadřazený pojmu operativní.

Právní teoretikové se zaměřují na dvě podstatné stránky právního jazyka, na slovní zásobu a syntaktickou stavbu⁷⁴ a upozorňují na základní funkce právního jazyka: srozumitelnost,⁷⁵ jasnost, přehlednost.⁷⁶ Vesměs si uvědomují význam jazyka v právu „Schopnost obratně zacházet s obsahem a formou jazyka je něčím, co si široká veřejnost s právníky přirozeně spojuje a co od nich očekává.“⁷⁷

Na významnou funkci právního jazyka upozorňuje Hlouch vymezením funkce referenční, tedy schopnosti právního jazyka vyjadřovat se přesně a ustáleně a umožnit tak stabilitu vysoce abstraktního právního vyjádření.

Uvádět zde však zvlášť funkci diskursivní, považujeme za nesystémové, teorie práva a lingvistika se na tento jev dívají poněkud odlišně a zatímco právník považuje zařazení za této funkce za obligatorní,⁷⁸ lingvista toto členění nevyžaduje, neboť se jedná o obecný systémový znak teorie jazyka, mohli bychom také říci, že se jedná o podobný rozdíl, jaký je mezi jazykem právním a právnickým v pojetí právníka a lingvisty, který jedni chápou jako

⁷³ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie, MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008, s. 230.

⁷⁴ KNAPP: *Tvorba práva...* s. 102, Škop s Macháčem upozorňují na význam problematiky sémantiky odborných pojmů a také na jeho objektivitu a racionalitu. ŠKOP, Martin., MACHÁČ, Petr. *Základy právní nauky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011 s. 107.

⁷⁵ Srozumitelnost pro odbornou i laickou veřejnost, adresáty. MELZER: *Metodologie...* s. 91.

⁷⁶ KNAPP: *Tvorba práva...* s. 103. Holländer uvádí právní paradox, čím více je právní text přesnější a abstraktnější, tím více je pro laickou veřejnost nesrozumitelnější, naopak zvyšování srozumitelnosti vede ke snižování přesnosti. HOLLÄNDER, Pavel. *Filozofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 217.

⁷⁷ ŠVÁRA, Ondřej. Metodologická hodnota nauky o třech oblastech pojmu. In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 302.

⁷⁸ Tomášek uvádí, že právníci si tak vytváření 'právnícký jazyk' sui genesis, který má funkci profesní mluvy. TOMÁŠEK: *Překlad...* s. 24.

rozdíl mezi designovaným a designujícím a druzí jako rozdíl mezi základními řečovými akty a situačně zakotvenými komunikáty nebo také mezi textem a diskurzem.⁷⁹

Funkce direktivní uvádí právní jazyk jako prostředek sdělení, obdobně Hlouch vymezuje funkci kreativní jako možnost vyjevení práva, spojení světa právního myšlení a právní reality. Hlouchovo označení považujeme za přesnější, neboť právní jazyk nejen sděluje, ale především vyjevuje, obsah právní normy může být vyjádřen implicitně, ba dokonce i když tak zákonodárce ani sám nezamýšlel nebo nepředpokládal.⁸⁰

⁷⁹ Hlouch předešlá pojem diskurz z pohledu právně-filozofického jako řečově argumentační prostor, komunikační děje, který vytváří základnu pro právní argumentaci: „*Diskurs je tedy prostředím, v němž se právo realizuje. ... v prostředí právního diskursu fungují společenské praktiky a instituce, skrze něž se ověřují a naplňují funkce práva. ...diskursem se zde rozumí argumentační tok právních informací mezi jednotlivými normotvornými a aplikačními institucemi a dalšími účastníky právního diskursu.... V kontextu diskursivního vnímání práva je právo samo diskursivní jednotou, v níž tradiční základní jednotky právní komunikace (právního jazyka) získávají jiný rozměr. Z těchto úvah vyplývá, že diskurs se stává prostředím, v němž se uskutečňuje také právní argumentace“.* HLOUCH: *Teorie a realita ...*, s. 171. Podobně chápe diskurs i SMEJKALOVÁ, Terezie. *Forma a diskurs soudního rozhodnutí. Jurisprudence*, 2010, č. 3, s. 13 – 21.

Lingvistika chápe diskurz jako jazyk „*zakotvený v určité dorozumívací situaci a založený na významech, jejichž vzájemné vztahy přesahují rámec jedné větné výpovědi a které jsou schopny sdělit i to, co není výslovně vyjádřeno. (Terminologicky se někdy rozlišuje text jako abstraktní jazyková jednotka vyznačující se přítomností smyslu a gramatické soudržnosti, koherence, a diskurz, text zasazený do konkrétní situace dorozumívání – diskurz lékařský, politický, dobově nejvíce podmíněný mediální atp.)“* KRAUS, Jiří. *K poststrukturální analýzy moderního diskursu*. Dostupné na: Citováno http://veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/plen_kraus.doc.10.6.2012.

⁸⁰ To pak úzce souvisí s interpretací práva. Blíže viz filozoficko-právní pojetí POLČÁK, Radim. *Právo a přirozenost informací (inspirace právní vědy kybernetikou)*. *Právník*, 2011, ročník 150, číslo 2, s.105 – 128. Striktní jazykový výklad může být chápán jako krajní opak výkladu vycházejícího ryze z respektování společenského poslání právní úpravy, korektivem by pak měl být výklad teleologický. HANUŠ, Libor. *K dosahu a mezím argumentace ‘a fortiori’*. *Právník*, 2009, roč. 148, č. 10, s. 1054 – 1080.

2 Sociologický pohled na právní jazyk

Právní jazyk ve významu, jak jej chápe tato práce, je specifický kód. Z pohledu struktury národního jazyka bychom jej mohli zařadit do oblasti profesní mluvy s výhradou spisovnosti. Nejedná se o samostatný ucelený systém, jde o útvar národního jazyka, který se diferencuje především prostřednictvím lexika, patrné jsou i ritualizované formy syntaktických struktur. *„Jádrem fungování reprezentace v literatuře je, zdá se mi, složité dění, jež probíhá v samotném sémantickém procesu. Výraz v literárním textu je z hlediska našeho vnímání a rozumění, jež se odehrává aktem čtení, začleněn do dynamické, bohaté a problematicky rozčlenitelné oscilace mezi označováním a odkazováním.“*⁸¹

Nezanedbatelným kritériem pro srozumitelnost právního jazyka je jeho sociální výlučnost⁸². Produktoři i recipienti mohou právní jazyk správně kódovat a dekódovat pouze za předpokladu relevantních znalostí získaných prostřednictvím vzdělání a navazující praktické zkušenosti.⁸³ *„Vysoká koncentrace, chudost a nízký rozptyl slovníků právních textů nesvědčí ani tak o odbornosti jazyka ve smyslu jednoznačnosti významu, ale spíš o abstraktnosti použitých pojmů, které se znovu a znovu naplňují rozmanitým obsahem v závislosti na celé řadě faktorů. Jazyková úroveň tvoří tak pouze první povrchovou strukturu, přes kterou je třeba proniknout k hlubší pojmové struktuře a ke konstrukcím reprezentujícím právní usuzování.“*⁸⁴

Pro plné porozumění právnímu jazyku je nutno znát a chápat nejen entitu langue, jazyk jako ucelený útvar systémové povahy, zde myšleno ve smyslu zdroje modelů pro vznik řeči, ale i parol, tedy praktické řečové strukturování, řazení jednotlivých lingvistických jednotek. Uživatel právního jazyka musí tedy nejen znát dané diskurzní univerzum ve smyslu *„sémantického prostoru vlastního takové skupině jednotlivců, kteří přikládají gestům a*

⁸¹ BÍLEK, Petr A. Reprezentace: Metafora, pojem či koncept? In: Veberová, Veronika (ed) *Jazyky reprezentace*. Praha: Akropolis, 2012. s. 22.

⁸² Peška uvádí, že zákonodárce se svým textem neobrací na širokou veřejnost, ale naopak očekává, že právní norma a její abstraktní právní jazyk bude lidem bez právního vzdělání zprostředkovan, zákonodárce se tedy podle něho obrací primárně na skupinu specialistů. Proto právní jazyk je a může být tak odlišný od běžného jazyka. PEŠKA, Zdeněk. Jazyk zákonodárcův. *SaS*, 1939, ročník 5, č. 1, s. 36. Podobně tvrdí Kořenský, že přímá interakce mezi 'právoctvorným participantem' a cílovým adresátem je jen nenáležitá představa a zprostředkujícího participanta označuje jako aktant. Aktant podle něho obligatorní účastník interpretace i aplikace právní normy, pokud aktant interpretuje právní normu 'hovorovou řečí právní', 'nepečlivou řečí právní', je anticipace náročná. CVRČEK, KOŘENSKÝ: *Juristická a lingvistická analýza*...s. 130.

⁸³ Viz deficitní teorie Basila Bernsteina, který uvádí lingvistický kód jako předpoklad i důsledek zařazení v rámci sociální stratifikace, kdy odlišnost se reprodukuje dále odlišnou lingvistickou socializací. Buzek pak připomíná skutečnost, že percepce právních norem je závislá i na psychologických aspektech ve smyslu vědomého i nevědomého působení norem, percepce pak nikdy nemůže být objektivní ani univerzální. Blíže viz BUZEK, Lukáš. Organické vlastnosti práva. *Právník*, 2009, roč. 98, č. 6, s. 571.

⁸⁴ KOŘENSKÝ, CVRČEK: *Juristická a lingvistická* ..., s. 109.

verbální symbolům stejné významy“⁸⁵, ale musí toto univerzum i uváženě užívat.⁸⁶ Obvykle se diskurzni univerzum užívá kromě funkce sdělovací také k funkci identifikační, produktor užívá právní jazyk jako prostředek vyjádření svého sociálního postavení.⁸⁷

Sociologie pro tento způsob komunikace užívá termín řečové rituály, jako jeden z poddruhů činností rituálního charakteru. „*Rituály a ritualizované chování umožňují symbolizovat sociální jednání, dávat mu hlubší a pro nezasvěcené často nepostřehnutelný symbolický význam.*“⁸⁸ Jedinec veden komunikační a identifikační funkcí vytváří ritualizované postupy, kdy sdělovaný obsah je druhořadý, podstatná je forma, tedy ustálené a rutinní syntaktické struktury, relativně ustálená slovní zásoba, a to nejen odborně pojmoslovná v oblasti substantiv, adjektiv či verb.

Komunikace prostřednictvím právního jazyka navíc skýtá specifická úskalí. Příjemce nejen, že musí znát odborný kontext, ale musí být i ochoten sdělení správně interpretovat v souladu s původním komunikačním úmyslem.⁸⁹ Autor by neměl předem automaticky předpokládat rozsáhlý vědomostní kontext, protože adresátem může být i osoba s nižším vzděláním, která by však měla být také schopna právnímu textu porozumět a správně jej interpretovat podle původního autorova úmyslu.⁹⁰ „*Text by měl být proto výrazně explicitní. Autor nesmí hřešit na to, že příjemce je normativní funkcí textu ke komunikaci a kooperaci vlastně nucen, jinak by se mohl vydat v nebezpečí postihu. Zkušenost však učí, že příjemci nejde jen to, aby text interpretoval správně, ale že v případě, kdy právní norma nevyhovuje jeho osobním zájmům (utrpěl by finanční ztrátu nebo dokonce mu hrozil postih trestní), má*

⁸⁵ MUCHA, Ivan. *Sociologie, základní texty*. Jesenice u Prahy: Vydavatelství 999. 2007, s. 135.

⁸⁶ Neměli bychom zapomínat v této souvislosti ani na jazykovou kulturu, tedy obecně péči o jazyka a jeho vyjadřování, a kultivovanou řeč. Čeština patří k historicky vyspělým jazykům, i když, jak uvádí Karel Hausenblas, není ve srovnání například s francouzštinou nebo polštinou dostatečně propracovaná její konverzační podoba, přesto (nebo proto?) její současní uživatelé již na kulturu řeči dostatečně pečlivě nedbají. Blíže viz HAUSEBLAS, Karel. O kulturu řeči. *Naše řeč*, 1991, roč.74, č. 3, s. 116.

⁸⁷ Tato identifikace však neprobíhá za účelem rozpustit svou identitu ve skupině, ba až v davu, ale naopak, motivací je explicitně zřetelná příslušnost k výlučné skupině, posílení vlastního já vyčleněním ze skupiny „nezalců“. Tuto identifikace provází obvykle stejně jako u podobných typů identifikací vedle jazykového spřiznění se skupinou i spřiznění formou oděvu, projevy chování, reakcemi, tedy obecně chováním, jak jej definuje obecná psychologie (řeč, výraz, jednání).

⁸⁸ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 145.

⁸⁹ Buzek upozorňuje, že aplikaci práva a její realizaci předurčuje už její konstrukce a další jazykové explicitní i implicitní rozpracování. Komplikovanost pravidla pak může vést k obcházení, ignoraci či samotnému vyprázdnění normy, která přestává plnit svůj účel. BUZEK: *Organické vlastnosti ...*,s. 584.

⁹⁰ Musilová uvádí zajímavý případ, kdy v forenzní lingvistice zkoumali obecnou srozumitelnost právních textů. Pokusným osobám předložili psaný text s 'instrukcemi pro zadrženu osobu' a poté jim položili šest otázek, jejichž odpověď z textu vyplývala. Uvádí, že správné odpovědi byly „výjimkou i u právnícky vzdělané osoby“ a zamýšlí se, nakolik jsou podobná poučení srozumitelná pro osobu, kterou ovlivňují faktory jako strach, stres, zranění apod. Blíže viz: MUSILOVÁ, Václava. Třetí konference Mezinárodní asociace forenzních lingvistů. *Naše řeč*, 1995, roč. 78, č. 1, s. 51.

tendenci – ať již bezděčnou, nebo vědomou – interpretovat text tak, aby to odpovídalo jeho prospěchu. Tím je princip kooperace narušen.⁹¹

V souvislosti s užitím právního diskurzu je proto nutné počítat s komunikačními bariérami.⁹² Situace nedorozumění mohou vyvřat ze dvou základních problémů, pokud komunikují dva jedinci, z nichž jeden právní jazyk a jeho sémantické souvislosti nezná, a pokud dva komunikující znají právního jazyka interpretují stejné lexikální a syntaktické výrazy různě.

Pro první případ, kdy jeden z komunikujících právní diskurz s jeho sémantickými souvislostmi nezná, najdeme nespočetně příkladů nejen v oblasti běžně sdělovacího funkčního stylu (obvyklé nedorozumění pojmu 'trest odnětí svobody podmíněný a nepodmíněný', rozlišení pojmů 'Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud' a mnoho dalších), ale i v oblasti publicistického⁹³ (pro příklad uveďme z trestního práva záměnu výrazů 'žaloba a obžaloba' ve zpravodajství, nedorozumění pojmům 'přečin, zločin, zvláště závažný zločin', směšování výrazů 'obviněný, obžalovaný', nevhodné změny ve frazěrech, např. 'provádět právní úkony' místo 'činit právní úkony' apod.)⁹⁴ nebo uměleckého stylu. Skutečným problémem je pak neznalost v oblasti administrativního stylu, zejména pokud se týká oficiální vyjádření orgánů veřejné správy. Vysoká míra automatizace právního jazyka projevující se formou řečových klišé může být paradoxně překážkou porozumění, neboť mnohé texty právního jazyka vznikají prostým opakováním těchto schématických vyjádření, jejich variantním seřazením⁹⁵. Argumentaci pak může scházet nejen logika, ale i správnost.

Druhá situace komunikační bariéry představují situace, kdy pro komunikující nestačí znalost 'společné řeči', ale je nutné vnímat i další objektivní a subjektivní stylistické faktory. Hovoří-li jedinec o potencialitě podání žaloby, může tím mít na mysli skutečně jen zvážení možnosti, může to však být postesknutí z nutnosti podat žalobu, vyjádření posledního pokusu o smír nebo i vyjádření své sociální role, tedy schopnosti bránit se samostatně soudní cestou. Samozřejmě mnohé komunikační bariéry vznikají i v souvislosti s problematikou neurčitých

⁹¹ HLAVSA, Zdeněk. Právní texty a jazyková poradna. *Naše řeč*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 117.

⁹² Buzek hovoří v souvislosti s percepcí a interpretací práva o relativizaci normy vlivem sociálního a právního prostředí, které je ovlivněno zaběhnutými postupy a aplikačními obyčejí. BUZEK: *Organické vlastnosti...*, s. 583.

⁹³ MF Dnes publikovala v roce 2001 text, ve kterém označila odborné výrazy a zčásti také profesní slangové výrazy za jazyk z Marsu (např. negociace, renegociace, euroměna, eurojazyk, eurozóna), podobně pojmají výraz negociace jako výraz úzce profesní i lingvistické, kteří uvádějí české ekvivalenty dojednávání, vyjednávání, jednání. Např. BARTOŠEK, Jaroslav. Vyjednávání čili negociace. *Naše řeč*, 2002, roč. 85, č. 5, s. 225 – 226.

⁹⁴ Další příklady uvádí Pinz: právní odpovědnost v nesprávném významu jako právní ručení, směšování pojmů právní nárok a subjektivní právo, zcela nevhodné žurnalistické 'mantinely práva', 'pět let natvrdo', 'obhájce měl tah na branku'. PINZ: *Obrana právního...* s. 128.

⁹⁵ O jazykových šablonách a jejich užívání viz kapitola 3.3.1

právních pojmů, které příslušné subjekty musejí vyložit, interpretovat pro konkrétní individuální užití, pro příklad uveďme neurčité právní pojmy 'veřejný zájem', 'množství nikoli malé' apod.

Sociolingvistika hovoří o formální řeči vzdělaných vrstev, prostřednictvím které „*manipulují nikoli s věci, nýbrž se symboly, a jejich prostřednictvím s druhými lidmi. Mají možnost alespoň částečně ovlivňovat podmínky práce druhých, mají vysoké aspirace, dlouhodobé sociální jistoty a možnost individuálního sociálního vzestupu.*“⁹⁶

Domníváme se, že znalost právního jazyka a schopnost jej užívat, je znakem nejen sociálního statutu konkrétního jedince,⁹⁷ ale i jeho zvýhodnění v nesčetných komunikačních situacích. Poučený produktor právního diskurzu se lépe orientuje v mnoha sociálních vztazích, zná a umí bránit své zájmy, je zvýhodněn. Přirozeně to platí pro osoby znevýhodněné z pohledu věku, jazykové vybavenosti, zdravotního postižení, výše uvedený empirický postulát je však validní i pro jiné osoby, jejichž znevýhodnění spočívá pouze v neznalosti sémantiky právních termínů. Pro příklad uveďme v jiném oboru vysokoškolsky vzdělanou osobu, která přestože prošla českým všeobecným vzdělávacím systémem, nedokáže rozlišit pojmy zápůjčka a výpůjčka, nároky z uplatnění odpovědnosti za jakost a z odpovědnosti za vady z kupní smlouvy, plátce daně a poplatník daně, apod. Bohužel neznalost právního pojmosloví může mít dle našeho názoru významnější vliv na život jedince než neznalost pojmosloví oborů psychologie, stavebnictví nebo například chemie.

V médiích se vedou diskuze o nesrozumitelnosti jazyka práva, který je aplikován mimo autentický text normativních právních aktů i prostřednictvím popularizačních textů nebo podpůrně vysvětlujících textů,⁹⁸ například návodů na vyplnění daňového přiznání. Ondřej Hausenblas, jazykovědec z pražské pedagogické fakulty UK a zároveň spoluorganizátor programu Kritické myšlení, který se zaměřuje na rozvoj čtenářské gramotnosti, doslova napsal v celostátní deníku: „... *myslím, že výuka má mít blíž k podstatě dorozumívání... Jen si vezměte, jak dnes vypadá třeba návod na vyplnění daní. To snad psali negramotní lidé.*“⁹⁹ Argumentace tohoto poměrně rozšířeného názoru spočívá ve skutečnosti, že autoři promluvy musí respektovat adresáta, záměr produktora by měl být realizován vzhledem k recipientům¹⁰⁰.

⁹⁶ MUCHA: *Sociologie...*, s. 134.

⁹⁷ Tomášek jmenuje tři faktory podmiňující existenci právního jazykového subsystému: Sociální příslušnost mluvčího a jeho připravenost, komunikační situaci a odbornou kompetenci. TOMÁŠEK: *Překlad...* s.27

⁹⁸ Zde možno uplatnit členění na jazyk právní a jazyk právnícký.

⁹⁹ HAUSENBLAS, Ondřej. My děti neučíme, jen nesmyslně testujeme. *MF Dnes*. 14.4. –15.4.2012, s. A12.

¹⁰⁰ K tomu blíže Světlá Čmejrková: „*Vzhledem k mnoha historickým kontextům ... je český odborný diskurz v protikladu k anglosaskému: syntaktická složitost, množství modálních výrazů, složitá hypotetická modalita*

„Daňové přiznání není právní spis, je to prostě formulář, který má obyčejný, i dost nevzdělaný člověk být schopen vyplnit správně. Požadovat znalost zákona však může mít smysl tam, kde má být regulováno například zdraví a bezpečí zákazníků při poskytování služby nebo zboží,“ tvrdí Hausenblas. Dále uvádí, že poplatník daně by neměl být zbytečně zatěžován povinnostmi rozumět odborným právní pojmům z oblasti daňového práva. „Myslím, že zásada '7th grade' má hluboký smysl právě v takovém formuláři: Napiš to i pro dospělé tak, aby tomu rozuměl žák sedmák...Jestliže si tedy naši autoři předpisů tohle neuvědomují, nebo to nerespektují, jsou funkčně negramotní,“ vyjadřuje svůj názor lingvista.¹⁰¹

S jeho názorem však nelze souhlasit. Pokud by se právní jazyk začal vyjadřovat bez vysoké míry pregnantnosti zprostředkované termíny a ustálenými větnými konstrukcemi, došlo by k jeho depraematizaci, text konstruovaný podle zásad stylistické přitažlivosti – například ve smyslu popularizačního odborného textu – by ztratil svou hutnou výstižnost, přesnost. Podobné výhrady vůči ustálenosti právního jazyka vznáší i publicista Němeček, když tvrdí, že novinář má tvořit text, který je čtivý a srozumitelný. S tím souhlasíme, ale vytvářet synonymické dvojice jako například: 'státní zástupce – žalobce', 'ústavní soudci – strážci ústavy' apod. je podle našeho názoru zdrojem případné determinologizace.¹⁰²

Výstižný příklad nesprávného užívání odborných právních pojmů uvádí Karhanová v eseji uveřejněném v Revolver Revue, který se zabývá mediálním obrazem případu smrti pětileté Terezy, kterou zavinila její matka Helena Čermáková. Případ vyvolal roce 2001 a 2002 mnoho emocí, které byly do značné míry vyhoceny i prostřednictvím žurnalistů, kteří referovali o trestném činu značně nepřesně a vyloženě tendenčně. Publicisté nebyli schopni

textu... Text klade na recipienta a jeho porozumění vysoké nároky, texty jsou méně orientované k tomu, aby se snadno četly. Uvádí se, že německý odborný diskurz je spjat s představou čtenářské zodpovědnosti za dešifraci textu. Autor vědeckého textu poskytuje čtenáři k dispozici svou znalost a čtenář musí přitom vynaložit určité úsilí. Naproti tomu pro anglosaský vědecký diskurz je příznačné, že autor je odpovědný za to, aby učinil svůj text snadno čitelný a dešifrovatelný... čeština patří k jazykům počítajícím s čtenářskou odpovědností (reader's responsibility), angličtina k jazykům počítajícím s autorskou odpovědností..Zatímco česká stylistická tradice má povahu spíš deskriptivní, anglosaská teorie writing směřuje k praktickému nacvičování psacích dovedností...." ČMEJRKOVÁ, Světlá. Normy vědeckého dorozumívání. In: : ŽEMLIČKA, Milan (ed) *Termina 94*. Liberec: Katedra českého jazyka a literatury PF TU v Liberci, Ústav pro jazyk český AV ČR, 1995, s. 62.

¹⁰¹ Citováno dle osobní emailové korespondence.

¹⁰² Němeček uvažuje z pozice novináře, který píše texty pro laiky. Domníváme se však, i přes upozornění, že „nenarazil jsem na ješitnější profesi, ani jazykovědci nejsou tak pinktlich“, je nutné terminologii dodržovat. A už vůbec nesouhlasíme s výrokem: „Proč by si něco tak ošklivého jako právnícká čeština mělo zasluhovat nějaký zvýšený respekt?“ Přesto považujeme některé postřehy za trefné, například soudce Nejvyššího správního soudu nemohou novináři označit synonymicky, neboť nelze ani nejvyšší soudci, ani správní soudci. NĚMEČEK, Tomáš. Když právníci krásně mluví aneb Obrana novinářů. In: BOBEK, Michal. ŠIMÍČEK, Vojtěch. (ed) *Jiné právo literární*. Praha: Auditorium, 2011, s. 367 – 369.

správně užívat pojmy 'vražda' a 'zabití', rozlišit jednotlivé typy zavinění na nedbalostní a úmyslné, natož rozlišit nedbalost vědomou a nevědomou či úmysl přímý a nepřímý.¹⁰³

Porozumění právnímu jazyku je tedy nutné nejen pro komunikaci při právních úkonech, se kterými se běžný člověk setkává, ale i v případě získávání obecného povědomí o světě, neboť zejména zde je obvyklý sémantický posun a s tím související neporozumění.

¹⁰³ V souvislosti s činem, z něhož byla Čermáková obviněna, užívaly tyto listy jednak výrazy, jež mají platnost právních termínů (vražda úmyslná/neúmyslná, ublížení na zdraví s následkem smrti, úmyslný/nedbalostní trestný čin), dále výrazy běžného jazyka označující příčinný vztah mezi jednáním jedné osoby a smrtí druhé, aniž tomuto jednání jednoznačně připisovaly úmysl (usmrtila, zavinila smrt, zabila, k podílu na vraždě se přiznala), a dále výrazy věcně popisující jednání pachatelky, jež vedlo ke smrti dívky (zalehla a udusila, opila). To je ovšem idealizované rozdělení, ve skutečnosti je význam uvedených výrazů, jako ostatně většiny slov přirozeného jazyka, v jisté míře vágní, a některé z nich tak mohou v závislosti na kontextu označovat jako úmyslné, tak neúmyslné jednání. Autorka se snaží o postižení sémantického významu termínu zabít a vražda a upozorňuje na skutečnost, že média mohou nepřesným užíváním odborných termínů recipienty mást a vést je k nesprávné interpretaci zobrazované skutečnosti. „V dalších dnech píší noviny již jen o úmyslném, respektive neúmyslném ublížení na zdraví s následkem smrti. To jsou ovšem dlouhé a složité termíny a je proto pochopitelné, že je novináři – především, ale nejen v titulcích, záměrně zkracují, opisují, či jinak 'překládají' do běžného života. Střídají přitom slovesa ublížit, usmrtit, způsobit smrt a zabít... výrazy zabít a ublížit tu evidentně vystupují jako synonyma rozvitá protikladnými příslovci neúmyslně a vědomě... (to) svědčí o tom, že novináři si svoji roli prostředníka mezi 'řečí paragrafů' a jazykem srozumitelným běžnému čtenáři uvědomují, v tomto případě však bohužel selhali. Předem zaujatý čtenář je jen utvrzen v přesvědčení, že české soudy udělují za vraždu ostudně nízké tresty,“ komentuje autorka skutečnost, že při projednávání trestného činu došlo před budovou soudu k pokusu o lynč obžalované. KARHANOVÁ, Kamila. Ani to s ní nehnulo, aneb o bulváru a bulvárnosti *Kritická příloha Revolver revue*, 24, s. 8–21 dostupné na http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/ujc/zakladni-informace/oddeleni/oddeleni-stylistiky-a-lingvistiky-textu/ke-stazeni/Karhanova-Kriticka_priloha_24x2002.pdf

3 Lingvistická charakteristika právního jazyka

3.1 Právní jazyk z pohledu stylistického

Lingvisté pojem styl chápou nejčastěji na základě slohotvorného procesu selekčního a integračního, tedy jako univerzalizovaný způsob projevu, který integruje různé typy komunikačních situací a zároveň je selektuje od typově odlišných, styl je pak „výsledek výběru jazykových prostředků z množin prostředků konkurenčních“.¹⁰⁴ Čechová chápe pojem styl jako „určitý ráz verbálního komunikátu, zpravidla cílevědomě volený a uspořádaný tak, aby obsahem i formou vyhovoval komunikačnímu záměru autora.“¹⁰⁵ Dále však dodává, že pojem styl, jazykový styl je třeba chápat širěji, tedy nejen jako verbální komunikáty.¹⁰⁶

Jednotlivé komunikáty v celé šíři dorozumivacího procesu lze definovat podle různých kritérií, ať již subjektivního či objektivního rázu.¹⁰⁷ Pro potřeby této práce použijeme členění podle objektivních hledisek, neboť subjektivita je v právním jazyce sice konstituující faktor, jeho přítomnost je však zejména z důvodu přesnosti, jasnosti nebo například očekávatelnosti vyjádření víceméně nežádoucí¹⁰⁸. K objektivním stylovým faktorům patří otázka mluvenosti nebo psanosti komunikátu, přítomnosti nebo nepřítomnosti adresáta, monologická či dialogická situativnost, oficiální či neoficiální sdělení apod. Nejvýraznějším objektivním stylovým faktorem je funkce komunikátu, tedy to, jaký má komunikující při své činnosti záměr, cíl.

¹⁰⁴ JELÍNEK, Milan. Styl administrativně-právní. In. *Jazyk a jeho užívání: sborník k životnímu jubileu Oldřicha Uličného*. Praha: UK, 1996, s. 701.

¹⁰⁵ ČECHOVÁ: *Současná stylistika...*, s. 16

¹⁰⁶ Jedlička v sedmdesátých letech 20. století prosazoval pojem stylové sféry. Ta „je tvořena souhrnem jazykových projevů, které se vyznačují společným určujícím rysem ze souboru stylových faktorů podmiňujících výstavbu jazykových projevů.“ Podle stylové sféry pak lze dělit jazykové projevy na mluvené a psané, dialogické a monologické, soukromé a veřejné. Tyto stylové sféry pak „spadají v jedno s tzv. funkčními styly,“ které jsou ovšem komplexní, víceaspektové. Blíže viz JEDLIČKA, Alois. Příspěvek ke vztahu sociolingvistiky a funkční stylistiky. *SaS*, 1977, roč. 38, č. 4, s. 324–328.

¹⁰⁷ Zajímavou typologií textů přináší Světlá, která člení jednotlivé komunikáty se zaměřením na texty funkčního stylu odborného a publicistického (texty veřejné, monologické, neumělecké, psané), na základě kritéria jejich textové výstavby a obsahově tematické struktury. Texty člení na objektivní informativní (převažuje funkce sdělná, informační, popularizační) a texty apelativní (funkce ovlivňovací, apelová) s podkritériem homogenní tematické struktury a heterogenní tematické struktury. Blíže SVĚTLÁ, Jindra. K typologickým rozdílům mezi texty informativními a apelativními. *SaS*, 2003, roč. 64, č. 2, s. 88–105.

¹⁰⁸ Zatímco u právních textů je individualizace dle autora zcela vyloučena, v právnickém jazyce se projevuje, někdy více, jindy méně, pro příklad uveďme nálezy Ústavního soudu, ve kterých se v souvislosti se stupněm vzdělání například objevují cizojazyčné citace z latiny, i z jazyků zapisovaných jiným systémem než latinkou apod. Subjektivní faktory se však obvykle projevují implicitně (pohlaví, věk, osobní jazykový styl, zkušenosti, vzdělání, temperament, záliby...). Tomášek upozorňuje, že subjektivní faktory nelze vyloučit, neboť se vzděláním mluvčího souvisí volba jazykových prostředků, vliv má například i umělecké citění. TOMÁŠEK, M. *Překlad...* s. 26. Tématu individualizace a osobního vyjádření nezastřeného první osobou plurálu, pasivními slovesnými strukturami a obecně neutrálním vyjádřením uvažuje Smejkalová. Tvrdí, že individuální vyjádření lze najít pouze v textech odlišných stanovisek ústavních soudců, a to jen u některých, tento stav spojuje s dikcí ustanovení § 157 o.s.ř. SMEJKALOVÁ, Terezie. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, 2010, č. 3, s. 13–21.

3.1.1 Klasifikace funkčních stylů

Klasifikace funkčních stylů není dosud jednoznačně dořešena, jednotliví lingvisté mají na problematiku poněkud odlišný pohled. Pro potřeby výuky bývají obvykle vyčleňovány čtyři základní funkční styly: prostěsdělovací, odborný, umělecký a publicistický. Nejstarší Mathesiovo členění z první poloviny dvacátého století vymezovalo funkci prostěsdělnou, výrazovou a formulační,¹⁰⁹ na něj navazující Havránek a Jedlička vymezují funkční styly hovorový, vědecký, pracovní a básnický,¹¹⁰ Šmilauer podle jazykových prostředků rozlišuje oblast uměleckou, publicistickou, odbornou, hovorovou,¹¹¹ Trávníček rozlišuje styl novinářský, řečnický, úřední, společenský a umělecký.¹¹² Chloupek uvádí funkci projevu jako nejdůležitější faktor slohotvorný a rozlišuje projevy věcně sdělné, které dále člení na odborné (vlastní odborný styl a styl popularizační) a všeobecné, hovorové, a esteticky sdělné (dále umělecké a publicistické).¹¹³

Další autoři hovoří o samostatnosti stylu publicistického, řečnického, esejistického, administrativního, učebního a dalších. Mezi jazykovědci v tomto směru není plná jednotnost, jednotliví autoři uvádějí klasifikace, které se liší mírou abstrakce, komplexnosti či simplexnosti.¹¹⁴

Například Jelínek člení texty podle jejich funkce na funkční styl umělecký, konverzační, epistolární, odborný, právně-administrativní, ekonomický, propagační, ideologický, publicistický, esejistický, direktivní a orientační.¹¹⁵ Čechová uvádí obecněji přijímané členění na funkční styl prostěsdělovací, odborný, administrativní, publicistický, rétorický a umělecký,¹¹⁶ což je vlastně členění Havránkovo, které se běžně užívá ve školách, obohacené o styl administrativní a řečnický. V této práci použijeme poslední jmenované členění pro jeho obecnou rozšířenost.

¹⁰⁹ MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt. Soubor statí*. Praha: Melantrich, 1947, s. 45.

¹¹⁰ Podle obsahu, cíle a zaměření vymezuje Havránek, Jedlička nově běžně dorozumivací nebo také prostě sdělovací (dříve nazývaný hovorovou) stylovou sféru, pro styk pracovní, administrativní a obchodní vymezuje odborný styl, dříve nazývaný pracovní a vědecký a ovlivňování funkce estetická převažuje u styl uměleckého, původně označovaného jako styl básnický. HAVRÁNEK, Bohumil., JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*, Praha: Fortuna, 1996. s. 189. HAVRÁNEK, Bohuslav, JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1952, s. 195.

¹¹¹ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1972, s. 22

¹¹² TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny I., II.* Praha: Slovanské nakladatelství, 1951, s. 757.

¹¹³ CHLOUPEK: *Knížka o češtině...*, s. 213 an.

¹¹⁴ Karel Hausenblas diferencoval funkční styly komplexní, které jsou založené na dvou či více rozlišujících funkcích a simplexní, kdy se komunikátu odlišují jen na základě jedné funkce. HAUSENBLAS, Karel. Učební styl v soustavě stylů funkčních. *Naše řeč*, 1972, roč. 55, č. 2-3, s. 152.

¹¹⁵ JELÍNEK, Milan. Stylistika. In: GREPL, Miroslav (ed) *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 727

¹¹⁶ ČECHOVÁ: *Stylistika...*, s. 97

3.1.2 Zařazení právního jazyka v oblasti funkčních stylů

Funkcí právního jazyka, jak je definován výše, je především pregnantní, věcně správné, jasné a relativně úplné a jednoznačné sdělení. Právní texty plní především funkci sdělovací, regulativní, direktivní, operativní.¹¹⁷ Z pohledu stylistického členění národního jazyka je právní jazyk v současnosti řazen k funkčnímu stylu administrativnímu, zatímco starší odborné texty řadily právní jazyk do stylu odborného.¹¹⁸ Hlavními odlišujícími znaky odborného stylu, jakožto textu s hlavní funkcí odborněsdělnou, odlišující tento styl od prostě sdělovacího, je regulativní a operativní funkce administrativního stylu.

Klasifikace funkčních stylů však není jednoznačná, mezi funkčními styly existují průniková pásma, styl právních textů má společné znaky i s funkčním stylem odborným, a to funkcí věcně zpravovací, informační, odbornou, nebo se stylem učebním¹¹⁹, a to funkci zpravovací a regulativní, podstatné pro zařazení je však funkce převládající, zde tedy funkce regulativní a operativní.

Ke škodě věci však zůstává skutečnost, že zatímco dříve prosazovaný termín administrativně-právní zahrnoval výjimečnost právní komunikace, současní lingvisté vřazují častěji právní styl pouze jako jeden z poddruhů stylu administrativního, například vedle hospodářsko-administrativního. Právní komunikace je však podle našeho názoru zcela svébytný typ, který by si zasloužil v názvu stylu rovné postavení s administrativním, neboť není jeho poddruh, ale spíše blízký příbuzný. Administrativní styl, jak si jej typicky recipient vybaví, se od právního jazyka odlišuje především v míře implicitnosti.

Na druhou stranu je třeba uvést názor Cvrčkův, který tvrdí, že „nelze soudit na zásadní rozdíl mezi stylem administrativním a 'stylem' právních textů... jazyk právních předpisů a judikatury se nejvíce blíží jazyku administrativnímu, ... chudý slovník, nízký rozptyl a vysoká koncentrace svědčí pro takový závěr“¹²⁰.

Administrativní styl je charakteristický mimo jiné svou výraznou standardizovanou normovaností, která sama o sobě bývá nositelem sdělení. Tato strohost a přísnost však právním, byť vysoce kondenzovaným sdělením, nepostačuje. Zatímco například objednávka bývá vyjádřena prostým označením typu korespondence a výčtem jednotlivých položek, právní komunikát potřebuje přesnější a úplnější vyjádření, věcná implicitnost,

¹¹⁷ Viz kapitola 1.4 – funkce právního jazyka.

¹¹⁸ Na ně navazuje Tomášek, když zařazuje právní jazyk jako odborný subsystém. TOMÁŠEK: *Překlad...* s. 25.

¹¹⁹ HAUSENBLAS, Karel. Učební styl v soustavě stylů funkčních. *Naše řeč*, 1972, roč.55, č. 2 – 3, s. 152.

¹²⁰ Cvrček dále uvádí, že jazyk právních předpisů nejvyšší právní síly vykazuje znaky odborného jazyka, jazyk právních předpisů nižší právní síly se pak blíží spíše stylu administrativnímu. Toto tvrzení opírá o lexikální stránku textů a jejich kvantitativní analýzu, uvádí poměr slovníku lemma k úplnému slovníku. Blíže viz. CVRČEK, KOŘENSKÝ: *Juristická a lingvistická ...*, s. 105.

v prostědělovacím stylu reprezentována kupříkladu elipsou (jede dvacet osmička), v hospodářské korespondenci reprezentována kupříkladu jen prostředky grafickými (tučné písmo, kurzíva, tiskopisy, složenky) právní text nepřipouští; implicitnost je zde přípustná pouze v podobě lexikální, kdy odborný pojem v sobě pro poučeného recipienta skrývá příslušný kontext. Ekonomičnost, snadnost a rychlost zpracování, příznačné pro administrativu hospodářského charakteru, nejsou základními požadavky pro právní texty.

Přes svou vysokou míru implicitnosti nejsou právní texty defektní ve smyslu úplnosti, naopak by vyšší explicitnost mohla vést k výrazové nadbytečnosti a v důsledku toho k nižší srozumitelnosti, přesnosti, jasnosti.¹²¹ Hovoříme zde nikoli však o věcné implicitnosti, kdy produktor nesděljuje některé skutečnosti proto, aby si je recipient mohl sám z kontextu doplnit, tedy implicitnosti z důvodu jakési hospodárnosti a vyšší míry invence recipienta, nýbrž o implicitnosti pojmenovavací, která je pro právní jazyk obligatorním prostředkem přesného vyjádření díky vysoké míře automatizace právního jazyka.¹²² Zde je však třeba upozornit na neakcepovatelnost významových posunů lexémů.¹²³

Odhlédneme-li od otázky názvu administrativního stylu, nacházíme další důvody pro zařazení právních textů právě do tohoto stylu. Vedle funkce, je to především převažující písemný charakter¹²⁴ nebo vyjádření vztahu autor – recipient jako nonpersonální komunikace, subjekt autora je zde co nejvíce potlačen do pozadí, autorem je de facto instituce¹²⁵, která jedná navíc z pozice nadřazeného.

Dalšími významnými znaky právních komunikátů jsou především přesnost, ekonomičnost, jasnost a stručnost vyjádření, bez známek úsilí o pestrost, variantnost, originalitu či emocionalitu, které se jeví, na rozdíl například od relativně blízkého stylu publicistického v jeho části analytické či beletristické, jako vysloveně nežádoucí. Z hlediska mluveného jazykového kódu je žádoucí pouze hovorová čeština, v případech mluvených podob právního jazyka nezbytně ovlivněná příslušným interdialektem, v krajních případech i obecnou češtinou, a to zejména v rovině fonologické a morfologické.

¹²¹ Podobný názor vyjadřuje HOLLÄNDER: *Filozofie...*, s 117.

¹²² Při dekodování je třeba vedle doslovného významu slov vnímat i sémantický obsah promluvy v konkrétním kontextu použití. Zatímco doslovný význam slov je determinován jazykovými normami, sémantický obsah promluvy je určen kontextem, situací. Sobek v té souvislosti uvádí koherentní teorii, která přesahuje jazykovou konvenci, neboť pracuje s objektivními fakty. Myšlenku dále rozvíjí otázkou, zda významy slov jsou determinovány objektivními přírodními fakty, nebo jsou záležitostí pouze jazykovou, například zda výraz voda, zlato, lípa jsou závislé na objektivitě. Blíže viz SOBEK, Tomáš. Koherence práva. *Právník*, 2012, roč. 150, č. 4, s. 337 - 370.

¹²³ O determinalizace viz dále.

¹²⁴ Nutno poznamenat, že hovoříme o kontinentálním právním systému.

¹²⁵ V sociologickém chápání pojmu.

3.1.3 Slohotvorní činitelé funkčního stylu administrativního

Právní jazyk je vysoce syntakticky kondenzovaný, abstraktní, převážně implicitní s požadovanou vysokou mírou koherentnosti komunikátu¹²⁶. Funkční styl administrativní nebo také administrativně-právní je stylem, jehož konstituujícím faktorem je regulativní a operativní funkce, což činí tento styl nonpersonálním s nízkou mírou subjektivity.

Jazyková komunikace mezi produktorem a recipientem je ovlivňována i jinými faktory než pouhou funkcí sdělení, důležité jsou zde i okolnosti, které autora ovlivňují, podmiňují, usměrňují. Významným činitelem ovlivňujícím výslednou podobu komunikátu je tedy vedle funkce i ráz komunikace, situace a prostředí, společenské události.¹²⁷ Styl je ovlivněn formou, tedy zda se jedná o mluvenou či psanou podobu, rázem komunikace, kterým rozlišujeme na soukromé a veřejné projevy, místem a časem, samotným adresátem, mírou připravenosti či spontánnosti, v neposlední řadě i zvoleným jazykovým kódem. Aplikováno na právní jazyk je třeba si uvědomit, že výsledná podoba komunikátu je těmito faktory ovlivněna.

Právní texty jsou převážně připravené nebo jsou minimálně natolik automatizovány, že působí jako připravené, například poučení soudce obžalovanému je plně automatizovaným projevem.¹²⁸ V uvedeném případě mluvčí užívá naučené formy, které jen aktuálně mění podle konkrétní situačního kontextu. Předpokládáme však, že psaný a mluvený jazyk v tomto ohledu vykazuje jistou míru odlišnosti, to však není předmětem této práce.

Samozřejmostí by mělo být užití spisovné češtiny. Normativní právní akty vyšší právní síly tento požadavek víceméně naplňují, nesplněn může být u normativních právních aktů nižší síly, například obecně závazných vyhlášek obcí a krajů, kde není zajištěna odborná jazyková péče.

Právě odborná jazyková péče o formální stránku právních textů bývá odbývána, právníci a právnické instituce o jazyk a jeho pragmatickou stránku dostatečně nepečují.¹²⁹ Ze soudů jedině Ústavní soud ČR zřídil pozici 'poradce pro Sbírku zákonů a Sbírku nálezů a usnesení Ústavního soudu', jejíž náplní vedle odborné kontroly citací použitých právních předpisů, vytváření rejstříků a zajištění publikace textů je i péče a jazykovou stránku nálezů.

¹²⁶ K pojmu komunikát blíže viz kapitola 1.2.

¹²⁷ Blíže viz například NEBESKÁ, Iva. O některých činitelích dorozumivacího procesu. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, č. 3, s. 146.

¹²⁸ K srozumitelnosti podobných promluv blíže viz: MUSILOVÁ, Václava. Třetí konference Mezinárodní asociace forenzních lingvistů. *Naše řeč*, 1995, roč. 78, č. 1, s.51

¹²⁹ Zajímavé Čermákovy zamyšlení na téma kultivovanost a srozumitelnost právního jazyka: ČERMÁK, Karel. *O právnické češtině, konfliktu normativních systémů a dědictví k.u.k. otců* dostupné na <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/03/karel-cermak-o-pravnicke-cestine.html> citováno 28.2.2013

V současné době tuto pozici zastává doktorka obojího práva Helena Pietriková, která na osobní dotaz uvedla,¹³⁰ že nejčastějšími prohřešky jednotlivých soudců, autorů právních textů reprezentujících názor soudu, jsou „*nesprávně použité tvar podstatného jména v určitém pádu, nesprávné skloňování zájmena jenz, nesprávné tvary přechodníků a úplně nejčastější jsou chyby v interpunkci*“, tedy problémy z oblasti morfolgie a syntaxe.

Nejvyšší soud podobnou pracovní pozici, která by zajišťovala péči o právní jazyk, nemá a podle našich informací ani podobnou otázku neřeší.¹³¹ Objevují se však hlasy, že péči o právní jazyk by se mělo začít věnovat ministerstvo spravedlnosti.

Forma právního textu je pro reproduktora i recipienta klíčovým objektivním stylovým faktorem. Mluvený i psaný text administrativně-právního funkčního stylu vykazuje obecně vysokou míru automatizovanosti, přesnosti, mluvená podoba jazyka je ale explicitnější, neboť produktor jednak musí vzít v potaz skutečnost, že recipient se v průběhu komunikace nemůže k nejasnému místu vrátit, dále že není možno hutné komunikáty vnímat pouze auditivně, v neposlední řadě je třeba si uvědomit, že ani sám produktor nebývá schopen tvořit výpověď zcela správně a zároveň přesně, jasně a srozumitelně bez pomoci vysvětlivek, exkurzů a explicitnějších vět. Mluvený projev umožňuje produktorovi reagovat na recipienta, převažující monologický ráz komunikace může přejít i v dialog, autor může reagovat na neznalost, nevědomost, neporozumění, či dokonce emoční reakce, právní jazyk se tím ale rozměňuje a přechásto ztrácí svou přesnost, která je jedním z jeho nejpodstatnějších znaků.¹³² Poměrně zanedbatelným slohotvorným činitelem je místo a čas, nemáme-li zde na mysli časové posuny větší než několik málo let, které jsou pak poznamenány společenským vývojem.¹³³

¹³⁰ Čerpáno z osobní písemné korespondence ze dne 12.6.2012.

¹³¹ Přestože tiskový mluvčí Nejvyššího soudu Petr Knötig naznačil, že podobnou koncepci připravuje Ministerstvo spravedlnosti ČR, tisková mluvčí MSČR Alena Koktová na dotaz, zda se připravuje program zajišťující dohled na jazykovou stránku judikátů lapidárně odpověděla, že „... nejsou známy žádné výše nastíněné připravované změny, které by měly zajistit vyšší kvalitu právního jazyka“ Čerpáno z osobní písemné korespondence ze dne 26.6.2012.

¹³² Pro příklad uveďme situaci, kdy soudce vynese rozsudek a poté jej účastníkům v případě nutnosti ještě doplní, dovysvětlí, právě v těchto případech se může stát, že dojde k významovému posunu, nepřesnosti, zobecnění nad únosnou míru.

¹³³ Srovnáme-li empiricky mluvené projevy trestního soudce z 50.let 20.století s projevem o šedesát let mladším, zjistíme odlišnosti jazykového kódu v oblasti fonologickém (otevřenější výslovnost vokálu 'í' v obecné češtině, odlišná kadence apod.), ale i lexikální (archaické výrazy 'máteř', dobově aktuální výrazy 'pracující lid' i dobově platná odborná terminologie typu 'bezpodílové spoluvlastnictví' apod.) nebo morfologickém (častější přechodníky, infinitivy s koncovou -ti apod.).

3.2 Lexikální charakteristika právního jazyka

„Na počátku bylo slovo (norma), na konci fráze.“¹³⁴ Základním požadavkem na jazykovou stránku právních textů je vedle syntakticky vhodného způsobu vyjádření hlavně správné a přesné užití termínů, odborných pojmů. Užívání termínů je základem právních textů, bez nich nelze vyjádřit jednotlivé významy. S tím však souvisí vysoká míra standardizace lexikálního právního vyjádření. Právní jazyk se proto vykazuje nízkou mírou synonymičnosti¹³⁵, což je ostatně u administrativního funkčního stylu obvyklé.¹³⁶

Právní teorie někdy rozlišuje pojmy 'právní pojem' a 'právní termín'. 'Právní termín' je výrazovou stránkou a 'právní pojem' je smyslem, 'právní termín' je pak jazykovým zachycením obsahu 'právního pojmu'.¹³⁷ Pro tuto práci však budeme výraz 'termín' užívat jako synonymum výrazu 'odborný pojem'.¹³⁸

Vymezením pojmu termín se zabývalo mnoho lingvistů: Havránek,¹³⁹ Jedlička,¹⁴⁰ Filipec,¹⁴¹ Šmilauer¹⁴², Roudný,¹⁴³ Poštolková,¹⁴⁴ Bozděchová,¹⁴⁵ a další. Čermák uvádí, že

¹³⁴ BUZEK: *Organické vlastnosti...*, s. 577. Buzek uvádí výrok v souvislosti s vyhasínáním a opotřebením norem, realitou interpretace, která s sebou nutně nese interpretační stereotypy vedoucí až ke zkratkovitosti.

¹³⁵ Synonymičnost je v oblasti terminologie jev nežádoucí. Potíže činí například problematika zajištění pohledávky – je zajištěna pohledávka, dluh nebo závazek? Například OZ v tomto směru není bezrozporný, v § 546 hovoří o zajištění pohledávky, v § 544 o zajištění závazku, v § 553 o zajištění splnění závazku, i když název paragrafu hovoří o zajištění závazků převodem práva.

¹³⁶ ČECHOVÁ: *Současná stylistika...*, s. 234 – 236.

¹³⁷ HLOUCH: *Teorie a realita* s.59 - 63. Právní pojem je základní jednotkou právního jazyka i právního myšlení, také to je základní myšlenkový objekt právní interpretace.

¹³⁸ Lingvisté výrazy 'termín' a 'odborný pojem' považují za synonyma

¹³⁹ Termíny jsou jednoznačná slova, která se užívají v jistém oboru a v něm si drží svůj odborný význam. HAVRÁNEK, Bohuslav. *Dnešní čeština. Naše řeč*, 1950, roč. 34, č. 1, s. 7.

¹⁴⁰ Termín je lexikálně sémantická jednotka, která má v dané oblasti definici, ale je vymezena i konvencí. JEDLIČKA, Alois. *Josef Jungmann a obrozená terminologie literárněvědná a lingvistická*. Praha 1948, s. 30-33.

¹⁴¹ Termín je vymezen jako lexikální jednotka s převažujícím pojmovým významem a s redukcí dalších složek, jako je expresivita a distribuce. Zabývá se také terminologickým systémem, který se odlišuje podle sociologické situace uživatele, podle vzniku termínů, podle množství apod. FILIPEC, Josef. *Rozbor odborného stylu a jeho vnitřní diferenciaci*. SaS, 1955, roč. 16, č. 1, s. 37 – 52.

¹⁴² „Termíny vyjadřují pojmy, jejichž rozsah i obsah je přesně vymezen, takže termíny mají význam samy o sobě a nenabývají ho až z kontextu.“ Obsah termínu lze tedy podle něho přesně definovat. ŠMILAUER: *Nauka o českém...* s. 44. Termíny musejí být jednoznačné. Mohou existovat jako slova jednovýznamová (odúmrtí) nebo to mohou být výrazy, které mají význam jak v obecném jazyce, tak v odborném (žaloba), některé termíny jsou v obecném jazyce chápány odlišně od jejich významu odborného (firma)

¹⁴³ Termín je lexikální jednotka, která je definovaná v systému jistého oboru, s převážně pojmovým významem bez některých vlastností (expresivita) a je omezené míře ovlivňována kontextovými vztahy. ROUDNÝ, Miroslav. *Z historie českých definic odborného názvu*. SaS, 1977, roč. 38, č. 3, s. 240.

¹⁴⁴ Termín je specifický jazykový znak a od slov neoborných se liší především obsahovou stránkou, ve které převažuje kognitivní význam. Termín lze definovat a lze ho ztotožnit s logickým pojmem. POŠTOLKOVÁ, Běla. *K vlivu odborné terminologie na národní jazyk*. SaS, 1977, roč. 38, č. 2, s. 112.

¹⁴⁵ Termíny musí být systematizované, přesné a jednoznačné. Autorka uvádí teorii kognitivní lingvistiky, která tvrdí, že pojem je elementární jednotka naší strukturní kognice která má funkci ukládat znalosti o světě, a dále je pojem jednotka, která objasňuje zakotvení v systému daného oboru. BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *Teorie*

termín je „název (*lexém*) užívaný jednoznačně pro denotáty specifické v určité vědě, řemeslu či speciálním povolání“.¹⁴⁶ Pro termín pak vymezuje základní požadované vlastnosti:

- jednoznačnost bez polysémie, bez expresivity a modality¹⁴⁷, bez homonymie,
- ustálenost a deskriptivnost,
- systematičnost.

Z prací právních teoretiků uveďme definici Tomáškovu: „*termín je pojmenování právní skutečnosti, jejíž význam je možné přesně definovat*“¹⁴⁸, s dodatkem, že termín je výsledkem procesu terminologizace. Právně-logický přístup zprostředkovává Cvrček: „*Právní pojmy chápeme jako základní jednotku právního usuzování, která se pouze částečně zobrazuje v povrchové struktuře, v textu.*“ Jsou to stabilní jednotky, které umožňují organizaci a reorganizaci textu.¹⁴⁹ Hlouch jmenuje mezi základní požadavky na právní termín:

- ustálenost
- vnitřní významovou konzistenci
- součást ustálené právní terminologie.¹⁵⁰

Pro přesné a srozumitelné vyjádření právního jazyka je podstatná terminologizace, proces, při kterém nabývá obecné slovo¹⁵¹ odborný význam.¹⁵² Proces terminologizace¹⁵³ je proces vázaný na mnoho faktorů a jedná se o proces časově nevymezený a neukončený, protože samotný jazyk je v neustálém pohybu. Právní termín je v tomto směru výsledkem procesu zařazení obecného pojmu do oblasti právního názvosloví a dalšího dlouhodobějšího procesu zpřesňování a definování tohoto pojmu.¹⁵⁴

Mezi základní požadavky na právní termín lze řadit abstraktnost, přesnost, jednoznačnost, srozumitelnost a další níže uvedené, vedle toho se ale v praxi vyskytuje nežádoucí neurčitou nebo relativita.¹⁵⁵

terminologie a kognitivní lingvistika: k pojetí kategorizace, definice a nominace. *SaS*, 2010, roč. 71, č. 3, s. 163 – 165.

¹⁴⁶ Termíny jsou největší částí odborného lexikonu, aniž si to jejich poučený uživatel uvědomuje. ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství LN, 2010. s. 132.

¹⁴⁷ Bez citového příznaku a příznaku postoje mluvčího

¹⁴⁸ TOMÁŠEK: *Překlad v právní...*, s. 49. Hlouch ale upozorňuje, že o přesnosti v souvislosti s právním termínem lze hovořit jen velmi hypoteticky. HLOUCH: *Teorie a realita...*, s. 65.

¹⁴⁹ CVRČEK, KOŘENSKÝ: *Juristická a lingvistická...*, s. 114.

¹⁵⁰ HLOUCH: *Teorie a realita...* s. 64.

¹⁵¹ Převážně jde původně o apelativa, jen zcela výjimečně o propria

¹⁵² POŠTOLKOVÁ, Běla. *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny*. Praha: Academia, 1984, s. 76

¹⁵³ Cvrček tento proces nazývá právní kvalifikace. KOŘENSKÝ, CVRČEK: *Juristická a lingvistická...* s. 123.

¹⁵⁴ Obecně TOMÁŠEK: *Překlad...* s. 49, konkrétní příklady níže – například 'odpovědnost', 'osoba blízká', 'veřejný zájem' a další. Při procesu zpřesňování prostřednictvím právního jazyka může dojít k dalšímu zastření významu, Knapp tento postup označuje jako o vyšším sémantickém stupni právního jazyka, každý další stupeň znehledňuje vztah designát – designátor. Blíže viz KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 189 – 190.

¹⁵⁵ Odborné pojmy mohou mít v právu v různých odvětvích odlišný význam – viz dále téma paronyma.

Při nedodržení výše uvedených základních předpokladů při procesu terminologizace může vzniknout objekt, který je příčinou interpretačních problémů. Příkladem může být pojem 'veřejný zájem', který je typickým neurčitým právním pojmem, termínem, jehož designát je nezřetelný a mnohoznačný,¹⁵⁶ 'dobrá víra'¹⁵⁷, kdy není zcela jasný obsah odborného pojmu a jeho výklad záleží na míře pojetí uzavřenosti či otevřenosti pojmu¹⁵⁸ a další. Vyskytují se i termíny, které existují vedle sebe v synonymické podobě: 'soudní aktivismus' a 'dotváření práva', rozdíl mezi nimi spočívá v emocionálním příznaku, první výraz je dehonestující¹⁵⁹. V některých případech si emocionální příznak uvědomuje jen málokdo, například 'vyřídit věc'¹⁶⁰.

Opačným případem je determinologizace, kdy původně odborný pojem pronikne do běžného jazyka a paralelně vedle sebe pak existují homonymické výrazy, jeden v původním sémantickém významu, druhý s obsahem posunutým, například nepřesné chápání pojmů 'poplatník', 'vznik obchodní společnosti', 'odmítnout žalobu'¹⁶¹ atd.

Melzer připomíná členění termínů na deskriptivní a normativní pojmy, kdy deskriptivní pojmy se vztahují k reálně existující skutečnosti, normativní pojmy jsou jen právní konstrukce.¹⁶² S tím souvisí problematika sémantického obsahu jednotlivých odborných pojmů, která je skrytější a složitější právě u deskriptivních pojmů, neboť jsou odvozeny od skutečností známých i obecnému jazyku.

Právní jazyk, přestože se vyznačuje vysokou mírou ustálenosti a automatizace vyjádření, se vyvíjí, mění stejně jako jiné vrstvy národního jazyka.¹⁶³ To platí zejména o lexikální stránce právní komunikace, neboť se objevují nové výrazy, jiné zanikají. Stich tvrdí,

¹⁵⁶ Právní pojem 'veřejný zájem' totiž odpovídá realitě v různých podmínkách a situacích, jinak ho vnímá správní právo, jinak mezinárodní právo, které pojem veřejný zájem také zaměňuje pojmem obecný zájem. SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*, Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 145 K rozvolnění právního pojmu také KOŘENSKÝ, CVRČEK: *Juristická a lingvistická ...* s. 123.

¹⁵⁷ Dobrá víra je vykládána jako vnitřní psychický stav, jako soulad mezi tím, co při projevu vůle bylo skutečně projevováno a mezi tím, co ten, který projev vůle činil, skutečně chtěl. KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné, díl I*. Praha: ASPI, 2005, s. 138, 341.

¹⁵⁸ V NOZ není zcela jednoznačné, zda se jedná o dobrou víru ve smyslu subjektivní dobrou víru nebo extenzivním výkladem dobrou víru objektivní. Blíže k problému viz TÉGL, Petr. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1-2, s. 35 – 42.

¹⁵⁹ DAVID, Ludvík. O soudcovském právu. *Právník*, 2011, roč. 150, č.5, s. 479 – 481.

¹⁶⁰ Soudní 'vyřídit věc' by podle Kučerové mohl mohl znít lépe rozsoudit případ, vyřídit věc podle ní směřuje k formální pojetí a ritualizaci procesních pravidel, která má kořeny mimo jiné i v době komunistické totality, kdy příklon k procesnímu formalismu znamenal únik před tlakem státní moci vyřídit případ určitým způsobem. Blíže viz KUČEROVÁ, Pavla. Cíle soudnictví. In: Kysela, Jan, Ondřejková, Jana. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, s. 16.

¹⁶¹ Máme zde na mysli laické záměny 'poplatní' x 'plátce', 'vznik obchodní společnosti' a 'založení obchodní společnosti', 'odmítnout žalobu' a 'zamítnout žalobu' apod.

¹⁶² MELZER: *Metodologie...* s. 91.

¹⁶³ O jednotlivých vrstvách národního jazyka blíže například CHLOUPEK: *Knižka o češtině...*, s. 37 an., HAVRÁNEK, JEDLIČKA: *Česká mluvnice...*, s. 4 an. UTĚŠENÝ, Slavomír. K rozrušení českého národního jazyka (Metodologické a terminologické poznámky). *SaS*, 1980, roč. 41, č.1, s. 7 – 17.

že „...právě právní terminologie je spolu s terminologií náboženskou naší nejstarší propracovanou terminologickou soustavou vůbec. Právní terminologie, ustálená po stránce formálně jazykové i významové, zajišťuje textům právní povahy především potřebnou jednoznačnost pojmů.“¹⁶⁴ Právní terminologie nezažila, stejně jako čeština sama, plynulý vývoj, od první poloviny 17. století až do druhé poloviny 19. století byla nejprve převažujícím a později jediným úředním jazykem němčina a české právní pojmosloví upadalo. Pak lze pochopit úvodník časopisu Právník z roku 1861: „*Jest nám tedy především křísiti slavnou druhdy českou vědu právníkou a dobytí jí v české literatuře naší opět čestného místa, jehož úplným zanedbáním tak dlouho již, bohužel, postrádati musila.(...) K správnosti této pouhé mluvnické vzdělání - ač jest podmínkou nevyhnutelnou - ovšem nedostačuje; neboť má zajisté věda právní, jako kterákoliv jiná, významy i obraty své zvláštní, technické, a protož se musí ku vzdělání technickému přidružiti též úplná známost právní terminologie. Tuto musí sobě právník nevyhnutelně osvojiti.*“¹⁶⁵

Soustava odborných právních pojmů je již delší dobu ovlivňována společenskohistorickým vývojem. Zatímco Erben ve druhé polovině 19. století upozorňoval na nutnost zcela nové, české terminologie, o sto let později již nešlo o problém ryze jazykový a národnostní, ale o ideologii, která zasáhla českou právní terminologii zejména v 50. letech 20. století. V jejím důsledku z odborné slovní zásoby českého právního jazyka zmizely některé pojmy zcela¹⁶⁶, jiné byly nahrazeny¹⁶⁷, vše ve jménu jasnosti, přesnosti a stručnosti s ohledem na občany.¹⁶⁸

¹⁶⁴ STICH, Alexandr. O dvojznačnosti v právní vyjadřování. *Naše řeč*, 1968, roč. 51, č. 3, s. 46.

¹⁶⁵ ERBEN, Karel Jaromír. Naše úloha. *Právník*, 1861, roč. 1, č. 1, s. 1. citováno 10.2.2013 <http://casopispravnik.juristic.cz/e1/1860/1861/clanek/prstati/234330/index.html>

¹⁶⁶ Zmizela slova jako hejtman, starosta, četník, policajt, neboť sama skutečnost, kterou tato slova označovala vzala nenávratně za své. Podobně byl výraz nádeník nahrazen neutrálním pomocný dělník. Zmizela zastavárna, nezaměstnaný, milodar, protekce, korupce, tulák, almužna, slova, bez nichž si „kapitalistický řád nelze vůbec představit“. DOKULIL, Miloš. Nová skutečnost v zrcadle slovní zásoby. *Naše řeč*, 1951 - 1952, roč. 54, č. 7 - 8, s. 121 - 131

¹⁶⁷ Zavádění nových pojmů není vždy šťastné a ani úspěšné. Filipec na počátku 50. let zvažoval, jak vymezit vůči sobě pojmy účet a faktura (nakonec je faktura podřazena účtu jako jeden z významů) a navrhuje názvy jako návrh, nárok, požadavek, výčet, účtenka (pro označení účtu za služby, kde se pojem faktura podle něho nehodí), tato slova však nevyhovovala, protože již měla jiný ustálený abstraktní význam a jako nové termíny se mohou zavádět jen slova, která nejsou dosud zatížena ustálenými významy. Další návrhy pak byly platka, platera, přehledka, zhodnocenka, hodnotenka, účetka, sčet, spočet, vítězný spočet však nevyjadřuje, že faktura obsahuje nejen počet kusů, ale i cenu, nákupní podmínky. FILIPEC, Josef. Účet - faktura, spočet. *Naše řeč*, 1950, roč. 34, č. 7-8, s. 141 - 144

¹⁶⁸ Havránek ve svém značně ideologizovaném textu z roku 1950 uvádí, že je třeba: „odložit všechna papírová jazyková klišé, jazykové formulky, zatemňující smysl a znesnadňující porozumění, jaké jsou zvláště domovem v jazyce administrativně právním a leckdy i v novinářském. A jde to. Přečtete si pozorně naši novou ústavu květnovou a uvidíte, jak přesně a výstižně lze vyjádřit nejzákladnější právní pojmy. A veřejnost naše bude jistě mile překvapena novým zákoníkem občanským i trestním, kde se upustilo od nepsané zásady, že zákony jsou je pro právníky a nikoli pro lid, zákon o rodinném právu to již prokázal a došel v Národním shromáždění obecné pochvaly po stránce jazykové. ...“ HAVRÁNEK, Bohumil. Dnešní čeština. *Naše řeč*, 1950, roč. 34, č. 1, s. 6 - 9

Tento trend pokračuje dodnes, všimněme si zejména nového kodexu upravujícího občanské právo¹⁶⁹. Srovnáme-li přístup lingvistů k jazyku zákona o rodině v roce 1950 a k novému občanskému zákoníku v roce 2008¹⁷⁰, zjistíme, že shodně chválí především srozumitelnost, a to u dvou velmi odlišných právních norem:

1950:

„Nové zákony jsou psány češtinou správnou a srozumitelnou ... Musíme říci, že se v podstatě podařilo stylisovat věc 'přístupně, srozumitelně a pochopitelně', jak to zdůrazňovali jednotliví poslanci ve svých řečech v Národním shromáždění.“¹⁷¹

2008:

„Základním rysem uvedeného textu je obecně dobrá srozumitelnost, i pro 'běžného' občana bez speciálního vzdělávání, což je vlastnost, kterou je v kontextu (či dokonce kontrastu) jiných právních norem potřeba ocenit.“¹⁷²

Oba autoři v rozpětí téměř 60 let vyzdvihují odklon od zastaralého jazyka, pochvalují text za jeho srozumitelnost,¹⁷³ ale neshodují se v názoru na terminologii odborného textu¹⁷⁴. Zatímco zákon o rodině z roku 1950 některé odborné pojmy ruší a nahrazuje zcela novými „ale zbavenými vši zbytečné šroubované 'učenosti' a tradičních zvláštnůstek“, nový občanský zákoník z 21. století je vrací zpět: „Proti znovuzavedení či oživení takových slov proto nelze mít z hlediska jazykovědného námitky, protože jde o proces zřejmě funkční a smysluplný, který

¹⁶⁹ Samo označení 'občanský zákoník' je nepřesné. Pomineme-li spory o označení 'zákon', 'zákoník', je zajímavé zamyslet se nad názvem 'občanský'. Výraz občan, tedy subjekt názvu, se v textu objevuje překvapivě málo – např. § 429, § 447a, § 855, § 865, § 872 a § 11. Viz Věcný záměr občanského zákoníku (kodifikace soukromého práva). *Právní praxe*, 2001, roč. IL, č. 1-2, s. 22.

¹⁷⁰ S účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku se stává rodinné právo součástí občanskoprávního kodexu, „kam nedílně patří, ... překonává se tak historicky ojedinělý, opuštěný 'model sovětský'...“ TELEČ, Ivo. O vládním návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2009, č. 19, s. 677-684.

¹⁷¹ Jazyk zákonů. *Naše řeč*, 1950, roč. 34, 1950, č. 5 – 6, s. 112 – 114. Na tvorbě textu zákona se tehdy podílela jazyková komise, zřízená při kodifikační komisi ministerstva spravedlnosti pod Trávníčkovým vedením.

¹⁷² OLIVA, Karel. Jazykový posudek návrhu občanského zákoníku. Citováno 12.1.2016: <http://obcanskyzakonik.justice.cz> Posudek ředitele Ústavu pro jazyk český AV ČR Karla Olivy.

¹⁷³ Posudek z roku 1950: „nový zákon je psán jazykem odborným — jak také jinak —, ale zbaveným vši zbytečné šroubované „učenosti“ a tradičních zvláštnůstek. Jinými slovy, zpřístupnění jazyka nesmí jít na úkor jeho výrazové schopnosti, přesnosti, zřetelnosti.“ *Jazyk zákonů. Naše řeč*, 1950, roč. 34, č. 5 – 6, s. 112 – 114.

Posudek z roku 2008: „Je potřeba uvážit, že se jedná o text odborný, který nezbytně musí být dostatečně přesný a jednoznačný a jehož dobré a důkladné pochopení proto vyžaduje jisté intelektuální úsilí.“ OLIVA, Karel. Jazykový posudek návrhu občanského zákoníku. Citováno 12.1.2016: <http://obcanskyzakonik.justice.cz>

¹⁷⁴ Posudek 1950: „byly odstraněny zvláštnosti vazebné, frazeologické i slovníkové, které sice patřily takřka k tradičně charakteristickým znakům jazyka zákonů, avšak neměly — podle shodného nálezu jazykozpytců a právníků — žádné oprávnění, bylo je možno bez nejmenší újmy na výrazové přesnosti a zřetelnosti nahradit výrazy běžnými“

Posudek 2008: „v oblasti slovní zásoby je řada užitých jazykových prostředků již z hlediska dnešní češtiny zastaralých (např. zhlédnutí osoby) ...takové znovuzavádění termínů může hrát v odborném právním jazyce pozitivní roli, a to zejména proto, že je možné předpokládat, že diskontinuita jejich užívání (a tedy jejich zastarání v jazyce) byla způsobena více či méně uměle za doby totality... Proti znovuzavedení či oživení takových slov proto nelze mít z hlediska jazykovědného námitky, protože jde o proces zřejmě funkční a smysluplný, který (za uvedených podmínek) je motivován nutností jemně diferencovat významové odlišnosti či odstíny...“

(za uvedených podmínek) je motivován nutností jemně diferencovat významové odlišnosti či odstíny.¹⁷⁵ Oliva však dodává, že posouzení z pohledu právní teorie jazykovědcům nepřísluší.

Český právní systém čeká v blízké budoucnosti lingvisticky pozoruhodný zásah, do aktuální slovní zásoby se vlivem rozhodnutí orgánů veřejné moci dostane v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku množství archaismů či dokonce historismů. Aktuálně užívané výrazy budou nahrazeny novými,¹⁷⁶ obnoví se i instituty, které se v právním jazyce posledních více než 60 let neobjevovaly.

Jedná se o záležitost ojedinělou a z pohledu moderní jazykovědy nesystémovou. Vnášet do jazyka uměle nové výrazy či dokonce po vzoru obrozeneckých puristů vytvářet nové pojmy je poněkud nešťastné, což lze prokázat na příkladu občanského zákoníku z roku 1964, který vnesl do právního vyjadřování některé pojmy, o jejichž kvalitách dodnes oprávněně panují pochybnosti¹⁷⁷. Zatímco jiné obory směřují svým lexikonem k internacionalizaci a používají stále více slov cizího původu, obvykle přejímaných z angličtiny, právní jazyk jde opačným směrem a zavádí do právní terminologie pojmy zastaralé a znovuobjevené, některé zaváděné pojmy, které nejsou v češtině autochtonní, jsou přejímány a překládány z latiny. Myšlenka konfrontace moderního spisovného jazyka a současného právního jazyka se věnuje Hladiš, tvrdí, že je v té souvislosti třeba zvážit, zda by se daný jazykový kód měl měnit a co není možno nahradit novými prvky.¹⁷⁸

Právníci se k otázce nové terminologie vyjadřují nejednotně. Zatímco někteří jsou se zánikem starších termínů spokojeni¹⁷⁹, jiní uvádějí věcné důvody pro odmítání archaismů a

¹⁷⁵ OLIVA: *Jazykový...*, s.2.

¹⁷⁶ Eliáš o změně tvrdí, že dojde ke změně „Kodifikační karikatury bez společného myšlenkového základu poznamenané neorganicky propojenými prvky s nejednotným, jazykem a rozklíženým pojmoslovím.“ Citováno dle HANDLAR, Jiří. Nový občanský zákoník – nenaplněná východiska. *Právní rozhledy*, 2010, č. 23, s. 845.

¹⁷⁷ Například lehce zaměnitelné pojmy 'zájmová sdružení právnických osob – dále jen sdružení' dle § 20f OZ a 'sdružení' dle § 829 OZ.

¹⁷⁸ „Pro právní jazyk je třeba zvážit vzhledem k jeho zakotvenosti v právních normách, a tudíž i k jeho velké závaznosti v delším čase, do jaké míry by mohly vnesené změny znehodnotit dosavadní texty zákonů a jiných právních písemných aktů...“ HLADIŠ, F. *Právní jazyk...*, s. 52.

¹⁷⁹ Například Telec upozorňuje na skutečnost, že jsou zcela svobodně užívány pojmy právnická a fyzická osoba, ale zároveň že jsme již za posledních dvacet let došli dále, když se v zákonné normě objevuje pojem člověk, který je jen v případě potřeby nahrazen synonymickým označením fyzická osoba. http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/Telec_O%20vkladnim_navrhu_obcanskeho_zakoniku.doc Citováno 15.1.2011

Problému přijetí pragmatického významu výrazů fyzická/právnická osoba věnoval zájem lingvista Šimandl, který tvrdí, že neprávnik znejistí v případech „ocitne – li se takové abstraktum např. v kontextu 'nabývat podíl na právnické osobě, kvalifikovaná účast na osobě' nebo 'valná hromada osoby, u které je zavedena nucená správa'. Logika pravců, že např. družstvo může konat valnou hromadu, že družstvo je právnickou osobou a tedy že i osoba může konat valnou hromadu, se tu střetává s jinou, starší, zažitější logikou, podle které 'osoba' je jednotlivina, individuum a 'valná hromada osoby' se zdá stejně málo přijatelná jako vyjádření 'básek sedí v kavárně, kde ho obklopuje prostitutka'. Navrhuje proto používat výraz právnický subjekt, ale sám si

v některých případech dokonce historismů¹⁸⁰ a nové pojmy nevítají,¹⁸¹ neboť návrat starších termínů do nového občanského kodexu, jeho uspořádání a způsob vzniku vyvolávají u nich pochybnosti.¹⁸²

K základním výhradám vůči terminologii užitě v NOZ patří především archaický příznak některých pojmů (pacht, výprosa, výměnek apod.), dále směřují výhrady vůči inspiračním zdrojům, které vycházejí z norem vzniklých ve společnosti, v nichž hrála významnou roli zemědělská realita¹⁸³. Odpůrci zavádění nových pojmů obecně vyjadřují touhu po kontinuitě a návaznosti a snahu zachovat současnou terminologii s argumentem, že odborná i laická veřejnost pojmům ze 60. let již dostatečně rozumí.¹⁸⁴ Důvodová zpráva ospravedlňuje tento postup předchozí diskontinuitou vývoje práva, umělým zaváděním slovakismu a rusismů.¹⁸⁵ Autoři nového občanského zákoníku obecně uvádějí, že se snažili o zachování terminologické kontinuity, vyhýbali se homonymům i polysémům¹⁸⁶, vyhýbali se i cizím slovům.¹⁸⁷

V některých případech je to vhodné, jindy nevhodné. Mezi vhodné, i když pro uživatele zvyklé určitému úzu méně konformní řešení, řadíme nahrazení pojmu 'půjčka'¹⁸⁸

uvědomuje, že pojem právnická osoba je tradiční a tudíž stěží nahraditelný. ŠIMANDL, Josef. Ke kategorii životnosti některých právních termínů a k jejich shodě. *Náše řeč*, 2003, roč. 86, č. 1, s. 23.

¹⁸⁰ Archaismu – slova zastaralá, která dodávají textu dobové zabarvení, historismus – označují zaniklé skutečnosti. ŠMILAUER: *Nauka o českém ...*, s. 45 – 46.

¹⁸¹ Jednoznačně formuluje kořeny, současnou realitu a obavy z budoucnosti ve svém zamyšlení VLK. V souvislosti s diskuzí o terminologii nového občanského zákoníku autor dále upozorňuje na nízký stav kvality jazyka právních norem s odkazem na „pseudotvary, které jsou odporové“ -např. 'byť v osobním vlastnictví' - „parchantělá rekce odborného názvosloví na newspeak komunismu“. Doplnuje však, že se jedná o termíny, které jsou zažitě, sémanticky ustálené a pro uživatele to mohou být jedny z mála jistých bodů v moři novelizací, změn a novinek v právu. Závěr celého zamyšlení vyznívá hořkonadějně – praktikující právníci mají jedinečnou šanci (i díky nedostatku vzdělání) vydat se prostřednictvím diskuzí, interpretací „cestou za novým právem“. VLK, Václav. O nedostatku (nad novým občanským zákoníkem). *Bulletin advokacie*, 2009, č. 3, s. 17 – 18. Skřejpek vyjadřuje obavy, zda není návrat dříve užívaných ale dnes již zastaralých pojmů samoúčelný a zda si na ně laická veřejnost zvykne. SKŘEJPEK, Michal. *Terminologie nového občanského zákoníku mi přijde někdy samoúčelná*. Dostupné na: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-56695000-terminologie-noveho-obcanskeho-zakoniku-mi-nekdy-prijde-samoucelna> Citováno 1.3.2013

¹⁸² Domníváme se, že veřejná diskuze o NOZ mohla proběhnout důsledněji, zejména ve vztahu k laické veřejnosti, stav obecného povědomí o obsáhlém kodexu je několik měsíců před jeho účinností a rok po jeho zveřejnění ve Sbírce zákonů bohužel nízký.

¹⁸³ Například § 1275, odstavec 1 – průhon dobytka, § 700 – rodinný závod zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁸⁴ RABAN, Přemysl. Kodifikace občanského zákoníku – realita nebo nostalgie. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 7-8, s. 31 – 33.

¹⁸⁵ ELIÁŠ, Karel. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s.53

¹⁸⁶ Rozlišuje se 'ustanovení'(právního předpisu) a 'ustavení' (do funkce), 'smlouva' se odlišuje od 'závazku', vedle pojmu 'věc' se prosazuje termín 'záležitost' atd. ELIÁŠ: *Nový občanský... s. 52.*

¹⁸⁷ 'Registrovaný' je nahrazeno 'zapsaný', 'instalace' je nahrazena 'umístění', 'informace' je nahrazena 'sdělení'. ELIÁŠ: *Nový občanský... s. 53.*

¹⁸⁸ § 657 an z. 64/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

výrazem 'zápůjčka'¹⁸⁹, pojem je zpřesněním právní terminologie. Tak, jako římské právo rozlišovalo výpůjčku (commodatum) týkající se individuálně určené věci a zápůjčku (mutuum) vztahující se k věcem zastupitelným,¹⁹⁰ tak bude nově rozlišovat i NOZ. Do skupiny vhodných termínů lze zařadit i nahrazení pojmu 'podnik' novým 'obchodní závod'¹⁹¹ nebo 'způsobilost k právním úkonům' všeobecně i mezi laiky známým pojmem 'svéprávnost'. Tento pojem je kalkem¹⁹² tradičního římskoprávního pojmu 'sui generis' a z českého názvosloví zmizel až spolu se zákonem 40/1964 Sb., občanským zákoníkem, objevuje se jak v návrhu občanského zákoníku z roku 1937, tak v zákoně 141/1950 Sb., občanském zákoníku. Není však pravda, že pojem 'způsobilost k právním úkonům' je „*právní neologismus podmíněný totalitní ideologií*“¹⁹³, objevuje se již v § 8 návrhu občanského zákoníku z roku 1937. O nahrazení pojmu 'způsobilost k právům a povinnostem' pojmem 'právní osobnost'¹⁹⁴ a 'účastník' pojmem 'osoba' máme pochybnosti týkající se jednak zažití těchto pojmu a jednak zaměnitelnosti, například s pojmem 'právnícká osoba'. Názory na jednotlivé pojmy však nejsou jednoznačné. Například znovuzavedení pojmu 'svéprávnost' má své příznivce i odpůrce,¹⁹⁵ praxe ukáže, nakolik argumenty obou stran byly ideologické a nakolik vycházely z usuality uživatelů jazyka, významným faktorem zde bude také ekonomičnost vyjádření.

Zažitý pojem 'právní úkon'¹⁹⁶ opouští českou právní teorii a je nahrazen pojmem 'právní jednání', které je podle autorů návrhu kodexu označením „*odpovídajícím tuzemské právní tradici*“¹⁹⁷. Podle Fialy jde však o tvrzení nepřesné: pojem 'právní jednání' skutečně vychází z ABGB¹⁹⁸, ale tento pojem zde nahradil výraz 'smlouva' v třetí dílčí novele a užíval

¹⁸⁹ § 2390 an z. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹⁰ KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 245 – 247.

¹⁹¹ Autoři odůvodňují změnu tlakem *acquis*, komunitární právo přiznává internacionalismu 'podnik' jiný význam. ELIÁŠ: *Nový občanský...* s.233.

¹⁹² Kalk je doslovný překlad z jiného jazyka, např. *die Augenblick* = okamžik apod.

¹⁹³ ELIÁŠ: *Nový občanský...* s.53.

¹⁹⁴ Považovali bychom za mnohem vhodnější pojem 'právní subjektivita', o kterém se při přípravě věcného záměru NOZ v roce 2001 se původně uvažovalo a který je dostatečně terminologizovaný. Věcný záměr občanského zákoníku (kodifikace soukromého práva). *Právní praxe*, 2001, roč. IL, č. 1-2, s. 27.

¹⁹⁵ K tomu například Křeček: „*Sotva existuje praktický důvod pro nahrazení již obecně srozumitelného pojmu 'způsobilost k právním úkonům' dříve užívaným termínem.*“ Obnovený pojem pak autor považuje za zbytečnou diskontinuitu. KŘEČEK, Stanislav. Zamyšlení na návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 19 – 21. Eliáš kontruje argumentem, že pojem 'svéprávnost' je jednak tradiční a dosud běžně užívány i laickou veřejností, jazykově ekonomičtější a jednak je sémanticky širší, neboť pojem 'způsobilost k právním úkonům' nezahrnuje deliktivní způsobilost. ELIÁŠ, Karel. K článku JUDr. Stanislava Křečka Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 22 – 25.

¹⁹⁶ „*Pojmový relikt totalitního práva.*“ ELIÁŠ, K. *Nový ...* s.250.

¹⁹⁷ Věcný záměr občanského zákoníku (kodifikace soukromého práva). *Právní praxe*, 2001, roč. IL, č. 1-2, s. 37.

¹⁹⁸ Původní text § 859 zněl „*Osobní práva k věcem, podle nichž jest osoba zavázána jiné něco platiti, zakládají se buď přímo na zákonu, nebo na smlouvě, nebo na utrpěné škodě*“, výraz 'smlouva' byl později nahrazen

se tedy jen přibližně 30 let, zatímco současné generaci právníků zažitý termín 'právní úkon' se užívá více než 50 let.¹⁹⁹ Mizí i jeho v rámci evropského právního systému nezvyklá definice z § 34 OZ.²⁰⁰ Důvodem změny je podle autorů NOZ vedle již zbytečného hledání souladu mezi českým a slovenským jazykem především jazyková stránka vyjádření, neboť 'právně jedná' je vhodnější než 'činí právní úkon'²⁰¹. Z jazykového pohledu se jeví vhodnější zachovat stávající označení, neboť vyjadřuje dokončený děj, zatímco 'právní jednání' implikuje děj teprve probíhající, neukončený.

Kritérium jazykové úspornosti je naplněno v novém pojmu 'nabídka', který nahrazuje dosavadní 'návrh na uzavření smlouvy'. Ten se v zákoně 89/2012 Sb., občanský zákoník vyskytuje jen jako úvod do problematiky smluvní kontraktace a je zde zachován pravděpodobně jako vyjádření synonymičnosti obou pojmů,²⁰² toto řešení považujeme za rozumné a správné.

Za nevhodné považuje mnoho odborníků zavádění archaismů, například výrazy pacht, propachtovatel, pachtýř atd, „...rušební, přídatný, výprosník, vydlužitel, zápůjčitel nebo služebnost si budou hledat cestu do české slovní zásoby jen těžce“.²⁰³ S názorem souhlasíme, zastáváme se ale pojmu 'služebnost', který považujeme za stále živý a vhodný, objevuje se i v návrhu občanského zákoníku z roku 1937 v § 260 'užívací právo věcné', v zákoně 141/1950 Sb. se vedle názvu 'věcná břemena' objevuje i 'právo požívání a právo užívání'²⁰⁴, podle právní tradice jsou 'servitutes', služebnosti a 'právo užívací' synonyma.²⁰⁵

Nevhodné je podle některých také vytváření nových termínů pro označení starých římských institutů, které jsou právní teorii známy právě podle svého původního latinského názvosloví. Například nově zaváděný termín 'přiznání svéprávnosti' by podle Zvánovce bylo

pojmem 'právní jednání'. SCHELLE, Karel. TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 278.

¹⁹⁹ FIALA, Josef. Nad regulací právních skutečností v novém občanském zákoníku. *Justiční praxe*, 2003, roč. LI, č. 1, s. 27.

²⁰⁰ Bejček má výhrady vůči pojmu 'právní úkon', ale nikoli ideologické, které bývají někdy uváděny jako primární pro změnu názvosloví. Podle něho jde spíš o problém terminologizace, neboť jen stěží lze pojem 'právní úkon' plnit nový, obsahem. BEJČEK, Josef. Pět poznámek k návrhu obecné části občanského zákoníku. *Justiční praxe* 2003, roč. LI, č. 1, s. 18. podobně i RUBAN, Radek. KOUKAL, Petr. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, s. 857 – 865. Autoři kritizují absenci definice pojmů právní jednání, neboť ve spojení s navrhovaným stylistický, zpracováním má „za následek rozostření hranic mezi jednáním právním, jednáním bez právních následků a jednáním zdánlivým.“

²⁰¹ ELIÁŠ: *Nový občanský...* s.250.

²⁰² § 1731 zákona č.89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁰³ Vlastník upozorňuje, že tyto výrazy v současnosti čeština nezná a očekává interpretační problémy vycházející z nerosumitelnosti jazyka zákonodárce. VLASTNÍK, Jiří. Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 11, s. 30 – 36.

²⁰⁴ § 172 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1.1.1951

²⁰⁵ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské ...* s.192. SCHELLE: *Občanské zákoníky...*s.250.

vhodnější nahradit starým latinským pojmem 'emancipace'.²⁰⁶ ABGB pracuje s pojmem 'propuštění z otcovské moci',²⁰⁷ jeho dnešní použití je však nemyslitelné, neboť implikuje předchozí otcovskou moc nad dětmi. Zatímco 'propuštění z moci otcovské' hovoří o předchozím stavu, tedy závislosti na otci, pojem 'přiznání svéprávnosti' se vztahuje k budoucnosti, tedy k novému stavu nezávislosti.

V novém občanské zákoníku se dále objevují původní latinské termíny 'fundace' a 'korporace'²⁰⁸ včetně jejich sémantického významu.²⁰⁹ NOZ se latině nebrání ani na jiných místech, § 1419 hovoří o 'beneficientovi'²¹⁰, zde by asi zákonodárce těžko hledal český ekvivalent, podobně 'zásah do integrity'²¹¹ nebo 'inventář'²¹²

Jazykové vyjadřování je v neustálém pohybu, tento pohyb je však přirozený a akceptovatelný pro většinu uživatelů. Například zatímco současný občanský zákoník hovoří o 'nezletilém'²¹³, ještě v návrhu občanského zákoníku z roku 1937 se objevuje pojem 'nezletilec'²¹⁴, vývoj směřuje od substantiva systematicky skloňovaného dle mužského vzoru poslanec k označení 'nezletilý člověk', kdy výsledný pojem 'nezletilý' je přídavným jménem. Jde o inverzi slovnědruhové transpozice, která je obvyklejší.²¹⁵

V zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku se vyskytuje celá řada nových a dosud neznámých pojmů. V souvislosti s 'právem stavby' se objevuje termín 'stavební plat'²¹⁶, což je úplata za zřízení práva stavby. V § 700 se objevuje institut převzatý z italského práva

²⁰⁶ ZVÁNOVEC, Vít. Právní úprava svéprávnosti nezletilců v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1-2, s. 53 – 58. K výrazu emancipace blíže KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*s. 16. Legislativní pravidla vlády se však k této věci vyjadřují zcela jasně: „cizí slova lze použít jen výjimečně, jsou –li součástí užívané právní terminologie, nebo nelze-li je vhodně nahradit českými výrazy.“

²⁰⁷ § 172 císařského patentu č. 946/1811 Sb.zák.soud., obecný zákoník občanský, In: SCHELLE, TAUCHEN *Občanské zákoníky...*, s.220.

²⁰⁸ § 210 an., § 303 an. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁰⁹ Fundace je souhrnné označení, v normativním jazyku významově neobsazený výraz, v obecném jazyce nepoužívaný, ale dlouhodobě známý spisovně češtině. V obecném významu nejde jen o synonymní označení nadací, ale též o obecné pojmenování majetkového základu věnovaného nějakému společenskému účelu. Nadto se jeví jako vhodné antonymum k výrazu korporace JANEČKOVÁ, Eva. HORÁLEK, Vladimír. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. Praha Linde 2012, s.45. K pojmu korporace KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 80 – 81.

²¹⁰ § 1419 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²¹¹ § 93 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²¹² § 1423 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²¹³ § 9 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁴ § 66 návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Citováno dle SCHELLE, TAUCHEN: *Občanské zákoníky...*,s. 347

²¹⁵ Obvyklejší je elipsa původně dvouslovného názvu 'sytý člověk' - 'sytý'. PETR: *Mluvnice češtiny 2...* s. 67.

²¹⁶ § 1247 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Plat je podle Slovníku spisovné češtiny jednak plnění peněžních závazků; placení, jednak pravidelná odměna za práci (mzda) zaměstnanců urč. kategorií (techniků, úředníků ap.). Slovník spisovného jazyka českého. [online]. [cit. 23.března 2013]. Dostupné na <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php> Platem se v ekonomii rozumí platby zaměstnavatele – státu, soukromý zaměstnavatel vyplácí mzdu. Proti vytvoření sousloví, jehož sémantický význam je jedinečný, nelze mít jazykovědné námitky, zcela nevhodný by byl pokus o vytvoření kompozita nebo jednoduše derivovaného termínu.

‘rodinný závod’²¹⁷. Zcela novým pojmem je také ‘náhrada za převzetí zákaznické základny’ v § 2315²¹⁸, kdy není jisté, jak má být velká ani vůči komu může být případně uplatňována. Nové je i sousloví ‘obezřetné investice’²¹⁹. I přes výhrady vůči obsahu jednotlivých pojmů lze konstatovat, že z pohledu obohacování české slovní zásoby jsou výše uvedené termíny utvořeny citlivě a správně, neboť vytvořením sousloví (pokud bude v této podobě dále užíváno) zákonodárce skýtá záruku možnosti procesu terminologizace. Naopak z pohledu obohacování české slovní zásoby nepovažujeme utvoření pojmu ‘závěra pozůstalosti’ za šťastný, neboť se jedná se u výraz *„poněkud zastaralý, řidčeji užívány“*²²⁰. Naopak je třeba uvést, že zde byl vzat v potaz požadavek ekonomičnosti jazyka a jedná se vlastně o volný termín, na rozdíl od obdobně odvozených ‘uzávěrka’ nebo ‘uzavírka’. Některé pojmy jsou sice zaváděny nově, ale mají oporu v dosavadní právní teorii. Například § 1581 kodifikuje pojem ‘neúčinná zrušovací doložka’, která byla *„dosud jen dovozena literaturou“*²²¹.

Oproti výše uvedeným příkladům zůstává v NOZ označení ‘podnikatel’ místo tradičního pojmu ‘obchodník’. ‘Podnikatel’ se přitom objevil v českém právu v roce 1990, v obchodním zákoníku pak v roce 1991.²²² Zde zákonodárce akceptoval nově vzniklou zvyklost místo tradice i s ohledem na šíři pojmu, když ‘podnikatel’ zahrnuje sémanticky například i tzv. svobodná povolání, což pojem ‘obchodník’ neumí.

Vedle zavádění nových nebo obnovených termínů se pak NOZ snaží o zpřesnění termínů již užívaných. V některých případech se však záměr zákonodárce míjí účelem: pojem ‘záruka za jakost’ je v současné době kodifikován jako závazek za to, že *„dodané zboží bude určitou dobu způsobilé pro použití ke smluvenému, jinak k obvyklému účelu nebo že si zachová smluvené, jinak obvyklé vlastnosti.“*²²³ NOZ ale pojem definuje jako závazek, že *„věc bude po určitou dobu způsobilá k použití pro obvyklý účel nebo že si zachová obvyklé vlastnosti.“*²²⁴ Důraz na smluvní volnost jako by zde byl opuštěn, zatímco současný obchodní zákoník zdůrazňuje smlouvu, není-li, pak obvyklost, nový občanský zákoník rovnou uvádí obvyklost. I když se jedná pravděpodobně o proklamovanou ochranu slabší strany (zde

²¹⁷ § 700 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹⁸ § 2315 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹⁹ § 1432 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²⁰ Slovník spisovné [češtiny online]. [cit. 23. března 2013]. Dostupné na <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php> ‘Závěra’ znamená *„vyloučení z volného obchodu, zákaz volného obchodování“*.

²²¹ JANEČKOVÁ, Eva. HORÁLEK, Vladimír. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva. Praha Linde 2012, s. 63.

²²² Věcný záměr občanského zákoníku (kodifikace soukromého práva). *Právní praxe*, 2001, roč. II., č. 1-2, s. 33.

²²³ § 429, odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²²⁴ § 2113 zákona č. 89/02012, občanský zákoník.

spotřebitele), je třeba mít na paměti, že NOZ bude dopadat i na závazkové vztahy mezi podnikateli.

V některých případech zákonodárce od legální definice ustupuje, například u pojmu 'právní úkon', nově 'právní jednání' již pozitivně vymezeno není. Podobně nově neexistuje ani legální definice 'domácnosti', neboť pojem je homonymní – užívá se ho jednak jako pospolitost spolužijících osob, jednak jako zařízené obydlí. V jiných případech naopak zákonodárce legální definice nově vkládá – například smlouva je v § 1724/1 definována jako „*projev vůle zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy*.“²²⁵ Jedním z důvodů nově zaváděné definice je i rozlišení mezi nově uváděnými termíny 'smlouva' a 'dohoda', nyní víceméně synonymy.²²⁶

V NOZ se vyskytují pasáže, které budou pravděpodobně činit výkladové potíže. Jak například definovat 'nezbytnou loajalitu'²²⁷ člena voleného orgánu právnické osoby, 'zvrhlou povahu'²²⁸ nebo 'trvale nezřízený život'²²⁹? Důvodová zpráva tyto pojmy obhájí odstraněním kauzality, zpřesněním. Je nutné zachovávat loajalitu i v soukromí, ať již v soukromém rozhovoru nebo například při nákupu výrobků a služeb? Při dědění je podle důvodové zprávy lepší určit možnost vydědění v závislosti na druhu a způsobu příslušného trestného činu než podle výše trestní sazby.²³⁰ Poukaz na 'zvrhlou povahu' je podle důvodové zprávy „*dostatečně vypovídající*“, podle našeho názoru však tato „*morální taxace*“ je nedostatečná a ani návod, že posoudit 'zvrhlou povahu' je nutno podle „*hlediska obecné morálka se zřetelem k tomu, nakolik se konkrétní trestný čin dotýká zůstavitelovy cti a cti jeho rodiny*“²³¹ není dostatečný a pojem bude muset být vyložen soudy.

Terminologii nového občanského zákoníku lze rozdělit na tyto části:

1. Termíny užívané a termíny zpřesněné (zápůjčka, odkaz, neúčinná zrušovací doložka)
2. Termíny obnovené (svéprávnost, pacht, výměnek, švagrovství)
3. Termíny nově utvořené a nově převzaté (svěrenecký zástupce, stavební plat, přestavek).

²²⁵ § 1724, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²⁶ Smlouva podle NOZ zakládá závazek, dohody jsou ty ostatní – dohoda o ručení, dohoda o privativní novaci, ale nekoncepčně smlouva o postoupení pohledávky, smlouva o zajišťovacím převodu. „*Dlouhodobě se rozlišuje mezi smlouvami, které zakládají závazek, a ostatními smlouvami. Ty druhé se často označují jako dohody.*“ HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2012, č. 1, s. 25 – 30.

²²⁷ § 159, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²²⁸ § 1646, odstavec 1c zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²²⁹ § 1646, odstavec 1d zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²³⁰ Současné znění § 469a, odstavec 1 písm. c možnost vydědění „*neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přádí, aby potomek nedědil je vedeno jiným a pro zákon bezvýznamným motivem.*“ ELIÁŠ: *Nový občanský...*, s. 672.

²³¹ ELIÁŠ: *Nový občanský...*, s. 672.

3.2.1 Slovní zásoba právního jazyka z pohledu způsobů obohacování

Z hlediska obohacování slovní zásoby převažuje v českém právním jazyce podobně jako v jazyce obecném derivace slov, vedle toho je však velké procento pojmů přejato z cizích jazyků, což souvisí s dominancí pojmové a potlačením pragmatické složky lexikonu.

Přejatá slova pocházejí především z latiny, český právní systém patří k právnímu systému kontinentálnímu, vychází z římského práva a přejal z latiny kromě principů i termíny. Latina by proto podle našeho názoru měla být povinným předmětem na všech právnických fakultách, znalost latinského jazyka považujeme za podstatnou. Vedle latiny jsou dalšími jazyky, ze kterých český právní jazyk přejímá jednotlivé výrazy, především němčina pro svůj významný vliv na české právo a angličtina pro svou všeobecnou rozšířenost od poloviny 20. století.

Některé výrazy se užívají ve své původní, nezměněné podobě ('in dubio pro reo, res iudicata, de lege ferenda, ex offo...'), jiné si čeština přizpůsobila svému deklinačnímu a konjugačnímu systému ('sankce, obligace, konzumpce, nasciturus, penále, beneficent...'), druhá skupina převažuje. Zvláštním a v právním jazyce nikoli ojedinělým jevem je kombinování latinských výrazů s českými odbornými pojmy 'quasi zajišťovací prostředky' 'podmínka sine qua non' atd.

Termíny jsou užívány v právním jazyce tak, že jsou vyjádřeny:

1. jen latinsky – ex offo, nasciturus,
2. jen česky – rozsudek, dědic, soudce
3. česky i latinsky synonymicky – podmínka – kondikce, derogace – zrušení,

Slovní zásoba právního jazyka z hlediska obohacování české slovní zásoby

Typ obohacování české slovní zásoby	Příklady
1. Přejímání z cizích jazyků	Legislativa, justice, exekutor, sankce, cese, hypotéka, derogace, advokát, titul, interpretace, novace, probace
2. Vytváření sousloví	Nepodmíněný trest odnětí svobody, společné jmění manželů, neopomenutelný dědic
3. Přenášení významu	prokurátor, exekuce ²³²
4.1 Tvoření slov – derivace	Zcizit, odcizit, odnětí, vynětí, rozsudek, výminek, odúmrť, držba,
4.2. Tvoření slov - kompozice	Občanskoprávní, spoluvlastnictví, tříměsíční
4.3. Tvoření slov - abreviace	ÚS, NSS, DPH,

²³² Uvedeno jako přenášení významu, neboť původní latinský význam exaequare znamenal vyrovnat, postavit na roveň, dnes slovník cizích slov uvádí význam výkon rozhodnutí, jde tedy o posunutí významu. Výraz procuratore v latině znamenal spravovat nebo obstarávat a používal se v hmotné právu jako „správce cizího majetku na základě jednostranného zmocnění“ nebo v právu procesním jako „určený zástupce žalovaného či žalobce“²³², v pozdější době pak úředník, který pečovat o císařský majetek, dnes chápeme tento pojem tak, jak byl chápán ve druhé polovině 20. století na území ČSR, tedy jako státní zástupce v trestněprávních záležitostech. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*, Praha: Panorama, 1981, s. 266.

Slova přejatá v českém právním jazyce

Jazyk původu slova	Příklad
Latina	Sankce, cese, hypotéka, derogace, advokát, interpretace, legální, novace, probace, relopace
Němčina	Clo, burmistr
Angličtina	Fond, leasing, soft law, ²³³

Nejobvyklejší způsob obohacování české slovní zásoby, derivace (odvozování), je v právu často významotvorná, a to prefixová i sufixová. Prefix a sufix, přípona a předpona, jsou slovtvornými prostředky, které modifikují sémantiku základového slova.²³⁴ Tento jev je v právním jazyce zvláště významný, v případě substantiv, adjektiv i sloves, účelem je zúžení původního sémantického významu: půjčka – výpůjčka – zápůjčka, žaloba – obžaloba, plnit – splnit atd. Například občanský zákoník uvádí vedle sebe pojmy 'plnit' a 'splnit' s rozlišením probíhajícího a dokončeného děje, prefix 's' zde mění sémantický obsah slovesa v rámci kategorie dokonavosti a nedokonavosti²³⁵:

PLNIT – nedokonavé sloveso	SPLNIT – dokonavé sloveso ²³⁶
Uvádět ve skutek, splňovat, uskutečňovat, naplňovat, vyplňovat, práv. činit zadost svému závazku. ²³⁷	Uvést ve skutek, uskutečnit, vykonat, provést, poskytnout věřiteli to, co je předmětem závazku, s úmyslem učinit tomu zadost, soluce ²³⁸

²³³ Nebývalý rozmach angličtiny v profesní mluvě však právní jazyk mívá, přestože mezinárodní vlivy jsou velké. Právní jazyk dál setrvává na své latině. Základní důvody pro přejímání slov z angličtiny uvádí Svobodová: neexistují vhodné české ekvivalenty, snaha o internacionalizaci slangu a profesní mluvy, psychologické a sociální důvody – příslušnost k určité profesní nebo zájmové skupině, nové možnosti pro vznik hybridních složenin a odvozenin – platí například pro oblast počítačových her. Blíže viz: SVOBODOVÁ, Diana. *Anglicismy v českých slanzích*. In: HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11.2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 348 s. 291 - 298.

²³⁴ Prefixace je změna formální a sémantické složky slova přidáním předpony, prefixu. Pro potřeby této práce nerozlišuje slova vzniklá prefixací od slov již dříve derivovaných a slova vzniklá sufixálně-prefixální derivací. Vedle sémantiky bývá s prefixací a někdy i sufixací spojena i změna syntaktického rázu, postavení slova ve větě se mění, to se týká například valence sloves (schopnosti vázat na sebe obligatorní členy), přesně charakteru, počtu a tvaru valenčních pozic. Počet valenčních pozic je prefixací rozšířen: při vzniku nového slova odvozením (derivací) dochází nejčastěji k těmto změnám: 1. mutační – mění se obsah slova, syntaktická funkce se měnit nemusí, 2. transpoziční – mění se převážně syntaktická funkce větného členu, lexikální význam zůstává zachován, 3. modifikační – výraz je modifikován dalším příznakem, doplňujícím znakem, syntaktická změna obvykle nenastává. JIRSOVÁ, Alena. K prefixaci sloves se zřetelem k syntaktickým funkcím. *SaS*, 1985, roč. XLVI, č. 4, s. 284 – 291. JIRSOVÁ, Alena. K syntaktickým vlastnostem prefixovaných desubstantivních a deadjektivních sloves. *SaS*, 1986, roč. XLVII, č. 3, s. 208 – 215.

²³⁵ Kategorie vidu je zvláštní kategorií slovanských jazyků, která vyjadřuje ukončenost či neukončenost děje. Lingvistika chápe vid jako kategorii morfologicko – lexikálním, rozlišovacím znakem bývá často prefix, jednoznačnějším odlišením je však existence/neexistence gramatického tvaru futura. Blíže viz PETR, Jan. *Mluvnice češtiny 2*. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986, s.179 – 187.

²³⁶ Dokonavost sloves vyjadřuje v tomto případě ohraničenost, neohraničenost děje, soustředění na děj nebo na ohraničenost děje v protikladu k vyjádření kvality děje. Blíže viz HAUSEBNLAS, Ondřej. Úloha subjektivního vidění skutečnosti při volbě jazykových prostředků. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, č. 4-5, s. 192-199.

²³⁷ ČERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovného jazyka českého*, 2. díl, 1966, s. 615

²³⁸ ČERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovného jazyka českého*, 3. díl, 1966, s. 473

Podobně i dvojice sloves 'soustřeďovat x soustřeďit', 'dávat x dát'.²³⁹

Vedle sloves dochází prefixálně-sufixální derivací k sémantickým změnám i u adjektiv a substantiv: typicky u deverbativních adjektiv 'zastavěný x zastavitelný', která primárně vycházejí z vidové dvojice. Naskytá se otázka, jestli dvojice 'kupující x kupec', která je zanesena v platném znění NOZ je záměrem zákonodárce. Zatímco v § 2079 je vymezen 'kupující a prodávající', v § 2152²⁴⁰ je to pak 'kupec'²⁴¹. Měl tím zákonodárce na mysli uzavřenost x neuzavřenost děje? Pravděpodobně spíš půjde o odlišení třetí potenciální osoby.

Z jiných gramatických jevů pak vychází rozdíl mezi pojmy 'změna x záměna', předpona 'z-' vyjadřuje etymologicky „ven, z“, předpona 'zá-' obohacuje kořen slova o význam „na, nad to, nahoru“.²⁴² Civilní proces pak rozlišuje v souladu s obsahem pojmu 'změnu' - ztrátu způsobilosti být účastníkem řízení po zahájení řízení a 'záměnu' - vystoupení žalobce nebo žalovaného z řízení a přistoupení jiného.²⁴³ Podobně je rozdíl i mezi dvojicí pojmů 'odnětí x vynětí'. Protože Slovník spisovné češtiny uvádí jen výraz 'odnětí'²⁴⁴, je třeba zkoumat etymologii pojmů. Prefix 'od-' vychází ze stč. ot – „pryč, znovu, zpět, naproti tomu“, prefix 'vy-' „vzhůru, ven“²⁴⁵. V zákoně o ochraně zemědělského půdního fondu jsou užity oba pojmy, 'odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu' a 'vynětí z působnosti správních předpisů',²⁴⁶ sémanticky pojmy navazují na svůj etymologický původ.

3.2.2 Požadavky na lexikální stránku právního jazyka

Jazyk práva je samozřejmě v praxi vystaven mnoha vlivům, objektivního i subjektivního rázu. Je vystaven „deformačním faktorům jako jsou žurnalismus, ekonomismus a politicismus, popř. jiné idiotismy“²⁴⁷, poklesky se přenášejí ze spodních pater do vyšších.

Významným prvkem nutným pro porozumění právnímu jazyku je jeho jednoznačnost, preciznost, abstraktnost a srozumitelnost. Jedná se o požadavky vzájemně korelující pro plné a správné porozumění pojmu.

²³⁹ DANEŠ, František: Univerzália a specifika češtiny v období globalizačních proměn. In: HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11.2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 348 s. 37 – 39.

²⁴⁰ § 2079 a § 2152 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁴¹ ZVÁNOVEC, Vít. Výminky v kupní smlouvě. In: ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan. TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór nad občanským zákoníkem*. Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2008. s. 184 – 189

²⁴² REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2011, s. 423, 731.

²⁴³ § 107, odst. 1 a § 92, odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴⁴ Odnětí – odejmouti, dát pryč od něčeho, někoho, vzít, odebrat, zbavit. Slovník spisovné ... s. 290.

²⁴⁵ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2011, s. 423, 725.

²⁴⁶ § 9 a § 21 zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴⁷ PINZ: *Obrana jazyka ...*, s.128.

Požadavky na lexikální stránku právního jazyka:

Požadavek	Realizace v právní praxi	Problémy
Preciznost vyjádření	Jednoslovnost, nominální pojmenování, ustálenost, užívání výčtů, přístavků	Abstraktnost nesrozumitelná laikům
Jednoznačnost	Legální definice, požadavek explicitnosti, konstantnost pragmatického významu	Významná nedorozumění i při menších odchylkách, existence neurčitých právních pojmů, implicitnost
Standardizace pojmosloví, konstantnost	Frazémy, idiomy, ustálená spojení, ustálené konstrukce	Nízká synonymita, vysoká míra opakování, stylistická strohost
Srozumitelnost	Užívání českých nebo počestělých právních výrazů,	Nutnost užívat české názvy
Abstraktnost	Kondenzace, abstraktní substantiva	Nesrozumitelnost pro nepoučené
Neexpresivnost	Oproštění od konotačních příznaků, neutrální vyjádření, pasivní konstrukce	Strohost, absence neverbální složky,

Problematická se mohou jevit například paronyma, slova podobně znějící (jedná se v podstatě o institut blízký homonymům, ale homonymie je právě z důvodů preciznosti a srozumitelnosti v právním jazyce jevem zcela nevhodným²⁴⁸). Paronyma jsou v právním jazyce jevem řídkým, ale o to problematičtější. Dvojice výrazů jako 'zcizit a odcizit',²⁴⁹ 'žaloba a obžaloba', 'zamítnout a odmítnout', 'náhradní byt a náhradní obydlí' jsou laikovi (ve smyslu neodborník na právní problematiku) často nesrozumitelná, nerozlišitelná.

Tento problém se však netýká jen laiků, ale i právníků samotných. Například lze jen stěží hovořit o plném sémantickém porozumění dvojice výrazů převod a přechod, uvědomíme-li si, že jinak pojímá tuto problematiku oblast práva obchodního a jinak právo daňové. Obchodní právo chápe pojem převod obchodního podílu dle § 115 ObZ²⁵⁰ jako úplatný i bezplatný převod na jiného společníka před zánikem právnické osoby, přechod

²⁴⁸ Knapp uvádí, že homonymii se zcela vyhnout nelze, ale je třeba ji co nejvíce omezovat. Pro příklad uvádí dvojice výrazů započtení (vzájemných pohledávek) a započtení (na dědický podíl), přírůstek (akcese, nabytí přírůstkem) a přírůstek (akrescence – přírůstek na dědický oddíl) aj. KNAPP: *Teorie práva...*, s. 108 – 115. Dalším podobným příkladem je pojem 'pravomoc' užívaný ve významu 'kompetence' i 'působnost', a to navíc rozdílně v jednotlivých odvětvích práva, v ústavním právu a ve správě civilním. Blíže viz ZBÍRAL, Robert. Obsah pojmu „pravomoc“ v článku 10a Ústavy ČR. *Jurisprudence* 2011, roč. 20, č. 2, s. 3 – 12.

²⁴⁹ K šíření nesprávného výkladu pojmů přispívají i novináři: „*Sedmnáctiletý mladík bez dovolení nasedl do otcova auta a vyjel z Prahy po dálnici směrem k Brnu. Rodič obratem ohlásil zcizení auta na policii.*“ BROŽ, Jan. Sebral tátovi auto. A na D1 zemřel. *MF Dnes*, 2.3.2013, s. A5.

²⁵⁰ § 115 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

obchodního podílu dle § 116 ObZ²⁵¹ je pak změna vlastníka obchodního podílu v případě zániku právnické osoby, příkladmo dědění.²⁵² Finanční právo činí mezi dvěma pojmy jiný rozdíl – nesouvisí s kategorií existence/neexistence subjektu, ale s kategorií souhlasu/nesouhlasu smluvních stran, převod pak chápe, konkrétně v oblasti konstrukce předmětu daně z převodu nemovitosti, jako svobodný projev vůle smluvních stran, přechod pak jako změnu vlastnického práva k nemovitosti, která nebyla z vůle subjektu, například v případě nabytí vlastnictví rozhodnutím státního orgánu či ex lege (výkon rozhodnutí, vydržení, rozdělení likvidačního zůstatku...²⁵³).

Přesnosti právních termínů lze dosáhnout jednoduše prostřednictvím legálních definicí, zákonodárce se podobné příklady nepřesného nebo různého vymezení právního pojmu v jednotlivých právních odvětvích snaží odstraňovat nebo jim předcházet. Platný a účinný občanský zákoník vymezuje osobu blízkou v §116²⁵⁴ jako „... *příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.*“²⁵⁵ Zákon o správě daní a poplatků naproti tomu vymezoval v § 8, odst. 2: „*osobou blízkou se pro účely tohoto zákona rozumí manžel, partner, druh, příbuzný v řadě přímé a jeho manžel nebo partner, sourozenec a jeho manžel nebo partner, osvojitel a jeho manžel nebo partner, osvojenec a jeho potomci, manžel nebo partner osvojenec a manželé nebo partneri jeho potomků.*“²⁵⁶ Daňový řád²⁵⁷ už tuto definici výčtem neuvádí. Zákon o přestupcích však stále setrvává na definici v § 68, odst. 4: „*Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá právem pociťovala jako újmu vlastní.*“²⁵⁸ Jedná se sice o srovnání definic práva veřejného a soukromého, ale ani tato dualita není pro pregnantnost obecného právního vědomí vhodná.

Na výše uvedeném příkladu je pak vidět, že legální definice nejsou vždy ideálním řešením. „*U vědomí skutečnost, že přílišné používání legálních definicí právní text zatěžuje a*

²⁵¹ § 116 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵² Zákon č. 90/2012, zákon o obchodních korporacích upravuje tuto problematiku obdobně v § 42 a § 207, převod je zde chápán jako oprávnění společníka převést podíl na jiného společníka či jinou osobu s určením konkrétních podmínek, přechod souvisí se smrtí nebo zánikem společníka.

²⁵³ BAKEŠ, Milan. et kol. *Finanční právo*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 231.

²⁵⁴ § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník má v § 22 obsahově stejné vymezení s tím, že mezi osoby blízké řadí vyvratitelnou právní domněnkou i švagrovství. Tato definici by měla platit pro soukromé právo obecně.

²⁵⁶ § 8, odstavec 2 zákona č. 337/1192 Sb., o správě daní a poplatků ve znění pozdějších předpisů

²⁵⁷ Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

²⁵⁸ § 68, odstavec 4 zákona č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

*činí nepřehledným odvisí racionální odpověď na tuto otázku do míry akceptace judiciálního dotváření práva ze strany legislativy“.*²⁵⁹

Významným problémem je i odlišnost pragmatického či dokonce sémantického pojetí lexikální jednotky, kdy odborný právní pojem se v běžném jazyce užívá v odlišném významu. Typickými příklady jsou výrazy 'věci, dovést', 'dospět'. Jazyková poradna řešila například laický dotaz, zda listina znamená jeden list. „...listinou se nerozumí jeden list, ale písemnost vůbec, tedy z ustanovení občanského zákoníku, že projevy účastníků musí být uvedeny na téže listině, nevyplývá, že musí být na každém listu, jak se jeden z účastníků sporu domníval.“²⁶⁰

Hůře srozumitelné však mohou být i výpovědi, kdy jednotlivé lexikální jednotky vycházejí ze stejného slovtvorného základu. Věta „Oprávněný je povinen zaplatit povinné do tří dnů...“, ve které predikát má stejný slovtvorný základ jako objekt, může činit laikovi jisté problémy.

3.3 Syntaktická charakteristika právního jazyka

Již v úvodu zmiňujeme, že syntax je jedním ze tří nejvýznamnějších problémů právního jazyka, nedostatky ve vzdělávání na právnických fakultách v oblasti lingvistické a logické se pak v praxi projevují nepřesnostmi, ba dokonce nesprávnostmi, které mohou vést k nejednoznačnému výkladu.

3.3.1 Jazykové šablony

Blízkost stylu právního jazyka a obecně stylu administrativního je patrná zejména v oblasti ustálenosti syntaktických struktur. Právní i právnický jazyk se často vyjadřují podobně jako administrativní styl prostřednictvím jazykových šablon, ustálených vzorců větných struktur.²⁶¹ Ty vycházejí jednak z obecného jazyka, jednak z jazyka odborného. Při výběru a sestavení jednotek bere uživatel v potaz vedle sdělení myšlenky o realitě i její ustálenou podobu. „Komunikanti jsou v jisté reálné situaci... Pokud jde o jazykové prostředky, uskutečňují se operace výběru a kombinace. Vybírají se jednotky významově základní, tj. lexikální prostředky, jejich zvukové podoby se morfologicky formují a sestavují se

²⁵⁹ HOLLÄNDER: *Filosofie práva...*, s.288.

²⁶⁰ HLAVSA: *Právní texty...*, s.117.

²⁶¹ Hladiš hovoří o volnosti a těsnosti výběru vyjadřovacích prostředků, srovnává odborné pojednání z oblasti literární vědy a z oblasti právní a dovozuje, že zatímco literární vědec, pokud dodrží oborovou terminologii, může koncipovat svůj text volně, právní text musí dodržovat přesné formulace, stylizace právních textů je pak podle něho vázáná těsně. HLADIŠ: *Problematika českého jazyka...*, s. 105.

zřetelem k sémantické a syntaktické shodě do jednoduchých i složitějších výpovědných celků.²⁶² Právní vyjádření však samotný proces výběru lexikálních jednotek omezuje prostřednictvím ustálených vazeb,²⁶³ šablon.

Právní vyjádření je tak v podstatě tvořeno souborem uzuálních vzorců, které autor právnického textu naplňuje obsahem a řadí je²⁶⁴. Jejich základními znaky jsou ustálenost a konvenčnost, které by měly usnadňovat recepci, zpřesňovat pragmatickou složku komunikátu. Man zavedl pro tento syntaktický, spíše ale textologický typ, pojem jazyková šablona. „*Jazyková šablona je ustálený, standardní právní obrat (spojení slov, ale i celá věta), daný v právní oblasti konvencí, který vstupuje do právního projevu jako ústrojný a konstrukčně hotový.*“²⁶⁵

Jazykové šablony se vyskytují ve významném množství v právních textech, v zákonech. Pro příklad uveďme dva velké nové kodexy, NOZ a TZ. V případě TZ se často vyskytují ustálená jazyková vyjádření především ve druhé části (zvláštní části), neboť jednotlivé skutkové podstaty trestných činů je nejlépe vyjádřit jednoznačným jazykovým systémem:

„*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán...*“²⁶⁶

„*Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán...*“²⁶⁷

„*Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán...*“²⁶⁸

Systém těchto vyjádření je dán posloupností: stanovení subjektu – stanovení objektu – stanovení objektivní stránky za současného stanovení subjektivní stránky s mírnými odlišnostmi pořadí podle obsahových i jazykových požadavků. Funkčnost těchto vyjádření je významná, neboť zpřehledňují a především systematizují, jsou jednoznačnější.

Podobně se jazykové šablony vyskytují i v NOZ, například nově zavedený a poměrně důsledně užívaný vzorec pro vyvratitelnou domněnku „*má se za to*“. Užití jazykových šablon

²⁶² FILIPEC, ČERMÁK: *Lexikologie...*, s. 29-30.

²⁶³ Knapp hovoří o „*jazykových strukturách*“, které pojímá jako polovětné konstrukce, nebo dokonce pouze jako frazémy, neboť vychází z hlediska „*gramaticko sémantického*“, tedy bez ohledu na strukturu věty. Blíže viz KNAPP: *Tvorba práva a její...*, s. 230 – 231. Čechová užívá pojem „*panely*“, aniž by jej blíže specifikovala jinak než synonymickým výčtem: ustálené obraty, spojení, fráze, šablony, které se zařazují do textu celé. ČECHOVÁ: *Současná stylistika...*, s. 234.

²⁶⁴ S touto myšlenkou pracují i Cvrček s Kořenským při analýze právního jazyka. Kořenský uvádí: „*v případě rozsáhlejších souvětí lze předpokládat, že objektové struktury formálně odpovídající zejména typům, variantám typů, popřípadě i kombinacím variant budou jako celek distribuovány v dílčích segmentech takové formální věty. Tyto dílčí segmenty nazveme jednoduše podvěťmi.*“ Významným prvkem vět právního jazyka je tak jejich strukturovanost a standardizace. CVRČEK, KOŘENSKÝ: *Juristická a lingvistická ...*, s. 82 an.

²⁶⁵ MAN: *Jazykové šablony...* s. 106.

²⁶⁶ § 140, odstavec 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁷ § 146, odstavec 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁸ § 199, odstavec 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

však není v NOZ vždy dostatečně jednotné, pravděpodobně vlivem několika skupin pracujících na jednotlivých částech zákona.²⁶⁹ Například frazém 'práva a povinnosti' je užit ve své ustálené podobě v části obecné, v části práv relativních a části práv absolutních, ale nové pojetí, zde opačné pořadí, užívá část druhá NOZ – rodinné právo.²⁷⁰

„Bude-li za nezvěstného prohlášen ten, kdo ustavil správce svého majetku, nejsou tím dotčena práva a povinnosti ustaveného správce.“²⁷¹

„Kdo je oprávněn právně jednat jménem jiného, je jeho zástupcem, ze zastoupení vznikají práva v povinnosti přímo zastoupenému.“²⁷²

„Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva.“²⁷³

„Bylo-li manželství prohlášeno za neplatné podle § 684, je při rozhodování o majetkových povinnostech a právech třeba brát ohled na toho, kdo jednal v dobré víře.“²⁷⁴

I když se může zdát pořadí slov v ustáleném sousloví práva a povinnosti jako zanedbatelné, je nutné si uvědomit, že právní jazyk považuje pořadí slov za významotvorné, byť souřadná konjunkce „a“ jiný výklad neumožňuje, celý problém je v podstatě marginální a půjde jen o slovíčkaření v právnickém metadiskurzu. Podobně by pak ale mělo být posuzováno pojmenování dědice, který by neměl být opomenut: dnes: 'neopomenutelný'²⁷⁵, nově 'nepominutelný'.²⁷⁶ Jazykové šablony tvoří významnou základnu i právního jazykového vyjádření, jazyka jednotlivých soudních rozhodnutí, ve kterých jsou jazykové

²⁶⁹ „Jen v režii Ministerstva spravedlnosti se do přípravy zákoníku zapojilo cca 200 právníků, řada dalších pak z podnětu jiných institucí nebo z vlastní iniciativy.“ JANEČKOVÁ, HORÁLEK: *Encyklopedie pojmů ...*, s. 10. Přesné informace zprostředkované Ministerstvem spravedlnosti dostupné na:

<http://www.novyobcanskyzakonik.cz/zakon/>

²⁷⁰ Odůvodnění této změny se nám v důvodové zprávě najít nepodařilo, dle vyjádření vyučujících během přednášek na právnické fakultě UP jde o upozornění na skutečnost, že z těchto vztahů vyplývají nejen práva, ale i povinnosti.

²⁷¹ § 70 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁷² § 436, odstavec 1 věta první za středníkem zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁷³ § 687, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

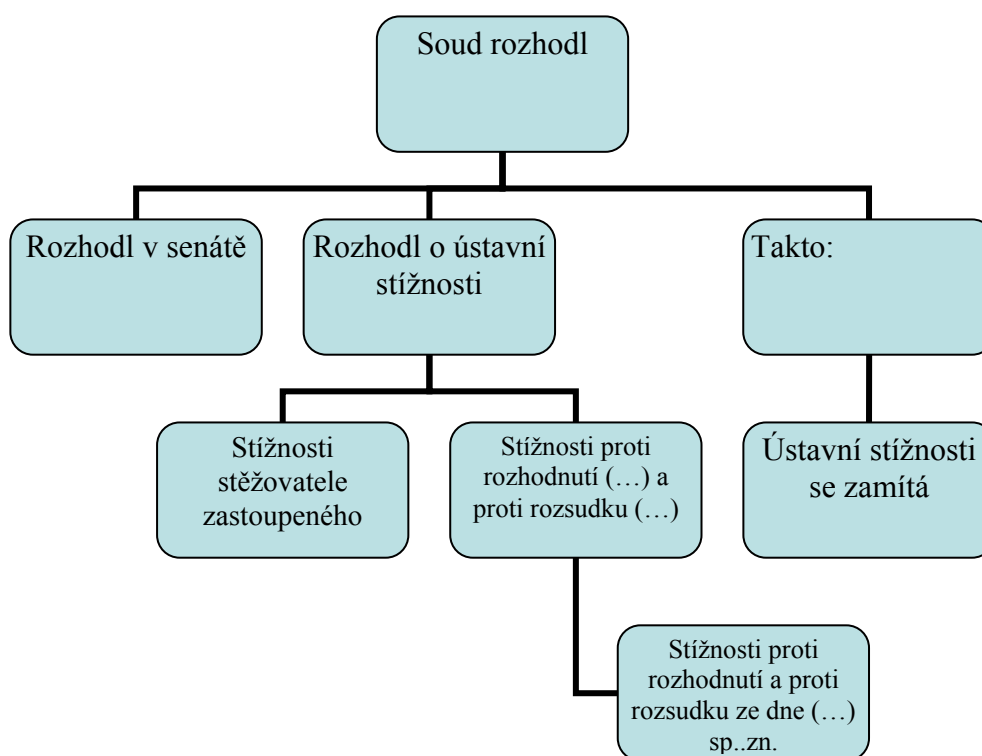
²⁷⁴ § 686, odstavec 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁷⁵ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan. *Občanské právo hmotné, díl 1*. Praha: ASPI, 2005, s. 308, byť v nálezech Ústavního soudu najdeme výraz neopomenutelný i nepominutelný. Návrh občanského zákoníku z roku 1937 uvádí pojem 'nepominutelný dědic', tímto pojmem se překládá i § 764 ABGB; v zákoně č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, už pojem nenacházíme, stejně jako v občanském zákoníku z roku 1964. Pojem neopomenutelný je tedy pojem známý jen z učebnic a návrat k pojmu tradičnímu zde považujeme za rozumné sjednocení názvosloví. Výraz 'opomenout' je odvozen od kořene – pomínat, původní význam je pravděpodobně 'pomyslet, mít na mysli'; kořenem výrazu 'pominout' je –minout, což vychází z významu 'měnit, chodit'. Pak by výraz 'pominutelný' bylo možné hodnotit jako přesnější. REJZEK: *Etymologický ...*, s. 380 a 487. Slovník spisovného jazyka českého zná pouze výraz 'pominutelný' - příd. 1. takový, který může být pominut: práv. p. dědic, jemuž zůstavitel není povinen zanechat ani část zákonného podílu, -i ž; výraz 'opomenout' se vyskytuje jen ve čtyřech odkazech a samostatné heslo nemá. Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné na <http://bara.ujc.cas.cz/ssjc/search.php> Citováno 19.3.2013.

²⁷⁶ § 1642 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

šablony tvořící úvod či závěr rozhodnutí nezbytným předpokladem pro jednoznačnost, srozumitelnost a přehlednost vyjádření²⁷⁷:

„Ústavní soud rozhodl v senátě o ústavní stížnosti stěžovatele A., s.r.o., zastoupeného JUDr. M.S., proti rozhodnutí Okresního úřadu Břeclav – finančního referátu ze dne 25.10.1996, sp. Zn. Fin 1110/96, a proti rozsudku Krajského soud v Brně ze dne 3.3.1998, sp.zn. 29 Ca 419/96, takto: Ústavní stížnost se zamítá.“ Věta je složena z odborných názvů či termínů: ústavní soud, ústavní stížnost, stěžovatel, Okresní úřad Břeclav, Krajský soud v Brně, zamítat stížnost a z jazykových šablon: ‘soud rozhodl, rozhodl v senátě, stížnost proti rozhodnutí a proti rozsudku, stížnost ze dne, ústavní stížnost se zamítá’. Protože se jedná o obligatorní valenční členy,²⁷⁸ znázorníme si je graficky:

²⁷⁷ Zkušenost s koncipováním právních textů souvisí mimo jiné i s principem právní jistoty, resp. legitimního očekávání. Podstatná je vedle jazykové zkušenosti i znalost pravidel obecné hermeneutiky. Blíže viz MELZER: *Metodologie nalézání...*, s. 37.

²⁷⁸ „Stěžejním rysem valenční teorie je teze o centrálním postavení slovesa ve větě. Jeho valenci, totiž tím, kolik vyžaduje z hlediska systému závazných funkčních pozic odpovídajících jistým sémantickým rolím, je dána základová, jádrová struktura věty.“ NOVOTNÝ, Josef. Dualismus subjektu a predikátu a postavení predikace z hlediska valenční teorie. *SaS*, 1979, roč. 40, č. 4, s. 286. „Většina sloves na sebe váže další slova, popř. slovní tvary, tj. nutně se realizuje ve spojení s nimi a přepokládá je.... Slovesa vyžadují doplnění dalšími slovy a tvoří spolu s nimi kontextové řetězce. Syntaktické významy jsou signalizovány a objektivizovány rozdíly valenčních pozic, sémantických rolí participantů, které tyto pozice obsahují, a rozdíly sémantických prvků, které lze do příslušných pozic umístit.“ FILIPEC, Josef. Některé otázky sémanticky sloves. *SaS*, 1977, roč. 38, č.4 s. 294 - 298.

Z grafu je zřetelné, jak podstatná je pro pochopení právního jazyka formální logika, jasná struktura vyjádření. Všechny pozice závislé na slovese²⁷⁹ lze označit jako obligatorní valence s tím, že jejich pořadí je zaměnitelné jen částečně, defektní vyjádření by bylo v případě záměny způsobeno především nulovou pozicí některého členu.²⁸⁰ Lze pak říci, že se jedná o formulářové vyjádření obvyklé v administrativním stylu.

Soud se zde musí řídit ustanovení § 157 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, který přesně vyjmenovává podstatné náležitosti rozsudku, ovšem jedná se s výjimkou dvou úvodních slov 'jménem republiky' o obsahový výčet, nikoli o stanovení přesné jazykové formy.

Typickými šablonami tvořícími **závěr soudních rozhodnutí** jsou pak věty:

*„Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.“*²⁸¹

*„Proti tomuto rozhodnutí lze podat dovolání do dvou měsíců od doručení k Nejvyššímu soudu ČR v B prostřednictvím Okresního soudu v HK.“*²⁸²

*„Proti tomuto rozsudku není přípustné dovolání. Rozsudek je vykonatelný, nebude-li včas a řádně splněn.“*²⁸³

Další typ jazykových šablon se vyskytuje v **odůvodnění rozhodnutí**, jedná se o celé věty nebo polovětné konstrukce:

Příklady polovětných konstrukcí nominativních i predikátových, které se dále mohou měnit vlivem deklinace jmen či konjugace sloves²⁸⁴:

- napadeným rozsudkem –
- povinnost zaplatit na nákladech řízení –
- smlouvu uzavřenou mezi navrhovatelem jako stěžovatelem a odpůrcem jako dlužníkem –
- v případě nesplnění závazku –
- ve věci samé -
- závěr dovolacího soudu –

²⁷⁹ Valenci chápou lingvisté obvykle jednosměrně, verbum finitum tedy určuje další, závislé členy. Blíže viz SGALL, Petr. Teorie valence a její formální zpracování. SaS, 1998, roč. LIX, č. 1, s. 15 – 29.

²⁸⁰ Pokud některý z obligatorních valenčních členů schází, dochází k defektní výpovědi, která pak není správná obsahově ani formálně. Pouze v některých případech se konstitutivní komponent větného vzorce vynechává, toto vyjádření se označuje jako elipsa, protože obligatorní člen je přítomen v hloubkové struktuře a výpověď je srozumitelná díky kontextu. Tento typ vyjádření je však v právních textech nežádoucí a je vnímán jako nesprávný. Blíže viz: BAUER, Jan. GREPL, Miroslav. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN 1971, s. 71.

²⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2012, spis.zn. 21 Cdo 782/2011

²⁸² Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28.6.2010, sp.zn. 21Co 241/2010

²⁸³ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6.4.2002, sp. zn. 7Co 2846/2002

²⁸⁴ Systémově by měl být tento jev zařazen do oblasti lexikologie, neboť jde o pravidelnou kombinaci nevětnou, o víceslovná pojmenování. Z důvodu logické návaznosti výkladu jsme se rozhodli tuto část vložit k jazykovým šablonám syntaktickým.

- po právní stránce -
- z hlediska rozhodovací činnosti soudu -
- vypořádání z majetku či k tíži majetku –
- podle ustanovení –

predikátové polovětné konstrukce

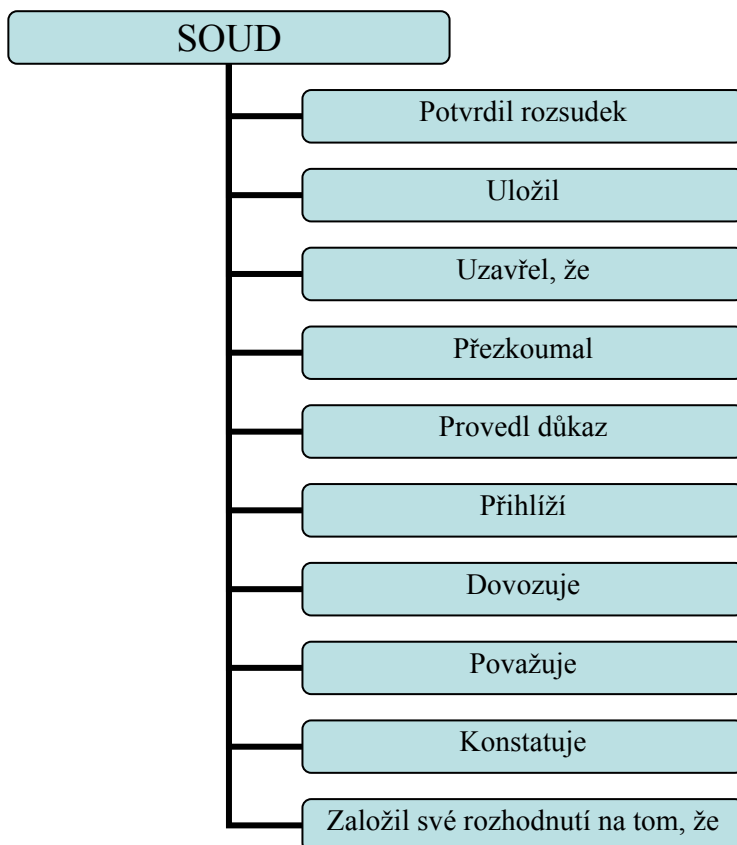
- má za následek neplatnost smlouvy –
- přihlíží z úřední povinnosti –
- vůle směřovala k –
- proti rozsudku lze podat odvolání –
- návrh, jímž se navrhovatel domáhal –
- zásada se promítla v –
- je stížen vadou –

Polovětné konstrukce je však třeba odlišit od frazémů a idiomů²⁸⁵, které jsou jedinečným označením konkrétní entity. Jedná se tedy o záležitost odborné slovní zásoby, nikoli ustáleného polovětného syntaktického spojení, která naplňuje základní požadavky pro jednoznačnost, srozumitelnost, abstraktnost vyjádření. Příklady:

- náhrada nákladů řízení –
- dohoda o vzájemném vypořádání závazků –
- smluvní ujednání –
- trest odnětí svobody –
- dobré mravy -
- absolutní neplatnost –
- vyživovací povinnost -
- nepeněžité plnění –

Zcela specifickou kategorií tvoří slovesa, kterými soud vyjadřuje svou činnost. Soudce či senát obvykle užívá synonymická vyjádření pro zpřesnění obsahu činnosti soudu, ale také pro jeho stylovou pestrost:

²⁸⁵ „Frazém je ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek) a jejímž charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejích komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci.“ Idiom je blízký pojem, který vyjadřuje významovou stránku vedle formálního pojetí frazému. HLADKÁ, Zdeňka. Lexikologie. In: GREPL, Miroslav (ed) *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 71. Frázi jako odborný pojem je třeba odlišit od frázovitosti ve smyslu užívání nejasných slov, vypůjčených obrátů pro nedostatek samostatnosti ve vyjádření. ŠMILAUER: *Nauka o českém ...*, s. 253 Čermák řadí frazém a idiom mezi víceslovná pojmenování, která označuje jako nepravidelná, protože v nich absentují pravidla. ČERMÁK: *Lexikon a ...s*, 14.

Predikát připojený k subjektu 'soud' obvykle vyjadřuje:

- Činnost – soud dovojuje, přihlíží, konstatuje, zamítá, vyhovuje
- Stav – soud má za to

Další sémantické významy predikátů (vyjádření vlastnosti, změnu či signalizaci vztahu k něčemu) se vyskytují ve spojení se substantivem 'soud' jen sporadicky.²⁸⁶

Vedle jazykových šablon polovětných se v odůvodněných rozsudků velmi často objevují i jazykové šablony větné, které odkazují svou funkcí právě do administrativního funkčního stylu. Jde o části odůvodnění, které se opakují a jejichž jazykové vyjádření bývá naplněno právě prostřednictvím šablon. Při studiu rozhodnutí Nejvyššího soudu, která jsou dostupná na internetu, zjišťujeme velmi podobné nebo dokonce zcela shodné formulace, které korelují vždy pro příslušný senát. Podle užitých jazykových šablon lze formálně rozlišit rozhodnutí jednotlivých senátů, můžeme najít jazykovou šablonu typickou pro rozhodnutí senátu, v jehož čele stojí Zdeněk Novotný, formulaci pro senát, v jehož čele soudí Pavel Pavlík apod. Příklady:

21 Cdo:

²⁸⁶ Sémantické členění predikátů je u různých autorů rozličné. Blíže viz například: DANEŠ, HLAVSA: *Mluvnice češtiny 3...* s. 30 an.; GREPL, Miroslav. KARLÍK, Petr. NEKULA, Marek. Syntax. In: GREPL, Miroslav (ed) *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 373 an.; BAUER, GREPL: *Skladba spisovné ...*, s. 78 an.

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval otázkou přípustnost dovolání“.²⁸⁷

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval otázkou subjektivní přípustnosti dovolání.“²⁸⁸

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o.s.ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.“²⁸⁹

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.“²⁹⁰

30 Cdo:

„Nejvyšší soud ČR jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) uvážil, že dovolání bylo podáno oprávněnou osobou, řádně zastoupenou advokátem podle ustanovení § 241 odst. 1 o.s.ř., stalo se tak ve lhůtě vymezené ustanovením § 240 odst. 1 o.s.ř., je charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241a odst. 1 o.s.ř. a je přípustné proti napadenému výroku ve věci samé podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř. Dovolací soud poté rozsudek odvolacího.“²⁹¹

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací uvážil, že dovolání žalobce bylo podáno oprávněnou osobou, řádně zastoupenou advokátem podle ustanovení § 241 odst. 1 o.s.ř., stalo se tak ve lhůtě stanovené ustanovením § 240 odst. 1 o.s.ř., je charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241a odst. 1 o.s.ř., a je přípustné ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř.“²⁹²

25 Cdo:

„Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění zákonné podmínky advokátního

²⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.7. 2011, sp.zn.21 Cdo 752/2010

²⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.10.2011, sp.zn. 21 Cdo 2327/2010

²⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2012, sp.zn 21 Cdo 782/2011

²⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.17.2011, sp.zn 21 Cdo 1355/2010

²⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.11.2012, sp. zn. 30 Cdo 725/2012

²⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.10.2012, sp. zn. 30 Cdo 1225/2011

zastoupení dovolatele (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), směřuje však proti rozhodnutí, proti němuž není tento mimořádný opravný prostředek přípustný. ²⁹³

„Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění zákonné podmínky advokátního zastoupení dovolatele (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), směřuje však proti rozhodnutí, proti němuž není tento mimořádný opravný prostředek přípustný.“ ²⁹⁴

„Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že vedlejší účastník není osobou oprávněnou k podání dovolání (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2003, sp. zn. 25 Cdo 162/2003), proto jeho dovolání bez dalšího podle ustanovení § 243b odst. 5 věty první a § 218 písm. b) o. s. ř. odmítl.“ ²⁹⁵

Některé formulace jsou dokonce zcela identické²⁹⁶:

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.“ ²⁹⁷

„Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.“ ²⁹⁸

²⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8.2.2012, sp. zn. 25 Cdo 2739/2011

²⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.9.2012, sp. zn. 25 Cdo 4414/2011

²⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.4.2012, sp. zn. 25 Cdo 2884/2010

²⁹⁶ Bobek podobnou praxi komentuje: „Textový procesor a funkce 'Ctrl + C' a 'Ctrl + V' či kombinace diktafon a zapisovatelka jsou dobrý sluha, ale zlý pán. Snáštěm elektronických prostředků při psaní odůvodnění vlastně padly předchozí fyzické hranice, které nutily i rozsahově neskromné soudce ke stručnosti a relevanci, Poslední zábrany vůči zbytným procesním a rekapitulačním pasážím tím bohužel padly také.“ Klade si přitom zásadní otázku: pro koho se píše odůvodnění a odpovídá, že to není pro účastníka, ani pro právního zástupce, ale patrně pro nadřízené soudy, této praxi se přibližuje forma i logická struktura judikátů. Výjimku podle něho tvoří pouze rozhodnutí Ústavního soudu, který se nemůže omezit jen na parafrázi zákonů, když právě zákony jsou předmětem řízení. BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 204 – 211

²⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.4.2011, sp. zn. 21 Cdo 1004/2010

²⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.7.2011, sp. zn. 21 Cdo 1622/2010

V této souvislosti je třeba položit si otázku smyslu a oprávněnosti podobného opakovaného vyjádření. Smysl shodné formulace je dán referenční funkcí právního jazyka, který by se měl především přesně a ustáleně vyjadřovat a umožnit tak stabilitu vysoce abstraktního právního vyjádření.²⁹⁹ Právě abstrakce a přesnost neumožňují určitá vyjádření formulovat odlišným způsobem, typicky máme na mysli uvozovací věty soudních rozhodnutí. Vedle toho existují další vyjádření, typicky závěrečné věty soudních rozhodnutí, kde by originální formulace sice byly možné, ale funkčně zcela zbytečné a tudíž pouze formální. Například větu: „*Proti tomuto rozsudku není přípustné dovolání*“ nelze formulovat jinak, neboť obligatorně zde musí být zastoupeny odborné pojmy rozsudek, dovolání a přípustnost, jakékoli možnosti v oblasti stylistiky by tudíž spočívaly v poněkud pozměněném slovosledu³⁰⁰ nebo v navýšení počtu slov, které by základní sdělení jen rozmělnělo.

Vedle smyslu a funkce ustálenosti větných konstrukcí se však můžeme ptát také na jejich oprávněnost. Soudní rozhodnutí jsou určena primárně stranám, které se z nich dozvídají autoritativní verdikt soudu,³⁰¹ texty by proto měly být stranám srozumitelné. Tím se nesnažíme podřývat požadavek abstraktnosti či dokonce standardizace nebo preciznosti, ale srozumitelnost by s nimi měla korelovat. Ergo, domníváme se, že není nutné hledat nová a novátorská vyjádření, pokoušet se o originální formulace, které by mohly smysl textu dále zpřesňovat, neboť to z podstaty právního jazyka většinou není vhodné. Texty jednotlivých individuálních soudních rozhodnutí se pak mohou v určitých částech podobat a v jiných dokonce shodovat,³⁰² aniž by to bylo na škodu věci.

Vyskytují se však i případy, kdy se texty opakují ne z důvodu pregnantního standardizovaného vyjádření, jak je uvedeno výše v případech, ale z důvodu nedbalosti vyhotovitelů písemných podob soudních rozhodnutí.³⁰³ Dodržením srozumitelnosti, stručnosti

²⁹⁹ Viz kapitola funkce právního jazyka 1.4

³⁰⁰ Slovosledu a potažmo aktuálnímu členění větnému se věnujeme v kapitole 3.3.2

³⁰¹ Soudnictví je činnost nezávislých soudů, který je vykonávaná podle stanovených pravidel a spočívá v závazném autoritativním řešení konkrétních případů. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 22 – 24. Adresáti individuálního právního aktu (soudního rozhodnutí) jsou určeni takovými znaky, aby bylo zcela zřejmé, vůči komu má rozhodnutí vyvolávat účinky. ŠKOP, MACHÁČ: *Základy právní ...*, s. 154.

³⁰² Standardizace vyjádření je ostatně jeden z rysů právního jazyka, který vede lingvisty k zařazení těchto typů textů ke funkčnímu stylu administrativnímu. Administrativní texty, mezi něž jsou právní vyjádření řazena, se vyznačují textovými vzorci, variabilita v kompozici nebývá vhodná. „*V dané stylové oblasti se neprojevuje výraznější úsilí o variantnost, pestrost, expresivnost a názornost vyjadřování, aby tato tendence neodporovala snaze po obsahové věcnosti, snadnosti, rychlosti i jednotnosti vyhotovení, ekonomičnosti a stručnosti vyjádření.*“ ČECHOVÁ: *Současná stylistika...*, s. 233.

³⁰³ Jedná se o nešvar, který pramení z možností textových editorů. Tvůrce textu si zjednodušuje práci a některé části jednoduše zkopíruje. Příklady jsme uvedli v této kapitole výše.

a přesvědčivosti jednotlivých soudců-autorů soudních rozhodnutí a pokusem o jejich klasifikaci se zabývá například Šimíček.³⁰⁴

Jazykové šablony, jejichž užití je v mnoha případech nezbytné, bývají i zneužívány a komoleny, mnohá právníková vyjádření jsou defektní vlivem vysokého počtu neadekvátního užití ustálených větných a polovětných konstrukcí. V rozhodnutích soudů se často objevují věty, které pouze tlumočí, nikoli zpřesňují nebo jinak konotačně zařazují, slova zákona:

„Předpokladem přípustnosti dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (dále jen o.s.ř.) je závěr dovolacího soudu, že rozhodnutí odvolacího soudu nebo některá v něm řešená právní otázka mají po právní stránce zásadní význam. Dovolání tedy je přípustné, jde-li o řešení právní otázky (jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění, přípustnost neumožňují) a jde-li zároveň o právní otázku zásadního významu.

O rozhodnutí odvolacího soudu, které má po právní stránce zásadní význam, jde zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. vyplývá, že rozhodnutí odvolacího soudu má zásadní právní význam pouze tehdy, je-li v něm řešena právní otázka, která má zásadní právní význam nejen pro rozhodnutí konkrétní věci (v jednotlivém případě), ale z hlediska rozhodovací činnosti soudu vůbec (pro jejich judikaturu).“³⁰⁵

§ 237 odst. 1, 3 o.s.ř.³⁰⁶:

„Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soud a proti usnesení odvolacího soudu,(...) c) jimž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo které je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.“³⁰⁷

³⁰⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Rozhodnutí soudu jako svébytný literární útvar. In: *Jiné právo literární*. Praha: Auditorium, 2011, s. 104 – 109.

³⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1.3.2007, sp. zn. 29 Odo 641/2005

³⁰⁶ § 237, odstavec 1, 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁷ § 237, odstavec 1, 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

Soud ve svém rozsudku jednak cituje zákon, jednak ho vysvětluje, činí tak však neohrabaně a mnohomluvně, veden je pravděpodobně snahou o srozumitelnost pro laickou veřejnost. Opakování informace obsažené v prvním odstavci je nadbytečné. Srovnáme-li rozsah právního (judikát) a právního (zákon) textu, dojdeme k závěru, že právní texty jsou často zbytečně doslovné, nevyužívající zcela možnosti vyjádření dostatečně nasyceným abstraktním lexikálním prostředkem, zde například pojem právní otázka zásadního významu. Soud v uvedeném příkladu místo toho, aby jinými slovy vysvětlil podstatu svého rozhodnutí (zamítnutí návrhu) tak, aby mu příjemce lépe porozuměl, pouze opakuje to, co stejnými slovy v jiném pořadí říká zákon. V tom případě by pak snad bylo vhodnější z pohledu přesnosti vyjádření přímá citace normativního právního aktu. Je to patrně vedle ustálenosti praxe hlavně proto, že soudci neumějí psát, nikdo je to neučí. Jazyku, strukturaci textu, tvoření smysluplného komunikátu se neučí ani studenti práv, ani soudci, ti se učí v praxi, metodou pokus – omyl.³⁰⁸

Na druhou stranu je třeba upozornit na ustanovení § 157, odst. 2 občanského soudního řádu, které přesně určuje, že „*soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný, stručně a jasně vyloží (...). Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé.*“³⁰⁹ Pak by bylo výše uvedené rozhodnutí jazykově správné a vhodné, neboť opravdu zákon vykládá, byť za užití ne zcela přesné formulace zákona.

Nevhodné seřazení jazykových šablon a nedostatečný jazykový cit může být příčinou nejen nepřesného či syntakticky složitého vyjádření, ale dokonce i chyb vyplývajících z nesprávných vazeb: „*Posuzuje dále otázku vázanosti žalované výše uvedeným úkonem ve smyslu ustanovení § 20 odst. 2 občanského zákoníku uzavřel, že při jednání pracovníků právnických osob „vůči veřejnosti“ je především podstatné, jak se rozsah jejich oprávnění k jednání za ně jeví navenek, a zda „dobrá víra třetích osob v takové oprávnění je objektivně vyloučena“.*“³¹⁰ Významově je sice patrné, že podtržený text hovoří o oprávnění jednání za právní osoby, ale zařazení této šablony je matoucí a nutí recipienta k druhému, pozornějšímu čtení, text je přesycený. Přivlastňovací zájmeno 'jejich' je zde zdánlivě ztotožněno s osobním zájmenem 'oni' ve druhé části podtržené vazby a dochází tím ke spojení subjektu zastupujícího se zastoupeným.

³⁰⁸ „*Nikdo soudcům nevysvětlil, že je vhodné argumentaci zřehlednit a strukturovat, že odstavec je logická jednotka, že věta na půl stránky je zločin, že i pro rozsudek platí pravidla českého jazyka a pravopisu.*“ BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 204 – 211

³⁰⁹ § 157, odstavec 2, zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů; podobně i § 125 zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.2. 2004, sp. zn. 32 Odo 766/2003

Některé soudy se s problémem složitých hypotaktických souvětí vypořádávají šalamounským způsobem, například uvádějí do jazyka znaménka, která text zpřehledňují:

„*Odvolací soud – odkazuje na ustanovení § 220k odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen 'obch. zák. '), ve znění účinném do 30. června 2008, § 106 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen 'o. s. ř. '), § 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, jakož i na čl. 36 Listiny základních práv a svobod – se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, podle něhož „právo na přiměřené vypořádání v penězích a přezkum jeho výše mají minoritní akcionáři zanikající společnosti, tedy toto právo nesvědčí zrušované společnosti.“³¹¹ Zde soud užil pro oddělení polovětného celku tvořené přechodníkem jako verbálním základem pomlčky³¹² a pro vizuální odlišení citace rozhodnutí soudu prvního stupně uvozovky.*

3.3.2 Slovosled, aktuální členění větné – sémantika vět právního jazyka

Největší jazyková péče je věnována normativním právním aktům, ústavě, ústavním zákonům, zákonům. Naopak z pohledu jazyka bývají nejsložitější vyjádření obsažená v judikátech.³¹³ Autor se snaží vyjádřit své myšlenky kondenzovaně, ale srozumitelně,³¹⁴ vyjádřit vztahy mezi jednotlivými výroky pomocí hypotaktických vazeb, často však tímto postupem vytváří složité větné konstrukce, které porozumění právu značně ztěžují:

³¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.12.2012, sp. zn. 29 Cdo 3579/2012

³¹² Přechodník se v současné češtině užívá převážně v psané podobě textů administrativního, případně uměleckého funkčního stylu ke kondenzaci vyjádření a zpravidla se čárkami neodděluje, z pohledu syntaktického jde o doplněk. V uvedeném případě však oddělení, navíc učiněné pomocí pomlčky, považujeme za vhodné. Přechodníky dnes patří k málo užívaným slovesným tvarům, už před více než šedesáti lety uvádí Havránek s Jedličkou, že „*Přechodníků se dnes užívá jen v psaném jazyce literatury krásné a odborné. V řeči mluvené se téměř nevyskytují.*“ Mnozí uživatelé, kteří přechodníky užívají, sice tvoří gramaticky nesprávné tvary, jejich zařazení však bývá funkční a vhodné. Při práci s judikáty jsme se však (na rozdíl od psaných textů publicistických i odborných) nenašli žádné doklady nesprávných přechodníkových tvarů. Naopak se domníváme, že v právním jazyce se přechodníky vyskytují o něco častěji než v běžném psaném jazyce. Blíže viz HAVRÁNEK, JEDLIČKA: *Česká mluvnice...*, s. 130; GREPL, KARLÍK, NEKULA: *Syntax...*, s. 488.

³¹³ Tento empirický poznatek dokládá Cvrček, Kořenský a Novák kvantitativním výzkumem. Tvrdí, že délka normativní věty právního textu se nijak výrazně neliší od věty obecného jazyka. Odlišné je však rozložení věty, zde připomínáme větné šablony a kapitolu 4.7.1 této práce. Cvrček tvrdí, že právní předpisy jsou tvořeny především nepřilíš složitými větami s výčtovou strukturou typu seznam, naopak „*se složitostí gramatické struktury normativních vět je obvykle spojena nižší síla předpisu nebo nízká úroveň tvorby práva.*“ CVRČEK, KOŘENSKÝ, NOVÁK: *Juristická a lingvistická...*, s. 107.

³¹⁴ Problematikou jazyka soudních rozhodnutí z pohledu gramatické a stylistické správnosti se zabývá Štícha. Upozorňuje, že soudce při psaní textu rozhodnutí musí vycházet z vysoce formálního vyjádření normativních právních aktů a zároveň se musí snažit odůvodnit své rozhodnutí tak, aby mu adresát-neprávník porozuměl. Pro příklad uvádí trestní řízení, při kterém soud popisuje banální a průhledné každodenní události, kdy soudce aplikuje právní normy obecného charakteru na zvláštní, individuální situace. „*Soudce je tak postaven do velice obtížné situace: propracovanou, kvalitní úřední formou přesně jazykově formulovat zvláštnost právního charakteru jedinečné situace vzhledem ke komplikované soustavě obecných právních norem a pojmů. Dochází ovšem často k tomu, že to, co se napohled jeví jako (přijatelná) zvláštní úřední forma vyjádření onoho zvláštního obsahu, je náležitou formou jen zdánlivě pro toho, kdo ji použije či používá.*“ ŠTÍCHA: *O jazyce soudních...*, 65 – 77.

„Vzhledem k tomu, že dovolací soud je uplatněným dovolacím důvodem včetně jeho obsahového vymezení vázán, je předmětem dovolacího přezkumu právní závěr odvolacího soudu, že předmětný notářský zápis podepsaný generálním ředitelem povinné (tedy tím, kdo byl při provozování podniku pověřen určitou činností zmocněn ke všem úkonů, k nimž při této činnosti obvykle dochází), který však ke dni sepsání zápisu nebyl předsedou, místopředsedou ani členem představenstva akciové společnosti, a jehož oprávnění jednat za společnost nebylo doloženo ani plnou mocí (plná moc nebyla součástí notářského zápisu), je nevykonatelný.“³¹⁵

Rema celé výpovědi je uvedeno až v závěru dlouhé věty, recipient textu, jehož srozumitelnost je ztížena vloženými větami vedlejšími a přístavkem v závorce, pak musí hledat subjekt, k němuž se koncový predikát váže.

Právě slovosled je významným komunikačním prvkem, který může sdělení zjednodušit, pomoci ke snadnějšímu porozumění, nebo může být naopak zdrojem nedorozumění. Nejvýznamnějšími slovoslednými činiteli jsou v češtině aktuální členění větné, gramatické zásady stavby výpovědi, rytmická stavba výpovědi a také styl jako zvláštní prostředek tvorby slohově bezpříznakového textu.³¹⁶

Základní větné uspořádání v souladu s pravidly gramatiky je tvořeno základní skladebnou dvojicí, subjektem a predikátem,³¹⁷ kdy s ohledem na sémantickou stavbu výpovědi je obvyklý bezpříznakový slovosled věty oznamovací určen hlediskem lineárnosti pořadím subjekt – predikát, jedná se však jen o empiricky zjištěné, víceméně ustálené, obvyklé, ale pouze uzuálně, nikoli kodexově³¹⁸, zakotvené pořadí, které je dále ovlivňováno

³¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2008, sp. zn.20 Cdo 1430/2006.

³¹⁶ O jednotlivých činitelích bude dále pojednáno z pohledu problematiky právního jazyka. Blíže viz: DANEŠ, HLAVSA: *Mluvnice češtiny 3*.... s. 600 an.; GREPL, KARLÍK, NEKULA: *Syntax*...,s. 646 an. TRÁVNÍČEK: *Základy české* ..., s. 294 an.; SGALL, Petr., HAJÍŠOVÁ, Eva. BURÁŇOVÁ, E. *Aktuální členění věty v češtině*. Praha 1980. s. 132 an.; MATHESIUS, Vilém. O tak zvaném aktuálním členění větném. In: *Čeština a obecný jazykozpyt. Soubor statí*. Praha: Melantrich, 1947. s. 234 – 242.

³¹⁷ Subjekt=podmět, predikát=přísudek. Tyto pojmy užíváme v souladu s ustálenou představou gramatickou, kdy podmět zastává ve větě levovalenční pozici k určitému slovesnému tvaru - verbu finitu. Je třeba však uvést, že se jedná o zjednodušený školský pohled, protože obecně jednotlivé větné členy můžeme chápat nejen v dimenzích gramatických. Podle roviny sémantické by podmět byl vyjádřením osoby, zvířete nebo děje, které jsou původcem děje (agens), vztahují se bezprostředně k předmětu a podle roviny aktuálního členění by byl podmět tím, od čeho vycházíme, agens slovesného děje. Blíže viz DANEŠ, František. K otázce větných členů. *SaS*, 1977, roč.38, č. 3, s. 281 – 288; ŠMILAUER: *Nauka o českém* ..., s. 261 an.; GREPL, Miroslav. KARLÍK, P. *Učte se s námi skladbě češtiny*. Praha: SPN, 1992, s. 9 an.; OLIVA, Karel, Některé aspekty komplexity českého slovního nepořádku. In: HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11.2000*. Brno:Masarykova univerzita, 2001, 348 s. 163 – 172.

³¹⁸ Úzuz je v lingvistice chápán jako zvyklost, obvyklé, ustálené vyjádření, které má vžito široké spektrum uživatelů, vyšším stádiem ve smyslu ustálenosti je norma, která je souborem „jazykových prostředků gramatických i lexikálních, pravidelně užívaných“, kdy odchylka je chápána jako nenormální, vybočující z obvyklé konvence. Nejvyšším stádiem ustálenosti a v tomto případě i obecné závaznosti je kodifikace, která je psanou a oficiální fixací normy. Blíže viz BENEŠ, Eduard. Terminologická poznámka k pojmem norma a kodifikace. *SaS*, 1961, roč. 22, č. 4, s. 273 – 277.

množstvím dalších pravidel.³¹⁹ „Zatímco postavení výrazů na úrovni větných členů je ve výpovědi určeno především sémantickým principem, aktuální členění a princip gramatický je spíše doplňkový, slovosled v rámci větných členů je určen dost přísně.“³²⁰

Významným nešvarem českého právního jazyka v jeho praktické metapravní judikátové podobě je nevhodné zařazení slovesa ve funkci verba finita. Zatímco latina a němčina, ze kterých český právní jazyk vychází, kladou predikát vedlejší věty na její konec, spisovná čeština obecně od 19. století³²¹ užívá strukturu se slovesem zařazeným za subjekt. „*Verbum finitum stojí za prvním (holým nebo rozvitým) větným členem, tedy na „druhém“ místě ve výpovědi. Toto postavení verba finita se považuje za základní.*“³²²

Proto věty typu: „*Z těchto důvodů byl rozsudek krajského soudu v napadené části ve věci samé podle ust. § 219 o.s.ř. jako věcně správný potvrzen*“³²³ nebo „*Skutečnost, že strana nebyla při uzavření smlouvy oprávněna nakládat s tím co má být podle smlouvy plněno, sama o sobě neplatnost smlouvy nevyvolává.*“³²⁴ považujeme za stylisticky příznakové a zůstává otázkou, proč produktor použil odchylku, kterou lze v určitých případech považovat za chybnou.

Obecně je nutné slovosled dodržovat zejména tam, kde autor tvoří předlouhá souvětí, pomocí kterých se snaží vyjádřit všechny relevantní vztahy. Tato praxe může být dovedena až do absurdnosti, jako například rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, který rozhodnutí o odvolání formuluje tak, že první tečka za větou přichází na straně 4, aniž by text byl členěn jiným syntaktickým znaménkem než čárkou.³²⁵

Aktuální členění větné je hlavní princip ovlivňující slovosled,³²⁶ „*větné složky (slova, fráze, věty v souvětí) se v češtině řadí do lineárního sledu v první řadě podle svých aktuálních rolí ve výpovědi, respektive v její části.*“³²⁷ Přestože je v češtině volný slovosled, je při stavbě

³¹⁹ Blíže k tématu selekční sémantické tendence viz DANEŠ, František. HLAVSA, Zdeněk. *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia, 1987, s. 59 an.

³²⁰ GREP, KARLÍK, NEKULA: *Syntax...*, s. 647.

³²¹ Nutno poznamenat, že humanistická čeština kladla vlivem latiny predikát na konec věty, od tohoto systému se však v průběhu národního obrození v poslední třetině 18. a první polovině 19. století postupně upustilo.

³²² DANEŠ, HLAVSA: *Mluvnice češtiny 3...*, s. 611.

³²³ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8.12.2004, sp.zn. 1Cmo 70/2003.

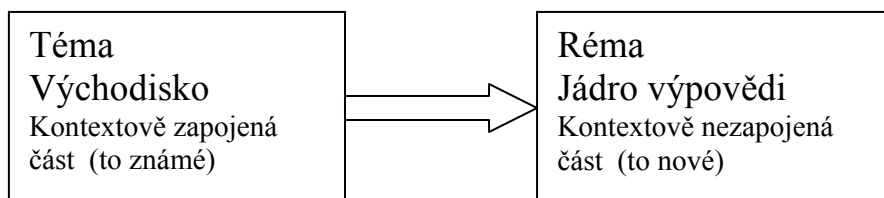
³²⁴ § 1760 zákona č. 89/2012, občanský zákoník.

³²⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19.4.2011, sp. zn. 4To 16/2011.

³²⁶ „*Vztah mezi aktuálním členěním a slovosledem české věty je vztahem mezi funkcí, již věta (výpověď) nabývá v průběhu sdělovacího procesu, a jejím základním výrazovým prostředkem. Změníme-li nějak slovosledné uspořádání větných složek, dojde ve většině případů zároveň i ke změně aktuálního členění věty.*“ Vztah mezi aktuálním členěním větným a slovosledem však nelze označit jednoduše za vztah mezi funkcí a prostředkem v jazyce. Blíže viz UHLÍŘOVÁ, Ludmila. Sloveso určité v aktuálním členění větném. *Naše řeč*, 1984, roč. 67, č. 1. s. 1-10.

³²⁷ DANEŠ, HLAVSA: *Mluvnice češtiny 3...*, s. 601. Pojem aktuální členění větné vnesl do lingvistiky MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt. Soubor statí*. Praha: Melantrich, 1947, s 142; rozlišil pojmy základ (o čem se hovoří) a pojem východisko, další autoři teorii rozvíjeli: TRÁVNÍČEK, František. O tak

české věty podstatné také intonační centrum věty, z něhož pak vychází dynamičnost textu.³²⁸ Základní stylisticky neutrální oznamovací vyjádření českého jazyka spočívá v tematicko-rematické posloupnosti, kdy téma je východiskem a réma jádrem výpovědi:

Nejprve se tedy ve větě uvede, o čem se hovoří, a teprve potom se uvede, co se o tom říká. Pokud je vrchol intonace souvětí na větě, která je na konci souvětí, jedná se o vyjádření bezpříznakové, příznakové souvětí naopak uvádí větu, na které je vrchol intonace celého souvětí na počátku.³²⁹ Nejprve se uvede kontextově zapojená část a teprve poté kontextově nezapojená část výpovědi.³³⁰

Z pohledu stylistického však existují situace, ve kterých se uvedené schéma z různých důvodů obrací. Autor promluvy tedy nejprve uvede kontextově nezapojenou část a teprve poté kontextově zapojenou část. Takovéto situace nastávají nejčastěji v oblasti publicistického, prostě sdělovacího a uměleckého funkčního styl a příčinou je obvykle snaha autora zdůraznit emocionální nebo obsahové réma.³³¹

Pro vyjádření odborné nebo administrativně právní je tento postup nevhodný. Publicistický funkční styl užívá rematicko-tematického vyjádření pro upoutání pozornosti recipienta, pro výrazné entré do tématu, které má přitáhnout pozornost³³²:

zvaném aktuálním členění větěném. *SaS*, 1961, roč. 22, č. 3, s. 163 –171. „Aktuální větěné členění je slovosledový princip, rozhodný pro postavení různých větěných členů. Jde tu o slovosled věty jako celku, neboli o slovosled větěný“.

³²⁸ Rozlišujeme jednak aktuální členění ve vztahu ke slovosledu na části téma a réma, které se projeví i oblasti intonace, tedy kontextově zapojenou část a kontextově nezapojenou část a dále dle výpovědní dynamičnosti východisko a jádro, o čem se hovoří a co se o tom říká. Nutné je však rozlišovat mezi uspořádáním povrchovým, tj. slovosledem, a stupnicí dynamičnosti jako hierarchií uvnitř významové stavby. SGALL, Petr. Vlastní téma, diatéma a stupně dynamičnosti. *SaS*, 1986, roč. XLVII, č. 3, s. 193 – 207.

³²⁹ KOKTOVÁ, Eva. Ke klasifikace českého souvětí. *SaS*, 1997, roč. 58, č. 1, s. 8-10.

³³⁰ Více o dichotomii tématu a rématu viz DANEŠ, HLAVSA: *Mluvnice češtiny 3...*, s. 549 an.

³³¹ Je však třeba dodat, že subjektivní pořad obvykle vede k vyjádření emotionality a bývá kontextově nebo situačně motivován. V odborném textu se objevuje jen ojediněle a to obvykle v textech popularizačních. UHLÍŘOVÁ, Ludmila. *Knižka o češtině*. Praha:Academia, 1987, s. 137.

³³² „V některých žánrech publicistického stylu a v beletrii se uplatňuje snaha o oživení a přiblížení projevu mluvenému, kde je centrum rématu méně těsně spjato s koncovou pozicí ve větě“ UHLÍŘOVÁ, Ludmila. Sloveso určité v aktuálním členění větěném. *Naše řeč*, 1984, roč. 67, č. 1. s. 6.

	Téma – réma Objektivní postup	Réma – téma Subjektivní postup
Publicistický styl	Městský soud v Praze rozhodl o zastavení části proslulé kauzy rodičů, kteří byli potrestáni za ublížení na zdraví a zanedbání péče svých dvou synů	Notebook a peníze v hodnotě 20 tisíc korun ukradl zloděj z prodejny v ulici Karvinská v Chotěbuzi . V noci na čtvrtek zloděj vypáčil vstupní dveře prodejny.
	Řecká pořádková policie včera vpadla do depa podzemní dráhy v Athénách, aby rozehnala zaměstnance metra, kteří odmítli uposlechnout vládní nařízení vrátit se po devíti dnech do práce.	Krev stříká, pot se leje, do role pomyslného Rockyho se dostávají herci Národního divadla moravskoslezského. To proto, aby lépe dosáhli autentického podání při inscenaci Slož mě něžně. ³³³
Prostěsdělovací	Omlouvám se, nemohu dnes dorazit, protože jsem onemocněl.	Mám teplotu a musím se vypořít, nemohu proto dnes přijít, omlouvám se.

Český právní i právnický jazyk objektivní neutrální aktuální členění větné někdy porušují a příznakové vyjádření je samoučelné. Nový občanský zákoník, dlouho připravovaná norma, je v tomto ohledu velmi nevyrovnaná. Objektivní postup, který je postupem základním, například: „*Společenství vlastníků vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku.*“³³⁴, je na některých místech nahrazen subjektivním postupem, který při vhodném užití usnadňuje recipientovi orientaci v textu, pomáhá mu prostřednictvím úvodních slov najít podstatné informace. Vyskytují se ale v NOZ i ustanovení, která uplatňují subjektivní aktuální členění větné nevhodně. V ustanovení: „*Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv.*“³³⁵ jde podle našeho názoru o zcela nevhodné jazykové vyjádření, jmenná část přísudku jmenného se sponou je použita na první pozici bezdůvodně. Naopak v ustanovení : „*Omezit svéprávnost člověka může jen soud*“³³⁶ je subjekt 'soud' odsunut až na koncovou pozici právě z důvodu rychlejší a snadnější orientace v textu. Věta pak není stylisticky defektní, neboť na

³³³ Všechny úryvky publicistického stylu: *MF Dnes*, 26.1.2013, s. A7, A9, B1, B3.

³³⁴ § 1204 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³⁵ § 81, odstavec 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³⁶ § 56, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

první místě je uvedena sémanticky nejpodstatnější část věty 'omezit svéprávnost', která je zde ve větě členské pozici objektu ve tvaru akusativu. Podobně i „Nabytí dědictví potvrzuje soud. Soud potvrdí nabytí dědictví osobě, jejíž dědické právo bylo prokázáno.“³³⁷

Objektivní postup	Subjektivní postup
„Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.“ ³³⁸	„Své povinnosti z dědické smlouvy může zůstavitel zrušit i pořízením závěti.
„Kdo byl prohlášen za nezvěstného, nemůže namítat neplatnost nebo neúčinnost právního jednání učiněného za jeho nepřítomnosti, k němuž došlo za účinků takového prohlášení, pro to, že se při nich projev vůle nevyžadoval.“ ³³⁹	„Na návrh osoby, která na tom má právní zájem, prohlásí soud za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, a určí den, který se pokládá za den jeho smrti“ ³⁴⁰
„Jméno člověka je jeho osobní jméno a příjmení, popřípadě jeho další jména rodné příjmení, která mu podle zákona náleží.“ ³⁴¹	„Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv.“ ³⁴²
„Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezbavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.“ ³⁴³	„Bude-li za nezvěstného prohlášen ten, kdo ustanovil správce svého majetku, nejsou tím dotčena práva a povinnosti ustaveného správce.“ ³⁴⁴

Pokud bychom podobný úhel pohledu uplatnili i na TZ, obdobně zcela nový kodex, zjistili bychom, že autoři textu užili právní jazyk jednotněji. Převažuje zde objektivní větňé členění, a to i v případech, kdy by subjektivní postup nebyl stylově chybný: „Soud uloží souhrnný trest podle zásad uvedených v odstavci 1, když odsuzuje pachatele za trestný čin, který spáchal dříve, než byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek za jiný jeho trestný čin.“³⁴⁵

³³⁷ § 1670 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³⁸ § 24 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³⁹ § 69 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁴⁰ § 71, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴¹ § 77, odstavec 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴² § 81, odstavec 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴³ § 64 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴⁴ § 70 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴⁵ § 43, odstavec 2 věta první zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákonodárce tak mohl uvedené ustanovení formulovat s ohledem na přehlednost také takto: 'Souhrnný trest soud uloží....'.

3.3.3 Interpunkce, spojky – forma vět právního jazyka

Syntakticky³⁴⁶ bohaté věty právního jazyka by měly být dekodovatelné i pomocí své formy. Dále si budeme věnovat jen jevům problémovým, spojovacím výrazům a interpunkci.³⁴⁷

Interpunkce

Čárky, středníky, závorky, pomlčky mají čtenáři usnadnit orientaci v textu,³⁴⁸ která je v mluveném projevu nahrazena přízvukem, intonací, výškou a silou hlasu, neverbálními prostředky jako například mimikou, gestikou, posturikou, proxemikou³⁴⁹ apod. Členicí znaménka vyjadřují vnitřní strukturu věty, vyčleňují, vyznačují hranice a rozdělují, oddělují od sebe, souhrnně vyjadřují významovou stavbu věty.³⁵⁰

Specifický způsob intuitivního užívání interpunkčních znamének dovoluje soudcům vyznačovat modalitu jednotlivých výroků. Vysvětlující části, které v běžném jazyce bývají převedeny do podoby vložené vedlejší věty, bývají odděleny jednak čárkami jako vedlejší

³⁴⁶ V této kapitole se snažíme navázat na kapitoly 3.3.1 a 3.3.2, které se věnují obsahu vět právního jazyka, pohledem formálním.

³⁴⁷ Segmentací právního textu se zabývají Cvrček a Kořenský. Vedle kritéria syntakticko-sémantického, kdy uživatel právního jazyka pro segmentaci textu užívá interpunkci (čárky, pomlčky, středníky) uvádějí i kritérium textové struktury, která je patrná prostřednictvím seznamu výrazových prostředků (typicky užívání arabských číslic, malých písmen). Na příkladu zákona o bankách ČSFR pak dokazují, že syntakticko-sémantická struktura věty se kryje se strukturou textovou, čímž autor textu významně přispívá k identifikaci podvěty (výraz podvěta autoři chápou jako objektovou strukturu, která má ustálený charakter a která je distribuována jako typ. Je to člen souvětí struktury mající sám o sobě větnou strukturu a větný ekvivalent). Tvrdí tedy, že paragraf právního textu obvykle odpovídá jedné nebo více právními větám a žádná věta nepřesahuje formu paragrafu, to samozřejmě platí o paragrafu jako celku, nižší formální jednotky, odstavce, písmena toto pravidlo nenaplní. Blíže viz CVRČEK, KOŘENSKÝ, NOVÁK: *Juristická a lingvistická ...*, s. 83 – 97.

³⁴⁸ Vedle těchto interpunkčních znamének má v právu velký význam také členění podle hlediska nikoli gramatického, ale právního, tedy členění pomocí paragrafů, článků, písmen, které primárně strukturují, až pak člení. Blíže viz NOVÁK, František. Právně informativní přístup v právní vědě. *Právník*, 1997, č. 10 – 11, s. 936 – 943.

³⁴⁹ Gestika – pohyby rukou, posturika – poloha a konfigurace těl účastníků komunikaci, proxemika – vzdálenost mezi komunikanty, haptika – fyzický kontakt mezi komunikanty (podání ruky, objetí), mimika – výraz obličeje a jeho změny

³⁵⁰ Jednotlivé věty ve složitém souvětí musí uživatel jazyka řadit jednak podle jejich významových vztahů a jednak syntakticky formálně správně. Řazením vět a způsobem jejich navazování pak vytváří souvětí souřadná (parataktická) a podřadná (hypotaktická). Hrbáček ve své stati upozorňuje na skutečnost, že by měla být rozlišována spíše označení souřadnost a podřadnost, neboť tak je lépe vyjádřen rozlišující znak obou typů – vztah ke společnému členu. Souřadný vztah může mít podobu koordinační (nejčastěji spojka a), determinační (prosté postavení členů na stejné úrovni vedle sebe) nebo apoziční (opakování). Podřadný poměr (stejně jako u souřadného ať již slovní nebo větný) je pak vyjádřen vztahem řízenost a musí být proto oddělen interpunkcí, aby byl text dostatečně přehledný. Blíže viz HRBÁČEK, Josef. K problematice syntaktických vztahů parataktických. In: *Naše řeč*, 74, 1991, č. 4-5, s. 181-188; SVOBODA, Karel. Parataxe a hypotaxe z hlediska modální výstavby souvětí a z hlediska sledu vět. *SaS* 1961 roč. 22, č. 4, s. 241 – 254.

věta nebo částkami ve formě přístavku, jednak pomlčkou, také ale závorkou, do které jsou uloženy informace pravděpodobně významově nižší úrovně:

„I kdyby bylo možno – s odůvodněním, že šlo o úkon týkající se předmětu činnosti povinné, jímž bylo podle zápisu v obchodním rejstříku také provádění stavebních prací – připustit, že generální ředitel, jenž nebyl předsedou, místopředsedou ani členem jejího představenstva, byl oprávněn uznat dluh ze smlouvy o provedení prací na stavbě trolejbusové vozovny, pak stejně nemohl bez speciálního pověření či speciální plné moci (jež mohl udělit opět jen statutární orgán právnické osoby) za povinnou učinit úkon další – zásadní – totiž svolit k 'přímé' vykonatelnosti notářského zápisu.“³⁵¹ Z tohoto příkladu je patrné, jak obvykle bývají v právním jazyce vyjádřeny doplňující či vysvětlující informace:

1. ve formě vedlejší věty nebo přístavku bývají uvedeny další doplňující údaje podstatné pro porozumění
2. pomlčkami bývá určitá část oddělena a zdůrazněna
3. závorky naopak uvádějí části, které jsou pouze doplňujícím údajem, a to ve smyslu:
 - a. upřesnění, vysvětlení významu, synonymické vyjádření
 - b. zjednodušení vyjádření - uvedení jazykové zkratky aktuální pro daný komunikát, například zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen občanský zákoník),

Příklad *„Zabít ne, poslat na Sibiř x Zabít, ne poslat na Sibiř“*, ve kterém špatně umístěná čárka rozhodne o lidském životě, o popravě nebo pouhém vyhnanství, je samozřejmě jen záležitostí školní motivace. Bohužel chyby v interpunkci se vyskytují ve skutečném právníkovi a dokonce právním jazyce, jejich důsledky však nejsou tak dalekosáhlé.³⁵²

Drobná interpunkční chyba může posunout význam věty: *„Posuzuje dále otázku vázanosti žalované výše uvedeným úkonem ve smyslu ustanovení § 20 odst. 2 občanského zákoníku uzavřel, že při jednání pracovníků právnických osob „vůči veřejnosti“ je především podstatné, jak se rozsah jejich oprávnění k jednání za ně jeví navenek, a zda „dobrá víra třetích osob v takové oprávnění je objektivně vyloučena“.“³⁵³* Větný graf uvedeného souvětí tak může mít dvě podoby podle zapsané varianty a podle smyslu věty:

³⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2008, sp. zn.20 Cdo 1430/2006

³⁵² Právní vyjádření se vyznačuje často složitými větnými a souvětími konstrukcemi, „k tomu přistupuje notorická neschopnost i vzdělaných laiků náležitě využívat interpunkce k vyjádření syntaktických vztahů, takže tento grafický prostředek je pro interpretaci poněkud nespolehlivý.“ HLAVSA: Právní texty... ,s. 118.

³⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.2.2004, sp. zn.32 Odo 766/2003.

1 VH

že 2 VV

jak 3 VV a zda 4 VV

Nebo

1 VH

že 2 VV

a zda 4 VV

jak 3 VV

Z větného grafu je zřejmé, že kdyby čárka před 'a' v souvětí nebyla, vztahovala by poslední věta souvětí k části 'při jednání pracovníků právnických osob vůči veřejnosti je především podstatné' a věta by vyjadřovala význam, který měl autor pravděpodobně na mysli. Naopak v podobě, jak věta byla zaznamenána, je poslední věta navázána přímo na větu hlavní a vyjadřuje tedy nikoli skutečnost, která je podstatná pro jednání pracovníků právnických osob, ale pouze obecně konstatuje '(soud) uzavřel, zda je dobrá víra třetích osob v takovém oprávnění objektivně vyloučena', což pravděpodobně subjekt vyjádřit nechtěl.

V následujících větách jde spíše o drobné nejasnosti, které mohou vyplývat z nesprávného užití čárky v souvětí podřadném³⁵⁴:

*„Podle názoru soudu prvního stupně žalobce ani 'nepodnikl kroky k doplnění nutné kvalifikace pro výkon práce učitele', přestože 'byl v tomto směru žalovaným opakovaně vyzván, aby v běžící 5leté lhůtě zahájil příslušné studium pedagogiky a bylo tak využito zákonné výjimky' ve smyslu ustanovení § 32 písm.b) zák. č. 563/2004 Sb.*³⁵⁵ V tomto případě zde naopak čárka schází a mění způsob vyjádření:

Bez čárky před a – žalovaný vyzval žalobce, aby využil zákonné výjimky

S čárkou před a – žalovaný využil zákonné výjimky a vyzval žalobce, aby si doplnil studium

*„Tímto rozhodnutím je soud v občanském soudním řízení vázán ve smyslu ustanovení § 135 odst. 2 o.s.ř., a v tomto řízení již nelze zkoumat, zda žalobcův zdravotní stav ve skutečnosti odůvodňoval ponechání plného invalidního důchodu.*³⁵⁶ Čárka před 'a' zde mění smysl odůvodnění:

S čárkou: soud je vázán ustanovením § 135/2, a proto nelze zkoumat....

Bez čárky: soud je vázán ustanovením § 135/2 a zároveň nelze zkoumat....

³⁵⁴ „Souvětí podřadné je jako celek buď oznamovací nebo tázací. Naproti tomu souvětí souřadné jednotnou záměrovou modálností mít nemusí. O celkové záměrové modálnosti souvětí podřadného rozhoduje v některých případech věta hlavní, v jiných pak věta vedlejší.“ Souvětí podřadné pak může být celkem vnitřní modálně rozlišitelným, interpunkce pak nabývá významotvorného prvku. SVOBODA: *Parataxe a hypotaxe* ..., s. 241 – 254.

³⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.9.2011, sp. zn. 21 Cdo 1493/2010.

³⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2012, sp. zn. 21 Cdo 782/2011

„Námitku promlčení vůči těmto uplatněným nárokům zhodnotil odvolací soud jako důvodnou, neboť nárok na náhradu za ztížené společenské uplatnění ke dni vyhlášení mezitímního rozsudku uplatněn nebyl, a žalovaný tedy námitku promlčení vůči tomuto dílčímu nároku na náhradu škody nemohl dříve vznést.³⁵⁷

S čárkou – soud určil, že námitka promlčení je důvodná, protože nárok na náhradu nebyl dříve uplatněn

Bez čárky – soud určil, že námitka promlčení je důvodná, protože nárok na náhradu nebyl dříve uplatněn a protože žalovaný námitku promlčení nemohl dříve vznést.

Spojky

Pokud budeme rozvíjet tezi, že na právní jazyk lze nahlížet také jako na systém svébytných jazykových šablon, je vhodné zabývat se také formálním způsobem spojování jednotlivých jazykových entit. Vedle interpunkce je spojovacím článkem skupina slov označovaných jako konjunkce (spojky).³⁵⁸

Právní jazyk, zejména ve své normativní podobě, často vyjadřuje výčet, a to alternativní nebo kumulativní. Interpunkce může být i významotvorným činitelem. Pro psaní čárky v souvětí platí několik základní pravidel, jako první bývá uváděno: 'čárkou oddělujeme vždy věty souřadné, nejsou-li spojeny spojkami a,i,ani, nebo, či v poměru slučovacím. Porušení tohoto pravidla v případě čárky před nebo může změnit obsah výpovědi, čárku totiž píšeme před spojkou 'nebo' v případě poměru vylučovacího.³⁵⁹ Akademická mluvnice češtiny pak rozlišují disjunkci slabou a disjunkci silnou.³⁶⁰

Příklad disjunkce slabé: „Nájemci (společnými nájemci) se stávají také vnuci nájemce a ti, kteří pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něho byli odkázáni výživou, jestliže prokáží, ...“³⁶¹ V uvedeném souvětí jsou vedlejší věty 'kteří pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce' a 'ti, kteří na něho byli odkázáni výživou' v poměru slučovacím, spojku nebo tedy nepředchází čárka a je tak vyjádřena skutečnost, kterou výroková logika označuje jako disjunkci, tedy vyjádření vztahu „a“ případně „nebo“,

³⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.3.2012, sp. zn. 25 Cdo 2974/2010

³⁵⁸ Kvantitativní pohled na spojovací výrazy právních textů nabízí CVRČEK, KOŘENSKÝ, NOVÁK: *Juristická a lingvistická...*, s. 99. Spojovací výrazy zde chápou jako výrazové signály, které stojí na hranici podvětých celků a mohou být oporou pro formální členění věty.

³⁵⁹ Význam rozdílů mezi disjunkcí slabou a silnou si uvědomili i tvůrci nového občanského kodexu a důsledně se tyto dva typy snažili oddělit. Viz ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník ...*, s. 53.

³⁶⁰ Vysvětlení podáno dále, blíže viz DANEŠ, HLAVSA: *Mluvnice češtiny 3...*, s. 403 an.; GREPL, KARLÍK, NEKULA: *Syntax...*, s. 352; HLAVSA, Zdeněk a kol. *Akademická pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1993, s. 64.

³⁶¹ § 706, odstavec 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

kdy výrok je platný, je-li aspoň jeden z výchozích výroků platný nebo oba pokud jsou oba platné. Podobně: „*Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán oděním svobody na šest měsíců až na čtyři léta nebo peněžitým trestem.*“³⁶² Zde jsou hned tři příklady užití disjunktivního ‘nebo’, kdy postačí platnost jedné z nabízených variant pro naplnění slov zákona. V případě uložení trestu je pak navazující část ustanovení § 53 TZ „*Stanoví-li trestní zákon za některý trestný čin několik trestů, lze uložit každý tento trest samostatně nebo i více těchto trestů vedle sebe.*“³⁶³ vlastně zbytečné, neboť spojka ‘nebo’ zde uvozuje možnost volit jednu nebo více možností.

Poněkud problematická je v právním jazyce exkluzivní (též silná) disjunkce, spojení ‘buď – anebo’, které musí být odděleno čárkou, aby byl vyjádřen stav platnosti jen jedné z variant: jestliže platí A, nemůže platit B. V tomto případě by se v češtině měla psát před spojkou ‘nebo’ čárka, ta se nepíše pouze v případě, kdy není podstatné, která z nabízených možností bude platit. „*V češtině neexistují jednoznačné prostředky pro odlišení obou těchto případů disjunkce... K signalizaci disjunkce silné slouží kladení čárky před spojkou (srovnej též Peníze, nebo život!). V textech odborných, kde na rozlišení obou disjunkcí zejména záleží, proniká pro vyjádření disjunkce slabé výraz a/nebo.*“³⁶⁴ Z tohoto pohledu by však věta § 119 občanského zákoníku „*Věci jsou movité nebo nemovité,*“³⁶⁵ byla větou poněkud matoucí ve smyslu: je možná varianta A, varianta B i obě varianty zároveň. Nový občanský zákoník sice dělení na věci movité a nemovité neuvádí takto explicitně,³⁶⁶ ale spojku nebo užívá ve smyslu exkluzivní disjunkce z hlediska výrokové logiky i jazyka správně: „*Cenný papír může mít formu cenného papíru na doručitele, na řad, nebo na jméno.*“³⁶⁷ Problematiku však opět znejasňuje ustanovení § 263 zákona o obchodních korporacích: „*Akcie může mít formu cenného papíru na řad nebo na doručitele...*“³⁶⁸ Podobně i: „*Odvolačí soud na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že k tomu, aby byla vyloučena zaměnitelnost obchodních firem účastníků, je třeba, aby žalovaný změnil svou obchodní firmu tak, aby v názvu nebyla současně obsažena slova ‘arcibiskupské’ a ‘sklepy’, tedy aby název jeho obchodní firmy neobsahoval slovní spojení ‘arcibiskupské sklepy’, které je příznačné pro obchodní firmu žalobce. Žalovaný by tedy měl z názvu své obchodní firmy vypustit slovo*

³⁶² § 175, odstavec 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶³ § 53, odstavec 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶⁴ DANEŠ, HLAVSA.: *Mluvnice češtiny 3*..., s.403.

³⁶⁵ § 119, odstavec 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶⁶ § 498, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁶⁷ § 518, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁶⁸ § 263, odstavec 1 zákona č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích.

*'arcibiskupské' popřípadě toto slovo nahradit jiným slovem a ponechat slovo 'sklepy' a nebo vypustit slovo 'sklepy' popřípadě toto slovo nahradit jiným slovem a ponechat slovo 'arcibiskupské'.*³⁶⁹

Pokud spojka 'nebo' může plnit funkci disjunkce silné i slabé za pomoci jejich rozlišení formou čárky ve větě, pak by měla spojka 'a' zůstat v právním jazyce vyhrazena pro spojení konjunktivní ve smyslu 'a zároveň', kdy výrok je platný, jen pokud jsou platné obě premisy. Spojka 'a' však, bohužel, bývá v právních textech užívána jak ve významu konjunktivním, tak ve významu disjunktivním a výklad v podstatě zůstává otázkou úzu.³⁷⁰

3.3.4 Nominalizační tendence a pasivní vazby

„Dovolatelka požadovala připuštění dovolání o otázce...“³⁷¹ nebo „Dovolatelka požadovala, aby bylo její dovolání posouzeno jako přípustné“ nebo „Dovolatelka požadovala, aby soud její dovolání posoudil jako přípustné“.? Sémanticky složitě vyjádření právních vět, které pro správné vyjádření potřebují velké množství vedlejších vět, jež vysvětlují vztahy a doplňují další informace, bývá velmi často zjednodušováno prostřednictvím dvou výrazných jazykových jevů – nominalizace a pasivních konstrukcí.

Nominalizace je proces, kdy větu s určitým slovesným tvarem autor nahradí syntaktickou frází³⁷², jejímž základem je obvykle infinitiv (*právo zastupovat, úmysl dosáhnout*), verbální substantivu (*po uplynutí lhůty x lhůta uplynula, souhlas k osvojení, prominutí dluhu, ...nabývá příznáním svéprávnosti x .. aby mu soud přiznal svéprávnost³⁷³*), dějové substantivum (*uzavírat smlouvu x uzavření smlouvy, rozhodnutí soudu, nikdo nesmí zasáhnout do integrity x souhlas k zásahu do integrity³⁷⁴*) participium nebo dějové adjektivum (*zvyklosti, které se zachovávají x zvyklosti zachovávané obecně³⁷⁵, dědic vyhradivši³⁷⁶ si soupis³⁷⁷*) nebo přechodník³⁷⁸.

³⁶⁹ 4Cmo 445/2003 vrchní soud v Olomouci

³⁷⁰ Jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR zveřejnila jasné stanovisko k této problematice na příkladu: *„Práce a náklady nezahrnuté do projektu budou prováděny a uhrazeny na základě písemného schválení nebo požadavku objednatele.“* Tak, že *„abychom mohli prohlásit, že přídavné jméno písemný se nevztahuje k podstatnému jménu požadavek, musela by být podstatná jména schválení a požadavek ve vylučovacím vztahu, v takovém případě by za slovem schválení musela být čárka“* s upozorněním, že jde výlučně o jazykový, nikoli právní rozbor. Blíže viz Z dopisů jazykové poradně. *Naše řeč*, 1999, roč. 82, č. 3, s. 167.

³⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.4.2006, sp. zn. 29 Odo 28/2005.

³⁷² KARLÍK, Petr. ŠTÍCHA, František. Některé jevy nominalizace. In: ŠTÍCHA (ed). *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia, 2011. s. 923 – 979.

³⁷³ § 30, odstavec 2 a § 37, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁷⁴ § 93 a § 96 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁷⁵ § 558, odstavec 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁷⁶ Tento typ slovtvorby je dnes již považován za knižní a příznakový.

³⁷⁷ § 1630 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Funkcí tohoto jevu je zhuštění obsahu věty a její strukturní zjednodušení: v některých případech³⁷⁹ dovoluje nominalizace udělit subjektu sémantickou roli 'agens', tedy původce, příčiny děje. Lingvistika užívá v této souvislosti také pojem kondenzace³⁸⁰ a výsledek stažení se pak označuje jako kondenzát. Kondenzace tedy vyjadřuje funkční prostředek, nominalizace je označení gramatického postupu vzniku krácených syntaktických konstrukcí. Vyskytují se však i případy, kdy je nominalizace nevhodná, neboť míra kondenzace je zbytečně vysoká a text je na hranici srozumitelnosti: „Nevděk činí obdarovaného co do jeho osoby nepoctivým držitelem.“³⁸¹

Kondenzace či z pohledu gramatického nominalizace se vyskytuje jak v textech právních (viz výše), tak právnických: „povinnost zaplatit na náhradě škody“, „jednal s úmyslem poškozenému způsobit těžkou újmu na zdraví“, „napadený rozsudek“, „porovnáním výpovědi obžalované“, „výpovědi zakročujících příslušníků Policie České republiky“, „z hlediska námitek vznesených obhajobou“, „nesoulad mezi popisem skutku ve výroku napadeného rozsudku a jeho skutkovými závěry učiněnými v jeho odůvodnění“³⁸².

Jako nejvhodnější se jeví kondenzáty ve formě infinitivních konstrukcí, neboť zůstávají explicitně zachovány vztahy k subjektu i objektu na rozdíl od konstrukcí se substantivem³⁸³: „povinnost zaplatit x povinnost k zaplacení“, „právo zastupovat x právo k zastupování“. Vedle infinitivních konstrukcí jsou nejčastějšími typy substantivní kondenzátory, méně se objevují participia a dějová adjektiva, přechodníky jsme v právních textech nenašli. Infinitivní kondenzátory jsou typickým znakem administrativního stylu,³⁸⁴ které jsou nasycenější, obsahově hutnější, stručnější.

Druhým výrazným znakem jsou **pasivní konstrukce, zvrtné**: „převede-li se vlastnické právo..“³⁸⁵ „plody a užitky se dělí podle poměru...“³⁸⁶ „... spoluvlastníci se považují za

³⁷⁸ Přechodníky jsou slovesným typem, který je dnes již užíván jen zřídka a často také nesprávně. Klademe si otázku, zda toto užití není kontraproduktivní, protože původní význam, vyjádření časové souslednosti a zhutnění děje, zůstává nenaplněn: „Posuzuje dále otázku vázanosti žalované výše uvedeným úkonem ve smyslu ustanovení § 20 odst. 2 občanského zákoníku uzavřel, že při jednání pracovníků právnických osob „vůči veřejnosti“ je především podstatné, jak se rozsah jejich oprávnění k jednání za ně jeví navenek, a zda „dobrá víra třetích osob v takové oprávnění je objektivně vyloučena...“³⁷⁸ Přechodník autor užil v hlavní větě složitého souvětí, kde je podmět nevyjádřený a která obsahuje elipsu objektu, což recipientovi značně ztěžuje správné pochopení textu. Blíže viz ŠLOSAR, Dušan. Dnešní situace českých přechodníků. *Naše řeč*, 1984, roč. 67, č. 4, s- 200-202.

³⁷⁹ To se netýká participiálních konstrukcí.

³⁸⁰ Blíže viz JELÍNEK: *Stylistika...*, s. 754 an.

³⁸¹ § 2073 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁸² Vše rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11.4.2006, sp. zn. 2To 31/2006.

³⁸³ Obecně tento typ konstrukcí jen stěží dovoluje rozlišit kategorii osoby a čísla.

³⁸⁴ ČECHOVÁ: *Stylistika...*, s.98; JELÍNEK: *Stylistika...*, s.762.

³⁸⁵ § 1102 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁸⁶ § 1120, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

jedinou osobu...³⁸⁷ i syntetické (opisné)³⁸⁸: „*má-li být rozhodnuto*“³⁸⁹ „*došlo-li k popření otcovství*“³⁹⁰. Trpný rod je v administrativním stylu velmi rozšířen, jako výrazně funkční prostředek.³⁹¹ Užívá se pro abstraktní vyjádření, agens (původce děje) je odsunut do pozadí nebo je dokonce zcela eliminován³⁹², například věta „*Do dvou měsíců je možno podat odvolání*“³⁹³ dovoluje zařadit na pozici původce děje všechny zákonem oprávněné subjekty. Obdobně „*Je-li propachtován zemědělský nebo lesní pozemek, je ujednáno zemědělský pacht.*“³⁹³ Podmět je dekonkretizován a je zevšeobecněn.³⁹⁴ Pasivní konstrukce, které vznikají deagentizací, tedy přesunem sémantického subjektu na větněčlenskou pozici objektu přesto někdy dovolují sémantický agens rozpoznat. „*Bylo-li darováno s příkazem, může darce požadovat splnění příkazu.*“³⁹⁵

Pasivní konstrukce jsou také prostředkem pro neosobní vyjádření. To bývá tvořeno jednak subjektem 'soud'- „*soud rozhodl, soud zvážil.*“, jednak právě pasivními konstrukcemi. Česká soudní rozhodnutí jsou totiž formulována z pozice soudní moci, soudce přestože je uveden v záhlaví i pod textem, jen zřídka píše svá rozhodnutí v 1. osobě singuláru, čímž by jim asi ubíral na oficialitě. Výjimkou jsou snad jen odlišná stanoviska ústavních soudců. „*Rozhoduje-li český soud, rozhoduje instituce, nikoli jednotliví soudci.*“³⁹⁶

Dalším důvodem pro užití pasivní vazby může být změna hierarchizace výpovědi, na úkor pravidelné gramatické stavby se některé periferní složky stávají centrálními a naopak: „*K výslovnému odvolání prohlášení se vyžaduje projev vůle učiněný ve formě předepsané.*“³⁹⁷ nebo jde o konkurenci dvou centrálních složek, z nichž jedna je obligatorní a jedna fakultativní.³⁹⁸ V tomto případě jde o „*pasivní perspektivu*“, ve které je situace nazírána nikoli od konajícího subjektu, ale od postihovaného objektu, subjekt se tedy „*rozplývá*“³⁹⁹.

³⁸⁷ § 1116 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁸⁸ Štícha však upozorňuje, že tradiční členění na opisné a zvrtné pasivum je nedostačující z důvodu podstatných rozdílných vlastností, které nedovolují společné hyperonymum pasivum a navrhuje termíny pasivum a reflexivní deagentiv. ŠTÍCHA, František. Pasivum, reflexivní deagentiv a implicitní deagentiv. In: ŠTÍCHA (ed). *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia, 2011. s. 809 – 857.

³⁸⁹ § 906, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁹⁰ § 895 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁹¹ Ve školách se učí, že pasivum je stylistický prostředek mimo administrativní styl nevhodný a nefunkční. S tímto názorem polemizuje Štícha. Blíže viz ŠTÍCHA: *Pasivum...*, s. 832.

³⁹² JELÍNEK: *Stylistika...*, s. 767.

³⁹³ § 2345, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁹⁴ ŠTÍCHA: *Pasivum, reflexivní ...*, s. 812.

³⁹⁵ § 2064, odstavec 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁹⁶ SMEJKALOVÁ, Terezie. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, 2010, č. 3, s. 14.

³⁹⁷ § 41, odstavec 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁹⁸ DANĚŠ, František. Dostal jsem přidáno a podobné pasivní konstrukce. *Naše řeč*, 1968, roč. 51, č. 4, s. 269 – 291.

³⁹⁹ ŠTÍCHA: *Pasivum...*, s. 832.

Vedle nejistoty původce děje je také třeba někdy vyjádřit samotnou nejistotu děje, kdy děj je možný, ale je položena nějaká podmínka. Čeština v těchto případech užívá kondicionál, podmiňovací způsob. Tvoří se spojením přičestí činného a podmiňovacích tvarů slovesa být, které se v případě potřeby spojují se spojky v tvary 'abych, kdybych'. V níže uvedené větě se však objevuje chybné pojetí spojení kondicionálu a spojky, neboť zájmeno 'kdy' zde nevyjadřuje podmíněný děj, který by mohl nastat, nýbrž se vztahuje k obsahovému záměru obsaženém v předchozí větě, je zde vyjádřením časového údaje. Správně by tedy výraz 'kdyby' měl být rozdělen na dvě samostatná slova.

„Pro rozhodnutí v projednávané věci je třeba vyřešit otázku, zda je podle ustanovení § 115 odst. 3 obchodního zákoníku nutné výslovné prohlášení nabyvatele ... odvolací soud zastává stejný právní názor jako soud prvního stupně, protože ve společnosti s ručením omezeným nelze vyloučit další převody obchodního podílu, popřípadě jeho rozdělení a převedení na více osob, kdyby prohlášení podle § 115 odst. 3 obch. zák. již bylo třeba.“⁴⁰⁰

Zdánlivě drobný rozdíl může být významotvorný. Výpověď s výrazem 'kdyby' by byla vyjádřením podmínky pro naplnění další skutečnosti, tedy co by následovalo, kdyby prohlášení bylo skutečně třeba. Jedná se tedy o logické obrácení, réma výpovědi by se stalo tématem, východiskem a recipient by pak mohl oprávněně očekávat samo jádro, tedy důsledek povinnosti prohlášení podle § 115 odst. 3 obchodního zákoníku, který však již ve výpovědi schází, ta by tedy byla defektní, neobsahovala by podstatnou informaci.

⁴⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.4.2002, sp. zn. 29 Odo 264/2001.

4 Závěr

Právní jazyk, jak jsme ho definovali výše, je abstraktní a vysoce pregnantní systém ustálených a závazných znaků a pravidel. V práci jsme se pokusili zařadit právní jazyk do národního jazyka a do systému funkčních stylů (kapitola 1.3 a 3.1.2), přiřadili jsme ho v souladu s územím k administrativnímu stylu, uvedli jsme ale i argumenty pro jeho zařazení do funkčního stylu odborného. Dále jsme se pokusili vymezit funkci právního jazyka z pohledu právní teorie i lingvistiky (kapitola 1.4).

Právní jazyk jsme sledovali po stránce lexikální a syntaktické, všimli jsme si zejména problému slovní zásoby a jejích aktuálních vývojových tendencí. V syntaktické rovině jsme se zaměřili na jazykové šablony jako výrazný znak právního jazyka a slovosled včetně aktuálního členění větného. Upozornili jsme na důležitost správné větné interpunkce a na přítomnost nominalizačních tendencí a pasivních konstrukcí, které jsou v administrativním funkčním stylu obvyklé.

Všechna tvrzení jsme se snažili doložit na konkrétních příkladech z oblasti právního jazyka (nejčastěji jsme citovali občanskoprávní kodexy) i z oblasti právnického jazyka (zejména rozhodnutí Nejvyššího soudu).

Svou pozornost jsme zaměřili i na problematiku srozumitelnosti právních textů, definovali jsme základní problémy, ke kterým řadíme zejména:

1. nasycenost, abstraktnost pojmů – laik nezřídka nerozumí obsahu právního pojmu, respektive mu přisuzuje jiný nebo nesprávný sémantický význam, problematika sémantického obsahu pojmů se týká i odborníků - právníků
2. syntaktickou strukturu – laik a někdy i odborník se neorientují ve složitých souvětých strukturách právních, zejména však právnických textů. Převážně hypotaktické konstrukce, ve kterých nelze rozeznat návaznost a případnou závislost jednotlivých vět, činí občas problémy i jazykovědcům
3. jazykovou nesprávnost a stylistickou nedbalost - sem lze zařadit problémy s interpunkcí ve větě, nesprávným skloňováním, nezaplněním obligatorních predikátových či subjektových vazeb apod.

Zatímco problém označený číslem jedna je ryze rázu juristického a lze jej dostudováním odborné literatury většinou odstranit, druhý a třetí problém je rázu lingvistického a zlepšení vidíme pouze cestou vyšší kultivace mateřského jazyka jak prostřednictvím vzdělávání ve školách, tak prostřednictvím masmédií a veřejného diskurzu, tuto cestu však vzhledem k situaci současné češtiny považujeme za krajně nereálnou.

PRAMENY

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb.zák.soud., obecný zákoník občanský (ABGB)

Návrh občanského zákoníku z roku 1937

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1.1.1951

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (OZ)

Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník (NOZ)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (TZ)

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník ve znění pozdějších zákonů (ObZ)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů (o.s.ř.)

Zákon č. 141/1961, o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (TŘ)

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 90/2012, zákon o obchodních korporacích

Zákon č. 337/1192 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. (edd.) *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 1019 s.

VESELÝ, Vilém. KAVALÍR, Jiří. PIVONŇKOVÁ, Marie.(edd.) *Obecný zákoník občanský a souviselé zákony (podle stavu ke dni 1. února 1947)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1947

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právoplatné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935 – 1937.

Judikatura

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6.4.2002, sp. zn. 7Co 2846/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze 14.7.2011, sp. zn. 21 Cdo 1622/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.17.2011, sp.zn 21 Cdo 1355/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.2. 2004, sp. zn. 32 Odo 766/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.2.2004, sp. zn.32 Odo 766/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.4.2011, sp. zn. 21 Cdo 1004/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.12.2012, sp. zn. 29 Cdo 3579/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.3.2012, sp. zn. 25 Cdo 2974/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.10.2011, sp.zn. 21 Cdo 2327/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.4.2006, sp. zn. 29 Odo 28/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.9.2011, sp. zn. 21 Cdo 1493/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.7. 2011, sp.zn.21 Cdo 752/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2012, sp. zn. 21 Cdo 782/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2012, sp.zn 21 Cdo 782/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2012, spis.zn. 21 Cdo 782/2011

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11.4.2006, sp. zn. 2To 31/2006

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19.4.2011, sp. zn. 4To 16/2011

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8.12.2004, sp.zn. 1Cmo 70/2003

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28.6.2010, sp.zn. 21Co 241/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1.3.2007, sp. zn. 29 Odo 641/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.5.2008, sp. zn.20 Cdo 1430/2006

LITERATURA

- ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filozofie*. Praha. SPN, 1990. 305 s.
- ARKHIPOV, Vladislav. Otázky interpretace práva v kontextu postklasické vědecké racionality. In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 281 -284,
- BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 231
- BARTOŠEK, Jaroslav. Vyjednávání čili negociace. *Naše řeč*, 2002, roč. 85, č. 5, s. 225 – 234.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, s. 266..
- BAUER, Jan. GREPL, Miroslav. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN 1971
- BEJČEK, Josef. Pět poznámek k návrhu obecné části občanského zákoníku. *Justiční praxe* 2003, roč. LI, č. 1, s. 15 – 24.
- BENEŠ, Eduard. Terminologická poznámka k pojmům norma a kodifikace. *SaS*, 1961, roč. 22, č. 4, s. 273 – 277.
- BÍLEK, Petr.A. Reprezentace: Metafora, pojem či koncept? In: VEBEROVÁ, Veronika (ed). *Jazyky reprezentace*. Praha: Akropolis, 2012. s. 22 - 32.
- BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 204 – 211
- BOBEK, Michal. ŠIMÍČEK, Vojtěch. (ed.) *Jiné právo literární*. Praha: Auditorium, 2011. 407 s.
- BOZDĚCHOVÁ, Ivana. Teorie terminologie a kognitivní lingvistika: k pojetí kategorizace, definice a nominace. *SaS*, 2010, roč. 71, č. 3, s. 163 – 175.
- BROŽ, Jan. Sebral tátovi auto. A na D1 zemřel. *MF Dnes*, 2.3.2013, s. A5.
- BUZEK, Lukáš. Organické vlastnosti práva. In: *Právník*, 2009, roč. 98, č. 6, s. 553 – 591.
- ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie, MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008.
- ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství LN, 2010. 357 s.
- ČERVENÁ, Vlasta a kol. Slovník spisovního jazyka českého, 2. díl, 1966. 1091 s.
- ČERVENÁ, Vlasta a kol. Slovník spisovního jazyka českého, 3. díl, 1966. 1079 s.
- ČMEJRKOVÁ, Světla. Normy vědeckého dorozumívání. In: : ŽEMLIČKA, Milan (ed) *Termina 94*. Liberec: Katedra českého jazyka a literatury PF TU v Liberci, Ústav pro jazyk český AV ČR, 1995, s. 55 – 65.

- DANEŠ, František. Dostal jsem přidáno a podobné pasívní konstrukce. *Naše řeč*, 1968, roč. 51, č. 4, s. 269 – 291.
- DANEŠ, František. HLAVSA, Zdeněk. *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia, 1987. 746 s.
- DANEŠ, František. K otázce větných členů. *SaS* 38, 1977, č. 3, s. 281 – 288.
- DANEŠ, František: Univerzália a specifika češtiny v období globalizačních proměn. In: HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11.2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 348 s. 37 – 49.
- DANEŠ, František. HLAVSA, Zdeněk. *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia, 1987. 275 s.
- DOKULIL, Miloš. Nová skutečnost v zrcadle slovní zásoby. *Naše řeč*, 1951 - 1952, roč. 54, č. 7 – 8, s. 121 – 131
- ELIÁŠ, Karel. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1120 s.
- ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník ve Sbírce zákonů. *Právní rozhledy*, 2012, č. 7, s. 229 – 234.
- ELIÁŠ, Karel. K článku JUDr. Stanislava Křečka Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 22 – 25.
- ERBEN, Karel Jaromír. Naše úloha. *Právník*, 1861, roč. 1, č. 1, s. 1. [online]. [cit. 10. února 2013]. Dostupné na <http://casopispravnik.juristic.cz/e1/1860/1861/clanek/prstati/234330/index.html>
- FIALA, Josef. Nad regulací právních skutečností v novém občanském zákoníku. *Justiční praxe*, 2003, roč. LI, č. 1, s. 25 – 38
- FILIPEC, Josef. Některé otázky sémanticky sloves. *SaS*, 1977, roč. 38, č. 4 s. 294 - 298.
- FILIPEC, Josef. Rozbor odborného stylu a jeho vnitřní diference. *SaS*, 1955, roč. 16, č. 1, s. 37 – 52.
- FILIPEC, Josef. Účet – faktura, spočet. *Naše řeč*, 1950, roč. 34, č. 1, s. 141 – 144.
- GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč, výbor z textů*. Praha: Oikymen. 1999. 154 s.
- GERLOCH, Aleš. Závaznost právních textů při interpretaci a aplikaci práva soudy a argumentace lege artis. In: GERLOCH, Aleš. TOMÁŠEK, Michal. Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 42
- GERLOCH, Aleš. a kol. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI, 2008, s. 234
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- GREPL, Miroslav. KARLÍK, P. *Učte se s námi skladbě češtiny*. Praha: SPN, 1992, 236.

- GREPL, Miroslav. KARLÍK, Petr. NEKULA, Marek. Syntax. In: GREPL, Miroslav (ed) *Průruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 369 – 700.
- GRINC, Jan. Odlišná stanoviska soudců Ústavního soudu České republiky. In: KYSELA, Jan, ONDŘEJKOVÁ, Jana. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, s. 73 – 79.
- HANDLAR, Jiří. Nový občanský zákoník – nenaplněná východiska. *Právní rozhledy*, 2010, č. 23, s. 844 – 857.
- HANUŠ, Libor. K dosahu a mezím argumentace 'a fortiori'. *Právník*, 2009, roč. 148, č. 10, s. 1054 – 1080.
- HAUSEBLAS, Karel. O kulturu řeči. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, s. 113-123.
- HAUSENBLAS, Karel. Učební styl v soustavě stylů funkčních. *Naše řeč*, 1972, roč. 55, č. 2-3, s. 150 – 159.
- HAUSENBLAS, Ondřej. My děti neučíme, jen nesmyslně testujeme. *MF Dnes*, 14.4. – 15.4.2012, s. A12.
- HAVRÁNEK, Bohumil., JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*, Praha:Fortuna, 1996. 246 s.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1952.
- HAVRÁNEK, Bohuslav. Dnešní čeština. *Naše řeč*, 1950, roč. 34, č.1, s. 6 - 9
- HLADIŠ, František. Problematika českého jazyka v právu. In: ŽEMLIČKA, Milan (ed) *Termina 94*. Liberec: Katedra českého jazyka a literatury PF TU v Liberci, Ústav pro jazyk český AV ČR, 1995, s. 104 - 107.
- HLADIŠ, František. „Právní jazyk“ z hlediska současných diskusí o spisovné češtině. In: *Acta universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas iuridica* 1, 1999, s. 51 – 53.
- HLADKÁ, Zdeňka. Lexikologie. In: GREPL, Miroslav (ed) *Průruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 65 – 108.
- HLAVSA, Zdeněk a kol. *Akademická pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 1993. 389 s.
- HLAVSA, Zdeněk. *Denotace objektu a její prostředky v současné češtině*. Praha: Academia, 1975.111 s.
- HLAVSA, Zdeněk. Právní texty a jazyková poradna. *Naše řeč*, 1996, roč. 79, č. 3. s. 115-118.
- HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2011
- HRBÁČEK, Josef. K problematice syntaktických vztahů parataktických. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, č. 4-5, s. 181-188.

- HRBÁČEK, Josef. Promluva a promluvové komplexy a soubory. *SaS*, 1986, roč. XLVII, č. 4, s. 284-289.
- HULMÁK, Milan. Uzavírání smluv podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2012, č. 1, s. 25 – 30.
- CHLOUPEK, Jan. *Knížka o češtině*. Praha:Odeon, 1974. 321 s.
- JANEČKOVÁ, Eva. HORÁLEK, Vladimír. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva. Praha Linde 2012. 205 s.
- JEDLIČKA, Alois. *Josef Jungmann a obrozenská terminologie literárněvědná a lingvistická*. Praha 1948.
- JEDLIČKA, Alois. Příspěvek ke vztahu sociolingvistiky a funkční stylistiky. *SaS*, 1977, roč. 38, s. 324 –328.
- JELÍNEK, Milan. Styl administrativně-právní. In. *Jazyk a jeho užívání: sborník k životnímu jubileu Oldřicha Uličného*. Praha: UK,1996.
- JELÍNEK, Milan. Stylistika. In: GREPL, Miroslav (ed) *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 701 – 782.
- JIRSOVÁ, Alena. K syntaktickým vlastnostem prefigovaných desubstantivních a deadjektivních sloves. *SaS*, 1986, roč. XLVII, č. 3, s. 208 –215
- JIRSOVÁ, Alena. K prefixaci sloves se zřetelem k syntaktickým funkcím. *SaS*, 1985, roč. XLVI, č. 4, s. 284 – 291.
- KARHANOVÁ, Kamila. Ani to s ní nehnulo, aneb o bulváru a bulvárnosti *Kritická příloha Revolver revue*, 24, s. 8–21 [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné na http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/humansci/ujc/zakladni-informace/oddeleni/oddeleni-stylistiky-a-lingvistiky-textu/ke-stazeni/Karhanova-Kriticka_priloha_24x2002.pdf
- KARLÍK, Petr. ŠTÍCHA, František. Některé jevy nominalizace. In: ŠTÍCHA (ed). *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia, 2011. s. 923 – 944.
- KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s.
- KLÉGR, Aleš. ZIMA, Petr. *Světlem jazyků*. Praha: Albatros. 1989.
- KNAPP, Viktor. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998. 464 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck. 1995.
- KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 233 s.
- KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVORŇÁK, Jan. *Občanské právo hmotné, díl 1*. Praha: ASPI, 2005. 523 s.

- KOKTOVÁ, Eva. Ke klasifikace českého souvětí. *SaS*, 1997, roč. 58, č. 1, s. 8-14.
- KOŘENSKÝ, Jan. Procesuální gramatika v kontextu současných tendencí lingvistického myšlení. In: *SaS*, 2003, LXIV, č.1, s. 1-7.
- KOŘENSKÝ, Jan. Jazyk právní komunikace. In: DANĚŠ, František (ed). *Jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. s. 84 – 91.
- KOŘENSKÝ, Jan.CVRČEK, František, NOVÁK, František.: *Juristická a lingvistická analýza právních textů*. Academia: Praha. 1999.171s
- KRAUS, Jiří. *K poststrukturální analýzy moderního diskurzu*. [online]. [cit. 10. června 2012]. Dostupné na http://veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/plen_kraus.doc.
- KŘEČEK, Stanislav. Zamyšlení na návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 19 – 21
- KUČEROVÁ, Pavla. Cíle soudnictví. In: Kysela, Jan, Ondřejková, Jana. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, 264
- MAN, Oldřich. Jazykové šablony v odborném stylu. In *Acta Universitatis Carolinae, Philologica 4 – 5*, Slavica Pragensia XI. Praha: Carolinum.1969.
- MAREŠ, Petr. K slangu studentů právnické fakulty. *Naše řeč*, 1982, roč. 65, č. 3, s. 164.
- MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt. Soubor statí*. Praha: Melantrich, 1947, s 142.
- MELZER, Filip, Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 3, s. 24 – 27.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2009. 277 s.
- MICHÁLEK, E. *Český právní jazyk údobí předhusitského a doby Husovy*. Praha: Academia, 1970.
- MUCHA, Ivan. Vědění, jazyk a právo. In: GERLOCH, A. TOMÁŠEK, M. (ed) *Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 278 an
- MUCHA, Ivan. *Sociologie, základní texty*. Jesenice u Prahy: Vydavatelství 999, 2007. 302 s.
- MUSILOVÁ, Václava. Třetí konference Mezinárodní asociace forezních lingvistů. *Naše řeč*, 1995, roč. 78, č. 1, s.49 - 53.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon psychologie*. Praha: nakladatelství Vodnář, 1995. 398 s.
- NEBESKÁ, I. Konotace a inferece. Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11. 2000. Brno: MU, 2001, s. 259.
- NEBESKÁ, Iva. O některých činitelích dorozumívacího procesu. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, č. 3, s. 145 – 148.

- NĚMEČEK, Tomáš. Když právníci krásně mluví aneb Obrana novinářů. In: BOBEK, Michal. ŠIMÍČEK, Vojtěch. (ed) *Jiné právo literární*. Praha: Auditorium, 2011, s. 367 – 369.
- NOVÁK, František. Právně informativní přístup v právní vědě. *Právník*, 1997, č. 10 – 11, s. 936 – 943.
- NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 120s.
- NOVOTNÝ, Josef. Dualismus subjektu a predikátu a postavení predikace z hlediska valenční teorie. *SaS*, 1979, roč. 40, č. 4, s. 286 - 294.
- OLIVA, Karel, Některé aspekty komplexity českého slovního nepořádku. In: HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11.2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 348 s. 163 – 172.
- OLIVA, Karel. Jazykový posudek návrhu občanského zákoníku. [online]. [cit. 12. ledna 2013]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz>
- PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 3, s. 15 – 26..
- PEŠKA, Zdeněk. Jazyk zákonodárcův. *SaS*, 1939, ročník 5, č.1, s. 32 – 40.
- PETR, Jan. *Mluvnice češtiny 2*. Tvarosloví. Praha: Academia, 1986. 537 s.
- PINZ, Jan. Obrana právního, resp. právníckého jazyka v právní teorii a v právní praxi. In: BUBELOVÁ, Kamila. FRÝDEK, Miroslav. (ed.). *Polemiky a spory v právní vědě. Sborník příspěvků ze sekce teorie práva a právních dějin na konferenci Olomoucí právnícké dny 2010*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. s. 125 - 131
- PINZ, Jan. K otázce legality právního výkladu v moderním právním státě. In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 321 - 336
- POLČÁK, Radim. Právo a přirozenost informací (inspirace právní vědy kybernetikou). *Právník*, 2011, ročník 150, číslo 2, s.105 – 128
- POŠTOLKOVÁ, Běla. K vlivu odborné terminologie na národní jazyk. *SaS*, 1977, roč. 38, č. 2, s. 112 – 120.
- POŠTOLKOVÁ, Běla. *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny*. Praha: Academia, 1984. 123.
- RABAN, Přemysl. Kodifikace občanského zákoníku – realita nebo nostalgie. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 7-8, s. 31 – 33.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2011, 751 s.
- RICHTER, Tomáš. Jak (ne)pomoci legislativnímu procesu. *Právní rozhledy*, 2007, č. 3, s. 105 – 109.

- ROUDNÝ, Miroslav. Z historie českých definic odborného názvu. *SaS*, 1977, roč. 38, č. 3, s. 237-240.
- RUBAN, Radek. KOUKAL, Petr. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. 857 – 865
- SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurz obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 1996.
- SGALL, Petr. Teorie valence a její formální zpracování. *SaS*, 1998, roč. LIX, č. 1, s. 15 – 29.
- SGALL, Petr. Vlastní téma, diatéma a stupně dynamičnosti. *SaS*, 1986, roč. XLVII, č. 3, s. 193 – 207
- SGALL, Petr., HAJIŠOVÁ, Eva. BURÁŇOVÁ, E. *Aktuální členění věty v češtině*. Praha 1980. 172 s.
- SCHELLE, Karel. TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, 1019 s.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*, Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009. 464 s.
- Slovník spisovného jazyka českého. [online]. [cit. 23.března 2013]. Dostupné na <http://bara.ujc.cas.cz/ssjc/>
- SMEJKALOVÁ, Terezie. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, 2010, č. 3, s. 13 – 21.
- SOBEK, Tomáš. Koherence práva. *Právník*, 2012, roč. 150, č. 4, s. 337 - 370.
- STICH, Alexandr. O dvojznačnosti v právnícké vyjadřování. In: *Naše řeč*, 1968, ročník 51, č.3, s. 46 – 49.
- STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství. 1993
- SVĚTLÁ, Jindra. K typologickým rozdílům mezi texty informativními a apelativními. *SaS*, 2003, roč. 64, č. 2, s. 88 – 105.
- SVOBODA, Karel. Parataxe a hypotaxe z hlediska modální výstavby souvětí a z hlediska sledu vět. *SaS* 1961, roč. 22, č. 4, s. 241 – 254.
- SVOBODA, Karel. *Zlomky předsokratovských myslitelů*. Praha: ČAV, 1962. 200 s.
- SVOBODOVÁ, Diana. Anglicismy v českých slanzích. In: HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 3. Sborník konference v Brně 22. – 24.11.2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 348 s. 291 - 298.
- ŠIMANDL, Josef. Ke kategorii životnosti některých právních termínů a k jejich shodě. *Naše řeč*, 2003, roč. 86, č. 1, s. 23 – 26.

- ŠIMÍČEK, Vojtěch. Rozhodnutí soudu jako svébytný literární útvar. In: BOBEK, Michal. ŠIMÍČEK, Vojtěch. (ed) *Jiné právo literárn.* Praha: Auditorium, 2011, s. 104 – 109.
- ŠKOP, Martin, MACHÁČ, Petr. *Základy právní nauky.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 196 s.
- ŠKOP, Martin. Jazyková metoda interpretace práva – důvod k nejistotě? In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 285 – 300.
- ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku.* Praha:SPN, 1972. 333 s.
- ŠTÍCHA, František. O jazyce soudních rozhodnutí. *Naše řeč*, 1985, ročník 68, č. 2, s. 65 – 77.
- ŠTÍCHA, František. Pasivum, reflexivní deagentiv a implicitní deagentiv. In: ŠTÍCHA (ed). *Kapitoly z české gramatiky.* Praha: Academia, 2011. s. 809 – 857.
- ŠVÁRA, Ondřej. Metodologická hodnota nauky o třech oblastech pojmu. In: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan, WINTR, Jan. (ed) *Metodologie interpretace práva a právní jistota.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.s. 300 - 309.
- TÉGL, Petr. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1-2, s. 35 – 42.
- TELEC, Ivo. O vládním návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2009, č. 19, s. 677 - 684.
- TOMÁŠEK, Michal. *Překlad v právní praxi.* Praha: Linde, 2003.
- TOŠNER, Ondřej. Veřejný zájem a jeho normování zákonem. *Právník*, 2009, ročník 98, č. 3, s. 225 – 232.
- TRÁVNÍČEK, František. O tak zvaném aktuálním členění větném. *SaS*, 1961, roč. 22, č. 3, s. 163 –171.
- TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny I., II.*, Praha: Slovanské nakladatelství, 1951. 1497 s.
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila. Sloveso určité v aktuálním členění větném. *Naše řeč*, 1984, roč. 67, č. 1. s. 1-10.
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila. *Knížka o češtině.* Praha:Academia, 1987, 162 s. s. 137.
- UTĚŠENÝ, Slavomír. K rozrůznění českého národního jazyka (Metodologické a terminologické poznámky). *SaS*, 1980, roč. 41, č.1, s. 7 – 17.
- Věcný záměr občanského zákoníku (kodifikace soukromého práva). *Právní praxe*, 2001, roč. II, č. 1-2, s. 3 – 86.
- VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 313 s.

- VLASTNÍK, Jiří. Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 11, s. 30 – 36.
- VLK, Václav. O nedostatku (nad novým občanským zákoníkem). *Bulletin advokacie*, 2009, č. 3, s. 17 – 18.
- VOLTAIRE. *Filozofický slovník čili rozum podle abecedy*
- WEISCHEDEL, Wilhelm. *Zadní schodiště filozofie*. Olomouc: Votobia, 1995. 281
- WITTGENSTEIN, Ludwig. *Tractatus logico-philosophicus*, Praha: Oikoymenh, 2007. 87 s.
- WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde Praha, 2008. 750 s.
- Z dopisů jazykové poradně. *Naše řeč*, 1999, roč. 82, č. 3, s. 167
- ZBÍRAL, Robert. Obsah pojmu „pravomoc“ v článku 10a Ústavy ČR. *Jurisprudence* 2011, roč. 20, č. 2, s. 3 – 12.
- ZVÁNOVEC, Vít. Právní úprava svéprávnosti nezletilců v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1-2, s. 53 – 58.
- ZVÁNOVEC, Vít. Výminky v kupní smlouvě. In: ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan. TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór nad občanským zákoníkem*. Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2008. 200 s.

ABSTRAKT:

ČÍŽOVÁ, Hana: Právní jazyk. (Diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce mgr. Jana Janišová, PhD. Stupeň odborné kvalifikace: magistr, Olomouc:PF UP, 2013. 85 s.

Diplomová práce se zabývá problematikou písemného právního vyjadřování jako svébytnému způsobu odborné komunikace, který se vyznačuje především složitými syntaktickými strukturami, množstvím abstraktních odborných pojmů a vysokou mírou ustálenosti. Cílem práce je syntetizující popis fenoménu právního jazyka a jeho zhodnocení ve vztahu k ostatním vrstvám národního jazyka.

Práce vymezuje pojem právní jazyk z pohledu právní teorie i lingvistiky, všímá si problematiky teorie komunikace, vyčleňuje základní funkce právního jazyka, zařazuje právní jazyk do funkčního stylu administrativního, uvádí ale i argumenty pro jeho zařazení ke stylu odbornému (vysoký indexu opakování slov, odborné názvosloví, jazykové šablony, syntakticky složité větné konstrukce, nominalizační tendence, abstraktnímu vyjadřování).

V rámci lingvistického rozboru si diplomová práce všímá především dvou základních oblastí: lexikologie a syntaxe; věnuje se zejména problematice právní terminologie, a to prostřednictvím aktuálních změn občanskoprávní kodifikace, a jazykových šablon, nominalizačních tendencí a pasivních vazeb. Práce uvádí mnoho konkrétních příkladů, které jsou citovány z právních norem a z judikatury Nejvyššího soudu.

Klíčová slova

Právní jazyk, právnícký jazyk, odborná komunikace, funkční styl administrativní, právnícká terminologie, odborné názvosloví, jazykové šablony, nominalizace, kondenzace,

ABSTRAKT:

ČÍŽOVÁ, Hana: The legal language. (Diploma thesis). Palacky University in Olomouc, Faculty of Law. Supervisor mgr. Jana Janišová, PhD. Level of professional qualifications: magistr, Olomouc:PF UP, 2013th. 85 p.

The diploma thesis deals with the written legal language as a distinctive way of expressing professional communication, which is characterized mainly by complex syntactic structures abstractivních number of abstract technical terms and has a consistent high level. The goal is synthesizing legal language description of the phenomenon and its evaluation in relation to other sections of the national language.

The work defines the concept of legal language from the perspective of legal theory and linguistics, noting the problems of communication theory, allocates the basic functions of legal language, it includes legal language in functional style administrative, but also provides arguments for including a style expert (high index of repetition of words, terminology, language templates, syntactically complex sentence structures, condensation tendencies, abstract expression).

The linguistic analysis of the diploma work deals mainly two basic components: lexicology and syntax, especially dedicated to the issue of legal terminology, through actual changes in civil law codification and language templates nominalizačních tendencies and passive connections. The paper discusses many specific examples which are quoted from the rules and the case law of the Supreme Court.

Keywords

Legal language, legal language, professional communication, functional style administrative, legal terminology, terminology, language templates nominalizace, condensation